Právnická fakulta Univerzity Karlovy

Katedra občanského práva

Rigorózní práce

Vypořádání majetkového společenství manželů podle české a německé právní úpravy

Settlement of the community property of spouses according to Czech and German legislative

Mgr. Michaela Sebőková LL.M.

Akademický rok 2011/2012

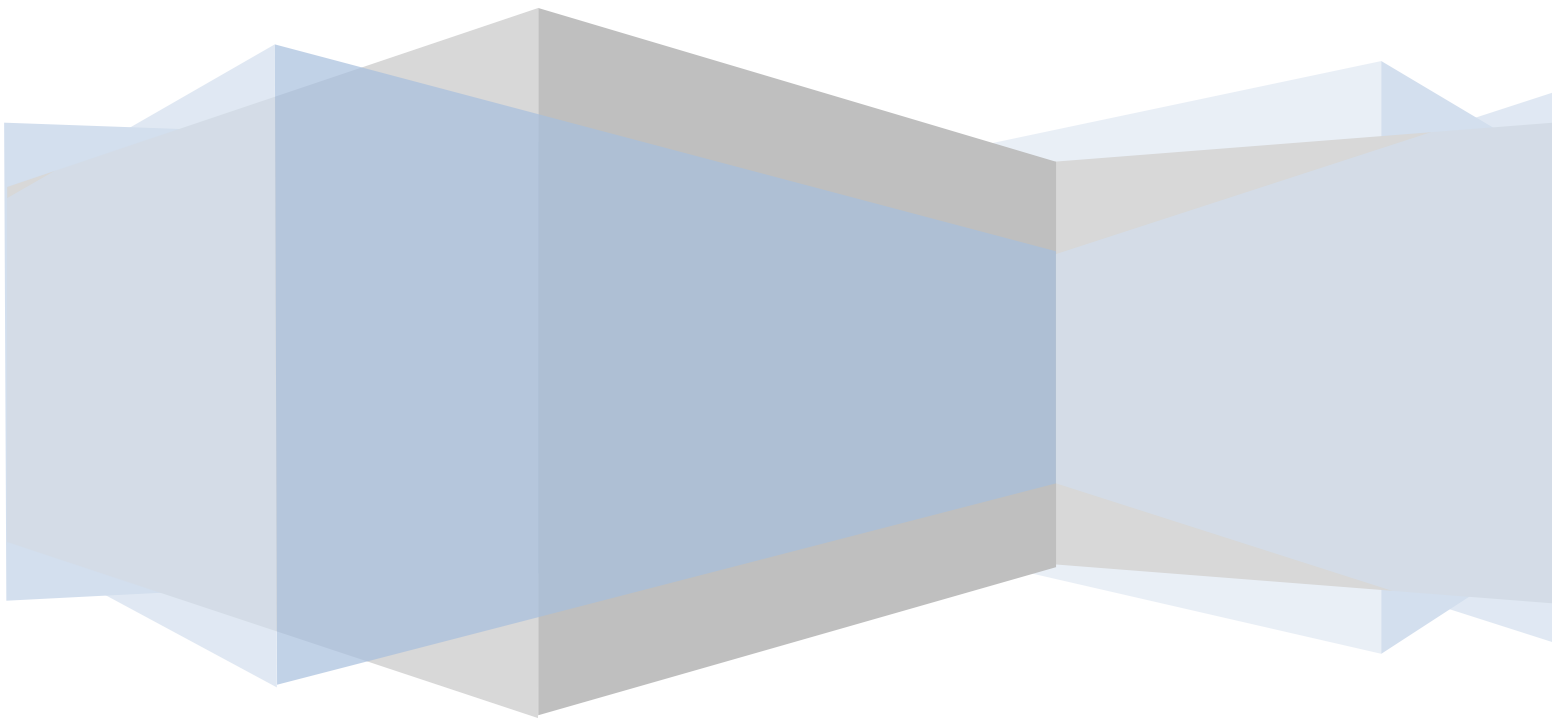

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc.. za odborné vedení a cenné připomínky při psaní této rigorózní práce jakož i všem, kteří mě při psaní rigorózní práce podporovali.

Prohlašuji tímto, že jsem diplomovou práci na téma "*Vypořádání majetkového společenství manželů podle české, německé a švýcarské právní úpravy"* zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Obsah

Poděkování:.....3
Obsah.....5
Úvod.....8
I Srovnání zániku majetkových režimů manželů podle českého, německého a švýcarského práva.....10
I.1 Zánik společného jmění manželů podle české právní úpravy.....10
I.1.1 Obecná charakteristika.....10
I.1.2 Zánik společného jmění manželů při zániku manželství.....10
I.1.3 Zánik společného jmění manželů za trvání manželství.....13
I.2 Zánik majetkových režimů manželů podle německé právní úpravy ve srovnání s právní úpravou švýcarskou.....15
I.2.1 Obecná charakteristika majetkových režimů manželů.....15
I.2.2 Zánik majetkových režimů manželů při zániku manželství.....30
I.2.3 Zánik majetkových režimů manželů za trvání manželství.....32
II Srovnání vypořádání zákonných majetkových režimů podle českého, německého a švýcarského práva.....33
II.1 Vypořádání společného jmění manželů.....33
II.1.1 Zákonné zásady platné pro vypořádání společného jmění manželů.....33
II.1.2 Vypořádání společného jmění manželů při zániku manželství v důsledku smrti jednoho z manželů.....36
II.2 Vypořádání zákonného majetkového režimu přírůstku (Zugewinngemeinschaft) podle německé právní úpravy.....37
II.2.1 Obecná charakteristika.....37
II.2.2 Srovnání staré právní úpravy počátečního a konečného majetku s novou právní úpravou účinnou od 1. 9. 2009.....40
II.2.3 Tzv. illoyalle dispozice s majetkem.....45
II.2.4 Předčasné vypořádání majetkového přírůstku (Zugewinnausgleich).....49
II.2.5 Informační povinnost dle ustanovení § 1353 BGB a dle ustanovení § 1379 BGB.....52
II.2.6 Dědický podíl pozůstalého manžela.....55
II.2.7 Zohlednění vývoje inflace při majetkovém vypořádání.....56
II.2.8 Možné dohody ohledně majetkového vypořádání přírůstku (Zugewinnausgleich).....56
II.2.9 Modifikace majetkového režimu přírůstku (Zugewinngemeinschaft).....58
II.3 Vypořádání zákonného majetkového režimu Errungenschaftsbeteilung podle švýcarské právní úpravy.....61
II.3.1 Obecná charakteristika.....61
II.3.2 Srovnání s majetkovým režimem (Gütertrennung).....62
II.3.3 Rozlišení mezi vlastním majetkem a majetkem patřícím do Errungenschaft každého z manželů.....62
II.3.4 Určení výše tzv. návrhu (Vorschlag) každého z manželů.....63
II.3.5 Reálné provedení majetkového vypořádání.....65
II.4 Srovnání zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft podle německé právní úpravy se zákonným majetkovým režimem Errungenschaftsbeteiligung podle švýcarské právní úpravy.....69
II.4.1 Obecná charakteristika.....69
II.4.2 Dny rozhodné pro stanovení majetku podléhajícího vypořádání a pro stanovení jeho hodnoty.....69
II.4.3 Počáteční majetek (Anfangsvermögen) versus výlučný majetek (Eigengut).....70
II.4.4 Majetkové vypořádání v případě smrti jednoho z manželů.....73
II.4.5 Tzv.illoyalle dispozice s majetkem a jejich obdoba ve švýcarském právu.....74

II.4.6 Informační povinnost každého z manželů ohledně stavu svého majetku 74
II.4.7 Promlčení nároku na majetkové vypořádání 75
III Srovnání vypořádání smluvních majetkových režimů podle německého a švýcarského práva 76
III.1 Vypořádání společného majetku (Gesamtgut) v rámci majetkového režimu Gütergemeinschaft 76
III.1.1 Vypořádání společného majetku (Gesamtgut) v rámci majetkového režimu Gütergemeinschaft podle německého práva 76
III.1.2 Vypořádání společného majetku (Gesamtgut) v rámci majetkového režimu Gütergemeinschaft podle švýcarské právní úpravy 82
III.1.3 Srovnání vypořádání společného majetku v majetkového režimu Gütergemeinschaft dle německé a švýcarské právní úpravy 85
III.2 Vypořádání majetkového režimu oddělených majetků (Gütertrennung) podle německé a švýcarské právní úpravy 87
III.2.1 Vypořádání majetkového režimu oddělených majetků podle německé právní úpravy (Gütertrennung) 87
III.2.2 Vypořádání majetkového režimu oddělených majetků podle švýcarské právní úpravy (Gütertrennung) 88
III.2.3 Srovnání vypořádání majetkového režimu Gütertrennng podle německého švýcarského práva 89
IV Srovnání vypořádání společného bydlení manželů podle české, německé a švýcarské právní úpravy 91
IV.1 Vypořádání společného bydlení manželů podle české právní úpravy 91
IV.1.1 Obecná charakteristika 91
IV.1.2 Vznik společného nájmu manželů k družstevnímu bytu a společného členství manželů k družstevnímu bytu 92
IV.1.3 Zúžení společného jmění manželů v souvislosti s členským podílem v družstvu 95
IV.1.4 Zánik společného nájmu manželů k družstevního bytu a zánik společného členství manželů v družstevním bytu 96
IV.2 Vypořádání společného bydlení manželů podle německé právní úpravy 102
IV.2.1 Obecná charakteristika 102
IV.2.2 Nájemní byty 103
IV.2.3 Byt v osobním vlastnictví jednoho z manželů 105
IV.2.4 Služební byty 106
IV.2.5 Družstevní byty 106
IV.3 Vypořádání společného bydlení manželů podle švýcarské právní úpravy 107
IV.3.1 Obecná charakteristika 107
IV.3.2 Nájemní byty 107
IV.3.3 Byt v osobním vlastnictví jednoho z manželů 107
IV.3.4 Byt ve spoluvlastnictví manželů 108
IV.4 Srovnání vypořádání společného bydlení manželů podle německé a švýcarské právní úpravy 108
V Vypořádání SJM při propadnutí majetku odsouzeného manžela 110
V.1 obecně 110
V.2 Obchodní podíl jako předmět vypořádání SJM a propadnutí státu 111
V.2.1 Tzv. společenstevní práva a majetková práva spojená s obchodním podílem 112
V.2.2 Právní postavení manžela – společníka a postavení druhého manžela 113
V.2.3 Ochrana SJM před zašantročením 113
V.2.4 Aktivní legitimace ÚZSVM 115
VI Srovnání české a německé právní úpravy vypořádání majetkových režimů manželů při prohlášení konkurzu na majetek manžela 116
VI.1 Vypořádání společného jmění manželů při prohlášení konkurzu na majetek manžela . 116
VI.1.1 Obecná charakteristika 116

VI.1.2 Oprávnění insolvenčního správce k vypořádání SJM ... 116
VI.1.3 Nemožnost uzavření soudního smíru o vypořádání SJM před obecným soudem ... 117
VI.1.4 Vypořádání SJM právní domněnkou ... 118
VI.1.5 Účinky insolvenčního návrhu dlužníka na SJM ... 120
VI.1.6 IS správcem nevypořádaného SJM ... 120
VI.1.7 Revize smluv mezi manželi ohledně SJM ... 121
VI.1.8 Ochrana SJM před zašantročením po zahájení insolvenčního řízení do prohlášení úpadku ... 121
VI.1.9 Ochrana SJM před zašantročením před zahájením insolvenčního řízení ... 122
VI.1.10 Definice rozsahu majetku v SJM v insolvenčním řízení ... 123
VI.1.11 Případ nemožnosti vypořádání SJM ... 124
VI.2 Vypořádání majetkových režimů manželů v souvislosti se zahájením insolvenčního řízení podle německého práva ... 125
VI.2.1 Majetkový režim Gütergemeinschaft a insolvenční řízení ... 126
VI.2.2 Zvláštní insolvenční řízení ... 126
VI.2.3 Majetkové režimy Gütertrennung a Zugewinngemeinschaft a insolvenční řízení ... 128
VII Dohoda mezi Německem a Francií o společném majetkovém režimu ... 129
Závěr ... 131
Seznam zkratek ... 137
Seznam použité literatury a zdrojů ... 138
Abstract ... 142

Úvod

Ve své práci jsem se pokusila srovnat právní úpravu zániku zákonných i smluvních majetkových režimů manželů a jejich následného vypořádání dle německé a švýcarské právní úpravy s odkazem i na právní úpravu českou. Volně jsem tímto navázala na svou „Magisterarbeit“ na téma: Srovnání manželského majetkového práva v České republice a v Německé spolkové republice, kterou jsem v roce 2006 obhájila na právnické fakultě Univerzity v Pasově v rámci LL.M. studia. Na rozdíl od své „Magisterarbeit“ jsem se v rigorósní práci zaměřila pouze na problematiku majetkového vypořádání, a to z pohledu srovnání především německé a švýcarské právní úpravy. Co se týče české právní úpravy majetkového vypořádání mezi manželi, omezila jsem se pouze na stěžejní problematiku, a to na způsoby zániku majetkového režimu a na zásady, kterými se majetkové vypořádání řídí. Důležité mi také připadalo zmínit problematiku vypořádání v rámci insolvenčního zákona a dále pak vypořádání společného bydlení manželů, které jsem rovněž podrobila srovnání s německou a švýcarskou právní úpravou. V neposlední řadě jsem také věnovala pozornost právní úpravě společného jmění manželů dle nového občanského zákoníku, který nabude účinnosti dnem 1. 1. 2014.
Svou rigorózní práci jsem rozdělila do tří hlavních částí. První z nich se zabývá zánikem majetkových režimů ve srovnání s českou, německou a švýcarskou právní úpravou. Druhá část se týká úpravy zákonných majetkových režimů v Čechách, Německu a ve Švýcarsku a třetí část je věnována srovnání smluvních majetkových režimů dle německého a švýcarského práva.

Při psaní své práce jsem čerpala především z odborných publikací (učebnice, články, komentáře) a samozřejmě také z judikatury. Pokud jde o zákonný majetkový režim dle německé právní úpravy, stěžejní pro mou práci byla kniha Michaela Kleina: Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwaltverlag, 2010. Při psaní pasáží o zákonném majetkovém režimu dle švýcarského práva jsem nejvíce čerpala z volně přístupných materiálů katedry Prof. Dr. Peter Breitschmida z právnické fakulty University v Curychu. Základem pro část mé práce dle české právní úpravy byla publikace J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010.

Při zpracovávání kapitol, zabývajících se srovnáním německé a švýcarské právní úpravy, jsem vycházela především z vlastních poznatků a úvah, neboť jsem bohužel nenalezla žádné volně přístupné prameny, z nichž bych mohla čerpat, a proto jsem se s touto problematikou musela

vypořádat sama. Závěry, ke kterým jsem došla jsou založeny na aktuální právní úpravě platné v České Republice, v Německu a ve Švýcarsku.

Vzhledem k tomu, že obzvláště německá právní úprava majetkových vztahů mezi manželi je poměrně komplikovaná a zákonem upravena do značných podrobností, pokusila jsem se jednotlivé právní instituty pro lepší srozumitelnost demonstrovat na konkrétních příkladech.

Zajímavým je pak srovnání právní úpravy zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft před novelou v roce 2009 a po ní.

Velmi cenou byla pro mě odborná pomoc mého konzultanta Prof. JUDr. Jana Dvořáka, za což mu patří mé velké poděkování.

I Srovnání zániku majetkových režimů manželů podle českého, německého a švýcarského práva

I.1 Zánik společného jmění manželů podle české právní úpravy

I.1.1 Obecná charakteristika

Podle ustanovení § 136 odst. 2 ObčZ může společné jmění vzniknout jen mezi manželi, což znamená že v případě zániku manželství zaniká i SJM. Podle ustanovení § 139 odst. 2 společné jmění manželů zpravidla zaniká v okamžiku zániku manželství. Zaniklo-li manželství, zaniká i společné jmění manželů, pokud k jeho zániku nedošlo již před zánikem manželství. Důvody zániku manželství neupravuje přímo ObčZ, nýbrž zákon o rodině (ZoR).

Manželství zaniká smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého. Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, kdy rozhodnutí o tom nabude právní moci (§ 22 odst. 1 ZoR).

Manželství zaniká dle ustanovení § 22 odst. 2 ZoR smrti jednoho z manželů. Dále manželství zaniká dnem právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství podle § 24 odst. 1 ZoR nebo dnem právní moci rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné, s výjimkou manželství zdánlivého.

Za trvání manželství může SJM zaniknout jen v případě, že nastane některá ze skutečností předpokládaná zákonem. K zániku společného jmění manželů v takových případech dochází bez ohledu na vůli manželů. Jedná se o vyslovení trestu propadnutí majetku jednoho z manželů podle ustanovení § 66 odst.4 TrZ, anebo prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů podle ustanovení § 268 odst. 1 IZ. Pokud došlo k zániku SJM za doby trvání manželství, je možné ho podle ustanovení § 151 ObčZ obnovit.

I.1.2 Zánik společného jmění manželů při zániku manželství

Manželství může zaniknout z těchto právních důvodů: smrtí jednoho z manželů, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, rozvodem manželství a prohlášením manželství za neplatné.

I.1.2.1 Zánik společného jmění manželů smrtí a prohlášením za mrtvého

Pokud za trvání manželství jeden z manželů zemře, manželství dle ustanovení § 22 odst. 1 ZoR zaniká. Byl-li manžel prohlášen za mrtvého, manželství zaniká dnem, kdy rozhodnutí o tom nabude právní moci (§ 7 odst. 2 ObčZ). V případě, že bude prohlášení za mrtvého zrušeno, neobnoví se dle

ustanovení § 22 odst. 2 ZoR zaniklé manželství, pokud mezitím manžel toho, kdo byl prohlášen za mrtvého, uzavřel manželství nové. Z takto zaniklého manželství zůstává již provedené vypořádání společného jmění manželů v platnosti. Pokud nebylo uzavřeno nové manželství, obnoví se původní manželství dnem, kdy bylo pravomocně rozhodnuto, že se zrušuje prohlášení manžela za mrtvého. Stejně tak podle německé právní úpravy právní úpravy nezaniká podle druhé manželství, pokud se zjistí, že manžel prohlášený za mrtvého žije. Existuje zde ale výjimka, a tou je situace, kdy oba noví snoubenci při uzavírání manželství věděli, že osoba prohlášená za mrtvého žije.

I.1.2.2 Zánik společného jmění manželů rozvodem manželství

Dále může manželství zaniknout rozhodnutím soudu o rozvodu manželství, kdy tento institut je upraven v ustanovení § 23 a násl. ZoR. Zákon o rodině upravuje rozvod dvěma způsoby, může se jednat o tzv. nesporný rozvod anebo o rozvod sporný.

Úprava nesporného rozvodu byla zavedena do českého právního řádu teprve s účinností od 1. 8. 1998 novelou zákona o rodině provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů. Při tomto řízení soud nezjišťuje příčiny rozvratu, kdy na tzv. kvalifikovaný rozvrat manželství, tedy že manželství je trvale a hluboce rozvráceno a nelze očekávat obnovení manželského soužití, se v tomto případě usuzuje z objektivních skutečností : **1)** manželství muselo trvat alespoň 1 rok, **2)** manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí, **3)** druhý manžel se k návrhu připojí. Pokud jsou tyto podmínky splněny, má se za to, že manželství je rozvráceno tak, jak popisuje §24. Soud pak takové manželství rozvede, pokud manželé předloží: **a)** písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, **b)** práva a povinnosti společného bydlení a **c)** případnou vyživovací povinnost (tato smlouva je tedy fakultativní, nepovinná.). Pokud se v manželství narodily děti, tak ještě **d)** pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.

I v případě rozvodu manželství po vzájemné dohodě platí tvrdostní klauzule § 24 odst. 2 ZoR, to znamená, že soud může návrh na rozvod manželství zamítnout, jestliže by rozvod byl v rozporu se zájmy nezletilých dětí, danými zvláštními důvody (invalidita dítěte, jeho fyzické nebo psychické postižení atd.). Tento zájem dítěte je promítnut jak do sporného, tak do nesporného rozvodu. Německý občanský zákoník má také upravenu tvrdostní rozvodovou klauzuli, dle které se manželství i přes jeho rozvrat nerozvede, je-li to v zájmu nezletilých dětí, nebo by rozvod způsobil žalovanému manželovi vážnou újmu.

Také německá právní úprava rozlišuje mezi tzv. sporným a nesporným rozvodem. Podmínky pro nesporný rozvod podle německého práva jsou takřka shodné, liší se pouze doba, po kterou musí trvat oddělené žití manželů (podle českého práva šest měsíců, podle německého práva jeden rok). Dle ustanovení § 24b ZoR se domněnka rozvratu manželství uplatní také tehdy, jestliže manželé spolu po dobu nejméně tří let nežijí. I v tomto případě soud manželství rozvede, a to i tehdy, jestliže s rozvodem jeden z manželů nesouhlasí. Jedná se tedy o domněnku nevyvratitelnou. I podle ustanovení § 1566 odst. 2 BGB platí nevyvratitelná právní domněnka rozvratu manželství, pokud manželé žijí odděleně více než tři roky.

Jestliže nelze uplatnit ani jednu z výše uvedených domněnek, lze manželství podle německé i české právní úpravy rozvést jen formou tzv. sporného rozvodu. V takovém případě soud zjišťuje, zda je manželství skutečně tak hluboce a trvale rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití.

I.1.2.3 Zánik společného jmění manželů prohlášením neplatnosti manželství

Neplatném manželství (matrimonium nullum) je manželství, které vzniklo, pohlíží se na něj jako na platně uzavřené, ovšem pouze do doby, než je soudem prohlášeno za neplatné. V tom se zásadně odlišuje od zdánlivého manželství (non matrimonia), které nikdy právně ani nevzniklo. Ustanovení § 17a ZoR vyjmenovává případy zdánlivého manželství. Důvody neplatnosti manželství jsou upraveny v § 11 a násl. ZoR. Většinu těchto důvodů můžeme najít také v § 1314 BGB, kde vedou ke zrušení manželství. Jako příklad by autorka práce uvedla nezpůsobilost jednoho ze snoubenců k právním úkonům, bigamii, příbuzenský vztah mezi snoubenci atd.

Osobní stav neplatně oddaných snoubenců bude po vyslovení neplatnosti opět svobodný, nikoliv rozvedený. O majetkových poměrech manželů po prohlášení manželství za neplatné pak platí obdobně ustanovení o majetkových poměrech rozvedených manželů. Totéž pak platí v případě zrušení manželství podle německé právní úpravy, kdy také dochází ke stejným následkům jako v případě rozvodu. Stejně jako podle české právní úpravy, kdy manželství zaniká právní mocí rozhodnutí soudu o neplatnosti, je podle německé právní úpravy manželství zrušeno dnem, kdy rozhodnutí soudu o zrušení manželství nabude právní moci (§ 1313 BGB). Právní úprava zrušení manželství se proto v mnohých aspektech podobá nebo je téměř totožná s úpravou neplatnosti manželství

I.1.3 Zánik společného jmění manželů za trvání manželství

Za trvání manželství může společné jmění manželů zaniknout jen ve dvou zákonem stanovených případech: prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů (§268 odst. 1 IZ) a soudním výrokem o propadnutí majetku jednoho z manželů (§ 66 odst. 4 TrZ).

V případě, že byl jeden z manželů soudním rozhodnutím zbaven způsobilosti k právním úkonům, neumožňuje naše platná právní úprava zánik společného jmění manželů. Tato skutečnost by ale měla být důvodem alespoň ke zúžení společného jmění manželů. Společné jmění manželů zaniklé za trvání manželství může být na návrh jednoho z manželů obnoveno opět pouze soudním rozhodnutím.

I.1.3.1 Zánik společného jmění manželů prohlášením konkurzu

Podle ustanovení § 4 odst.1 IZ je možné řešit úpadek nebo hrozící úpadek dlužníka v insolvenčním řízení a) konkurzem, b) reorganizací, c) oddlužením a d) zvláštními způsoby, které tento zákon stanoví pro určité subjekty nebo pro určité druhy případů. Společného jmění manželů se dotýká zejména konkurz a reorganizace. Základní rozdíl mezi nimi je skutečnost, že prohlášením konkurzu dochází k zániku SJM, které pak musí být v průběhu konkurzního řízení vypořádáno, při reorganizaci k zániku společného jmění manželů nedochází. Dále pak dle ustanovení § 229 odst. 3 IZ od prohlášení konkurzu disponuje s majetkovou podstatou insolvenční správce, zatímco v případě reorganizace je dispoziční právo ponecháváno dlužníkovi.

Rozhodnutím insolvenčního soudu o prohlášení konkurzu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela. Rozhodným okamžikem pro zánik společného jmění manželů je den, kdy usnesení o prohlášení konkurzu bylo vyvěšeno na úřední desce soudu.

V případě že byl vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkurzu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství (§ 268 odst. 1 IZ). Podle ustanovení § 268 odst. 2 IZ se po prohlášení konkurzu provede vypořádání společného jmění manželů, které zaniklo prohlášením konkurzu, nebo zaniklo do prohlášení konkurzu, ale nebylo ještě vypořádáno, nebo které bylo již dříve zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu a do prohlášení konkurzu nebylo vypořádáno. Oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění s dlužníkovým manželem přechází rovněž na insolvenčního správce, kdy danou dohodu musí dále schválit insolvenční soud a následně musí být odsouhlasena věřitelským výborem. Insolvenčním soudem schválená dohoda o vypořádání společného jmění manželů má účinky pravomocného rozsudku. Takováto dohoda uzavřená dlužníkem by byla

neplatná. V případě že k dohodě nedojde, nebo pokud soud uzavřenou dohodu neschválí, vyvolá správce incidenční spor o vypořádání společného jmění manželů přímo před insolvenčním soudem.

Ustanovení § 205 IZ upravuje majetkovou podstatu, kterou tvoří majetek, určený k uspokojení pohledávek dlužníkových věřitelů. Rozsah majetkové podstaty je dán skutečností, zda insolvenční návrh podal dlužník či věřitel.

Dle ustanovení § 270 odst. 2 IZ spadá při vypořádání společného jmění manželů vždy do majetkové podstaty ta část společného jmění manželů, kterou dlužník se souhlasem manžela použil k podnikání ještě za trvání společného jmění manželů. Pokud jsou závazky dlužníka, které ze zaniklého společného jmění manželů mohou být uspokojeny vyšší než majetek, který náleží do společného jmění manželů, zahrne se celý majetek náležející do společného jmění manželů do majetkové podstaty (§ 274 IZ.). Zákon v tomto případě bohužel výslovně neupravuje postavení druhého manžela, a to jakým způsobem a zda vůbec může ochránit svůj vypořádací podíl. Podle názoru autorů Dvořáka a Spáčila v knize Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře by přicházely v úvahu následující tři varianty: „Věřitel bude uspokojen z celého společného majetku a druhému z manželů lze z titulu vypořádání přiznat jen pohledávku za úpadcem ve výši poloviny hodnoty společného jmění. Pohledávka manžela dlužníka vzniklá po prohlášení konkurzu, tedy i pohledávka na vyrovnání podílu ze společného jmění, se vypořádáním společného jmění manželů považuje za přihlášenou pohledávku a uspokojí se stejně jako tyto pohledávky (§ 275 IZ).“ Jako další variantu uvádějí autoři Dvořák a Spáčil možnost nevypořádání společného jmění manželů z důvodů neexistence majetku, protože ten byl celý použit k uspokojení pohledávky věřitele. Jako nejpřiměřenější se zdá autorům oprávnění nedlužného manžela podat excindační žalobu do výše jeho vypořádacího podílu. Pokud takovou žalobu nepodá, bude postižen celý majetek ve společném jmění manželů. Tato poslední varianta se autorce práce jeví jako nejrozumnější a poskytuje nejlepší ochranu druhého manžela.

I.1.3.2 Zánik společného jmění manželů výrokem soudu o propadnutí majetku

Druhý případ, kdy může společné jmění manželů zaniknout v průběhu manželství, je upraven v § 66 odst. 4 trestního zákoníku (dále jen TZ). Podle ustanovení § 66 odst. 4 TZ zaniká výrokem soudu o propadnutí majetku jednoho z manželů společné jmění manželů. Zánik společného jmění nastává dnem právní moci rozhodnutí a společné jmění zaniká i tehdy, když soud vyslovil jen částečné propadnutí majetku. Trest propadnutí majetku a s tím spojené vypořádání společného jmění manželů chrání druhého manžela, protože takto postižena je pouze část společného jmění

manželů, která po vypořádání připadne odsouzenému manželovi. Dle ustanovení § 66 odst. 3 TZ propadnutí majetku se nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba
k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

Výrok o propadnutí majetku se nevztahuje se na věci, které pachatel nabyl po nabytí právní moci rozsudku. Do práv odsouzeného manžela vstupuje stát, za který v této věci jedná příslušná organizační složka státu podle ustanovení § 11 odst. 2 zákona č.219 2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů. Vlastníkem propadlého majetku se stává stát.

I.2 Zánik majetkových režimů manželů podle německé právní úpravy ve srovnání s právní úpravou švýcarskou

I.2.1 Obecná charakteristika majetkových režimů manželů

Právní úprava německého rodinného práva včetně otázek majetkoprávních vztahů mezi manžely je upravena v knize 4. v § 1297 až § 1921 německého občanského zákoníku (dále jen BGB). Problematika majetkových poměrů mezi manželi podle švýcarského práva je upravena v druhé části, 1.oddíl, IV. titul švýcarského občanského zákoníku (dále jen ZGB) nazvaného majetkové právo manželů (čl. 181-251).

Oba právní řády umožňují, aby si manželé za určitých podmínek zvolili jedno ze tří možných majetkových uspořádání (jednoho zákonného a dvou smluvních). Protože úpravy majetkových vztahů mezi manžely se podle obou výše uvedených právních řádů podstatně liší od české právní úpravy, považuji za nezbytné objasnit jejich základní principy, než se začnu dopodrobna zabývat jejich vypořádáním.

I.2.1.1 Zákonný majetkový režim přírůstku (Zugewinngemeinschaft) podle německé právní úpravy

Zákonem o rovnoprávnosti (Gleichberechtigungsgesetz) bylo s účinností od 1. 7. 1958 zavedeno do německého právního řádu jako zákonné majetkové společenství manželů společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft). Tímto mělo být dosaženo v manželském majetkovém právu rovnoprávného postavení mezi mužem a ženou.[1] Hlavní myšlenkou zákonného majetkového režimu (Zugewinngemeinschaft) je rozdělit majetkový přírůstek (Zugewinn) nabytý během manželství mezi manžele stejným dílem.

[1] BGB-familienrecht,Wilfried Schlüter, 13 vydání , C.F.Muller 2009, strana 76

V současné době většina manželů žije v zákonném majetkovém režimu Zugewinnngemeinschaft (společenství přírůstků), který nastupuje v případě, kdy si manželé smlouvou nedohodnou jiný režim. Název majetkového režimu společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft) je poněkud zavádějící. Daleko lépe by ho vystihovalo označení majetkové oddělení s pozdějším vypořádáním majetkového přírůstku.[2] Podstata tohoto zákonného majetkového společenství spočívá v tom, že i po uzavření manželství zůstává majetek manželů oddělen. Každý z manželů zůstává výlučným vlastníkem věci, kterou do manželství vnesl nebo během manželství získal (§ 1363 odst. 2 BGB). Každý z manželů spravuje svůj majetek samostatně, ale platí zde určitá dispoziční omezení (§ 1364 BGB). Dle ustanovení § 1365 BGB může jeden z manželů disponovat se svým majetkem jako s celkem pouze za souhlasu druhého manžela. Tento souhlas může být na návrh nahrazen soudním rozhodnutím v případě, že se jedná o právní úkon neodporující právnímu řádu a druhý z manželů bezdůvodně odmítá souhlas udělit nebo ho z důvodu nemoci udělit nemůže. Stejně tak může manžel, který je vlastníkem věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, s touto disponovat pouze se souhlasem druhého manžela. Tento souhlas může být nahrazen rozhodnutím soudu za stejných podmínek jako v případě dispozice s majetkem jako s celkem (§ 1369 BGB). Pokud si manžel při dispozici se svým majetkem v případech, kdy je nutný souhlas druhého manžela, tento souhlas předem nevyžádá a ani dodatečně mu druhým manželem není udělen, může se druhý manžel dovolat relativní neplatnosti daného právního úkonu v případě, že se jedná o vícestranný právní úkon. Pokud jde jen o jednostranný právní úkon (např. odstoupení od kupní smlouvy, výpověď nájmu bytu), je tento dle ustanovení § 1367 BGB bez potřebného souhlasu druhého manžela absolutně neplatný. V případě, že jsou předměty tvořící vybavení společné domácnosti nahrazeny jinými, platí ohledně nich pokračující vlastnictví manžela, kterému patřily (tzv. věcná subrogace, § 1370 BGB).

I v rámci Zugewinngemeinschaft mohou manželé nabývat společně majetek, ale jen na základě smluvního ujednání jako podílové spoluvlastnictví.

Za závazky, které jednomu z manželů vznikly před nebo během manželství, ručí každý z manželů sám. Jeden z manželů může k závazku druhého manžela přistoupit jako spoludlužník nebo jako ručitel.[3] Výjimku z těchto zásad tvoří právo manželů vzájemně se zastoupit při právních úkonech týkajících se uspokojení přiměřených potřeb rodiny (např. nájemné, účet za telefon, nákupy v

[2] Tschernitschek, Horst:Familienrecht, 3.,völlig neubear. Auflage, Oldenburg, 2000, S. 87

[3] Dle rozhodnutí BGH Fam RZ 06 1024: pokud ručení za závazek druhého manžela je nad finanční možnosti přistupivšího manžela, v tomto případě nebyl schopen platit ani úroky spojené s poskytnutím kreditu u banky, potom je toto přistoupení k závazku odporující dobrým mravům a od počátku neplatné. Platí zde domněnka, že manžel přistoupil k závazku druhého manžela z emotivních pohnutek, takže na něj v jistém smyslu byl vyvíjen nátlak

supermarketu, zájmové kroužky dětí). Co se rozumí pod pojmem přiměřený, je třeba zkoumat ad hoc s ohledem na životní standard dané rodiny.[4] Z těchto právních úkonů jsou oprávněni a povinni oba manželé (§ 1357 BGB). Ustanovení § 1357 BGB je kogentní a platí pro všechny majetkové režimy a nelze ho vypustit na základě žádné smlouvy.

Způsob vypořádání majetkového společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft) závisí na důvodu jeho zániku. Zákon upravuje dva možné způsoby zániku tohoto majetkového společenství:

- ❖ smrtí jednoho z manželů (§ 1371 BGB)
- ❖ jiným způsobem než smrtí jednoho z manželů (§ 1372 BGB)
  - uzavřením manželské smlouvy o jiném majetkovém režimu
  - zánikem manželství (rozvodem – § 1564 BGB, zrušením manželství – § 1313 BGB)
  - právní mocí rozhodnutí soudu o předčasném vypořádání přírůstku (§ 1388 BGB)

V případě úmrtí jednoho z manželů se jeho zákonný podíl na dědictví zvýší o jednu čtvrtinu (§ 1931 BGB). Přitom je lhostejné, kdo z obou manželů docílil během manželství většího majetkového přírůstku (Zugewinn) a měl tak povinnost se s druhým manželem majetkově vypořádat.

V případě, že zákonný majetkový režim Zugewinngemeinschaft zanikne jiným způsobem než smrtí jednoho z manželů, provede se jeho vypořádání (Ausgleichsforderung).

Od 1.9. 2009 vstoupila v účinnost novela manželského majetkového práva. K nejpodstatnějším změnám vedle vytvoření předpokladů pro lepší ochranu proti snahám manželů cíleně zmenšit svůj majetek a tím i vypořádací podíl druhého manžela (illoyalen Vermögensverfügungen) nepochybně patří zavedení negativního počátečního (Anfangsvermögen) a konečného majetku (Endvermögen), kdy Zugewinn nadále nemůže být negativní. Smyslem bylo odstranit nespravedlnost při vypořádání majetku, kdy jeden z manželů vstupoval do manželství s dluhy anebo se během manželství zadlužil a druhý z manželů mu jeho závazky v podstatě uhradil ze svého majetkového přírůstku. Zatímco podle staré právní úpravy nebyly dluhy, které manžel během manželství vyrovnal, považovány za přírůstek majetku (Zugewinn), podle nové právní úpravy jím jsou.

Majetkový přírůstek (Zugewin) je obnos, o který konečný majetek (Endvermögen, § 1375) jednoho z manželů převýší jeho počáteční majetek (Anfangsvermögen, § 1374). Ten z manželů, který docílil vyššího majetkového přírůstku, od něho odečte majetkový přírůstek druhého manžela a rozdíl se

[4] Rozhodnutí BGH Az:III ZR 213/03

rovným dílem rozdělí mezi oba manžely (Ausgleichsforderung). Výše majetkového vypořádání (Ausgleichsforderung) je ale ze zákona omezena na polovinu hodnoty konečného majetku manžela, který docílil vyššího přírůstku (§ 1378 odst. 2 BGB). Dnem rozhodným pro stanovení konečného majetku jednoho z manželů je den, kdy zanikl majetkový režim přírůstku, tedy den kdy byl návrh na rozvod doručen prostřednictvím soudu protistraně nebo v případě předčasného majetkového vypořádání den, kdy byla žaloba na plnění předčasného majetkového vypořádání doručena prostřednictvím soudu protistraně. Dnem rozhodným pro stanovení počátečního majetku jednoho z manželů je den, kdy bylo uzavřeno manželství, za předpokladu že si manželé smluvně neupravili jiný majetkový režim.

S právní mocí rozhodnutí, kterým předčasně zaniká majetkové společenství přírůstku nastupuje dle ustanovení § 1388 BGB majetkové společenství oddělených majetků (Gütertrennung).

I.2.1.2 Zákonný majetkový režim Errungenschaftsbeteiligung podle švýcarské právní úpravy

Errungenschaftsbeteiligung vzniká jako řádné zákonné majetkové uspořádání, pokud si manželé smlouvou nezvolí jiný majetkový režim a nebo není soudem nařízen či nevznikne ze zákona mimořádný majetkový režim oddělení majetků **Gütertrennung** (čl. 118 ZGB, čl. 137 ZGB, čl. 176 odst. 2 č. 3 ZGB, čl. 185 . ZGB).

V průběhu trvání manželství se v podstatě moc neliší od režimu oddělení majetků (Gutertrennung), až při vypořádání má každý z manželů právo na polovinu Errungenschaft druhého manžela. Dle čl. 196 ZGB vznikají čtyři majetkové masy: Errungenschaft manžela, Errungenschaft manželky, vlastní majetek manžela a vlastní majetek manželky (Eigengut). Errungenschaft každého z manželů v podstatě reprezentuje majetek, který byl každým z manželů nabyt úplatně během trvání majetkového režimu Errungenschaftsbeteiligung[5]. Článek 197 odst. 2 ZGB obsahuje demonstrativní výčet majetkových hodnot, které spadají do Errungenschaft každého z manželů. Dle čl. 197 ZGB spadá do Errungenschaft majetek, který jeden z manželů úplatně nabyl během trvání manželství (např. výdělečnou činností[6], plnění ze sociálních pojištění, náhrady za majetek patřící do Errungenschaft, zisk z vlastního majetku[7]). Článek 198 ZGB stanoví majetek, který spadá do vlastního majetku (Eigengut) jednoho z manželů (předměty sloužící osobní potřebě jednoho z

[5] http://www.rwi.uzh.ch/lehreforschung/alphabetisch/breitschmid/LehrveranstaltungenHS11/Scriptzusammengefuegt.pdf, str. 64

[6] Buď jako zaměstnanec či osoba samostatně výdělečně činná, dále se sem řádí náhrady za práci jednoho z manželů v podniku druhého manžela, pokud nebyl dostatečně odměněn

[7] Za výnosy z vlastního majetku se považují např. úroky z pohledávek, úroky z účtů u peněžních institutů, ale také výnosy ze sklizní či z chovu dobytka atd.

manželů, majetek nabytý před vznikem majetkového režimu, majetek, který manžel získal dědictvím či jinak bezplatně nabyl, satisfakční nároky, náhrady za majetek spadající do vlastního majetku jednoho z manželů).

Je možné, aby si manželé smluvně modifikovali obsah vlastního majetku, ale i Errungenschaft. Manželé si mohou dohodnout, že výnosy z vlastního majetku nebudou nadále spadat do Errungenschaft a věci sloužící k výkonu povolání nebo živnosti budou nadále spadat do vlastního majetku (čl. 199 ZGB). Jiné dohody ohledně modifikace vlastního majetku či Errungenschaft jsou nepřípustné.

Každý z manželů disponuje a spravuje svůj Eigengut a Errungenschaft sám. Je možné, aby jeden z manželů pověřil druhého správou svého majetku, což platí pro všechny majetkové režimy podle švýcarského práva (čl. 195 ZGB). Pokud jeden z manželů tvrdí, že určitá věc patří jemu, nese důkazní břemeno. V případě, že ho neunese, platí ohledně dané věci spoluvlastnictví obou manželů (čl. 248 ZGB). Běžnou správu majetku, který je ve spoluvlastnictví, může provádět každý

z manželů bez souhlasu druhého z nich (čl. 201 odst. 2 ZGB). Každý z manželů ručí za své závazky do výše svého celého jmění (čl. 202 ZGB). Dále manželé ručí společně za závazky, které jsou spojeny s uspokojováním běžných potřeb rodiny.

Stanovení přesného dne zániku majetkového uspořádání (Errungenschaftsbeteiligung) je nezbytný pro jeho následné vypořádání. V případě, že Errungenschaftsbeteiligung zanikne z důvodu smrti jednoho z manželů, pak dnem rozhodným je den, kdy byla úředně vyslovena smrt, pokud zanikne ujednáním jiného majetkového režimu, pak dnem rozhodným je den podpisu smlouvy. Článek 204 odst. 2 ZGB stanoví, že při rozvodu, oddělení, prohlášení manželství za neplatné a při soudním nařízení majetkového režimu Gütertrennung, je dnem rozhodným den kdy byl k soudu podán návrh na zahájení toho kterého řízení.

I.2.1.3 Smluvní majetkový režim Gütertrennung podle německé a švýcarské právní úpravy

Hlavním smyslem tohoto majetkového režimu byla dle německého práva do roku 1953 ochrana majetku manželky (především věna) před neuváženou správou jejího majetku ze strany manžela. Podstatou oddělení majetků (Gütertrennung) je skutečnost, že manželé žijí i nadále majetkoprávně odděleně, tzn. jako by k uzavření manželství vůbec nedošlo.[8] Každý z manželů spravuje svůj majetek sám, pokud jeho správu nepřenechá druhému z manželů (§ 1413 BGB). Na rozdíl od toliko

[8] Ziegler E., Mäurerle K.H.: Familienrecht, 2. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, 2000, S.88

partnerského soužití zde ale existují mezi manžely určité povinnosti (§§ 1360 a násl. upravuje vyživovací povinnost, § 1357 upravuje vzájemné ručení za právní úkony spojené s přiměřeným pokrytím životních potřeb rodiny, dále např. povinnost umožnit druhému z manželů používat tzv. obvyklé vybavení domácnosti (Hausratgegenstände).

Ve vztahu k třetím osobám mohou být uplatněny námitky proti učiněným právním úkonům pouze pokud skutečnost, že manželé žijí v majetkovém režimu oddělených majetků, nebo v majetkovém režimu Gütergemeinschaft byla v okamžiku učiněného právního úkonu zapsána v manželském registru a nebo byla třetí osobě známa (§§ 1412, 1449 odst. 2, § 1470 odst. 2 BGB).

Gütertrennung může vzniknout třemi možnými způsoby:

- **na základě smlouvy** uzavřené mezi manžely formou notářského zápisu;
- **ze zákona** – manželé vyloučí či zruší zákonné společenství majetku přírůstku a smluvně nedohodnou jiný majetkový režim (§ 1414 BGB)
    - manželé zruší majetkové společenství (Gütergemeinschaft) a smluvně nedohodnou jiný majetkový režim (§1414 BGB);
    - manželé vyloučí majetkové vyrovnání přírůstku (§ 1414 BGB);
    - manželé vyloučí tzv. zabezpečovací vyrovnání (Versorgungsausgleich, § 1414 BGB);
    - doručením návrhu na rozvod protistraně, v případě že manželé žijí v zákonném majetkovém režimu (Zugewinngemeinschaft);
- **na základě pravomocného rohodnutí soudu**
    - právní mocí rozhodnutí soudu o předčasném vypořádání přírůstku (Zugewinn,§ 1388 BGB);
    - právní mocí rozhodnutí soudu o zrušení majetkového společenství Gütergemeinschaft, § 1470 BGB.

Na základě ustanovení § 1414 BGB můžeme dojít k výkladovému pravidlu, podle kterého je majetkové oddělení (Gütertrennung) tzv. subsidiární zákonný majetkový režim, který nastupuje v případě kdy manželé vyloučí či zruší ostatní dva majetkové režimy bez toho, aniž by si smluvně domluvili jiný[9].

Gütertrennung zaniká tak jako každý manželský majetkový režim smrtí jednoho z manželů, zánikem manželství nebo smlouvou o jiném majetkovém režimu. Pokud Gütertrennung zanikne,

[9] T. Rauscher: Familienrecht, 2. vydání, C. F. Müller, 2008, str. 337

aniž by byl domluven jiný majetkový režim, nastupuje zákonné majetkové společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft). Majetkový režim Gütertrennung se uplatňuje především v manželství, kdy jeden z manželů disponuje před uzavření manželství velkým majetkem.

Na stejných principech oddělení majetku existuje majetkový režim Gütertrennung i ve švýcarské právní úpravě. Stejně jako v Německu může být Gütertrennung dohodnuto manželi smluvně, či může být nařízeno soudem nebo nastupuje ze zákona. V obou zemích musí být smlouvy, kterými si manželé zvolí majetkový režim notářsky ověřeny. Zákonné důvody, za kterých nastupuje Gütertrennung, stejně tak jako důvody, pro které je nařízen soudem, se v obou zemích liší.

Článek 185 ZGB uvádí taxativní výčet případů, kdy může z důležitého důvodu soud nařídit oddělení majetků na návrh jednoho z manželů:

- druhý manžel ohrožuje zájmy žadatele nebo manželského společenství;
- druhý manžel je předlužen, nebo je jeho část Gesamtgut zabavena;
- druhý manžel bezdůvodně odepírá udělit potřebný souhlas s dispozicí
- s majetkem Gesamtgut;
- druhý manžel odmítá sdělit žadateli informace o svých příjmech, majetku
- a dluzích;
- druhý manžel je trvale nezpůsobilý k právním úkonům (žádost pak podává jeho zákonný zástupce čl. 185 odst.3 ZGB).

Dle ustanovení čl. 188 ZGB nastupuje ze zákona Gütertrennung ve dvou případech:

- manželé žijí v majetkovém společenství Gütergemeinschaft, a na majetek jednoho z manželů byl nařízen konkurz (čl. 188 ZGB);
- manželé žijí v majetkovém společenství Gütergemeinschaft a podíl jednoho z manželů na majetku v Gesamtgut byl zabaven čl.189 (v tomto případě může oddělení majetků požadovat Dozorčí úřad pro vymáhání dluhů).

Stejně jako podle německé právní úpravy zaniká podle švýcarského práva Gütertrennung smrtí jednoho z manželů, zánikem manželství nebo dohodnutím jiného majetkového režimu.

I.2.1.4 Smluvní majetkový režim Gütergemeinschaft podle německé a švýcarské právní úpravy

Gütergemeinschaft je druhým typem smluvního uspořádání majetkových poměrů manželů. Tento majetkový režim je upraven v ustanoveních §§ 1415 – 1518 BGB. Gütergemeinschaft může být

založen toliko smlouvou mezi manželi (§ 1415 BGB). Podstatou je existence až pěti různých mas majetku.[10]

- Společné jmění manželů (Gesamtgut, § 1416 BGB),
- výlučný majetek manžela (Sondergut des Ehemannes, § 1417 odst. 1,2 BGB),
- výlučný majetek manželky (Sondergut der Ehefrau, § 1417 odst. 1,2 BGB),
- vyhrazený majetek manžela (Vorbehaltsgut des Ehemannes, § 1418 odst. 1,2 BGB),
- vyhrazený majetek manželky (Vorbehaltsgut der Ehefrau, § 1418 odst. 1,2 BGB).

Stejně tak podle švýcarské právní úpravy si manželé mohou smlouvou dohodnout majetkový režim Gütergemeinschaft, který je upraven v čl. 221-246 ZGB. Narozdíl od německé právní úpravy zde dle čl. 221 ZGB vznikají tři majetkové masy: společné jmění manželů (Gesamtgut) a vlastní majetek manžela a vlastní majetek manželky (Eigengut).

„Hlavní ideou Gütergemeinschaft je, že k manželství jako jedné z forem soužití patří také společný majetek. Majetek obou manželů by měl v zásadě patřit do společného jmění manželů (Gesamtgut) a být spravován buď manželem nebo manželkou nebo oběma manželi společně.“[11] To v podstatě odpovídá myšlence společného jmění manželů (SJM) podle české právní úpravy s tím rozdílem, že do SJM spadá pouze majetek nabytý za trvání manželství.

Gütergemeinschaft nemůže vzniknout, pokud by manželé smlouvou vyloučili vznik společného jmění (Gesamtgut).[12] Manželé jsou nedílnými spoluvlastníky věcí nacházejících se v Gesamtgut (§ 1419 BGB). Do společného jmění spadá všechen majetek, který jeden z manželů nebo oba manželé ve spoluvlastnictví vlastnili ke dni vzniku Gütergemeinschaft a který nabyli během trvání tohoto majetkového režimu, pokud tento majetek nespadá do výlučného nebo vyhrazeného majetku. Tento majetek přechází do společného jmění bez toho, aniž by byl nutný jeho převod (Universalsukzession). To platí i pro pozemky a lodě, u kterých je nutné pouze vyznačit opravu v příslušném registru. V těchto případech budou jako oprávnění zapsáni oba manželé.[13]

Dle ustanovení § 1417 odst. 2 BGB spadají do výlučného majetku jednoho z manželů věci, které nemohou být převedeny právním úkonem a jež jsou spojeny pouze s určitou osobou. Jako příklad jsou uváděna práva užívací a požívací (usus fructus, Niessbrauchrecht, § 1059 BGB), právo užívání bytu (§ 1093 odst. 1 BGB) a podle většinového názoru i nepřevoditelná práva osobní účasti

[10] Wittich T.: Die Gütergemeinschaft und ihre Auseinandersetzung, Hermann Luchterhand Verlag GmbH, 2000, S. 23;
[11] Schlüter W.: BGB-Familienrecht, 11. vydání, C. F. Müller, 2005, str.113
[12] Rauscher T.: Familienrecht, 2. vydání, C. F. .Müller, 2008, str. 341
[13] E. M. von Münch: Ehe-und Familienrecht von A-Z, 15.Auflage, S.153

v osobních společnostech.[14]

Ohledně majetku spadajícího do společného jmění se uplatňuje vyvratitelná právní domněnka, pokud je dle ustanovení § 1412 BGB Gütergemeinschaft účinná vůči třetím osobám (zapsáním v manželském registru nebo tato skutečnost byla třetí osobě známa). Naproti tomu skutečnost, že majetek patří do výlučného či vyhrazeného majetku, musí být prokázána[15].Pokud je společný majetek (Gesamtgut) spravován jen jedním z manželů, tento s ním může sám disponovat, ale ne bez určitých zákonných omezení (§§ 1423-1428 BGB). K těmto patří např. nemožnost bez souhlasu druhého manžela disponovat se společným majetkem jako s celkem nebo s pozemky náležícími do společného majetku, dále nemůže bez souhlasu druhého manžela poskytovat ze společného jmění dary. V případě, že manžel spravující společný majetek, je nemocen či nepřítomen a hrozí nebezpečí z prodlení, může ho druhý manžel zastoupit (§ 1429 BGB). Spravující manžel je povinnen spravovat řádně společné jmění a pravidelně informovat druhého manžela
(§ 1435 BGB).

I.2.1.5 Správa společného jmění (Verwaltung des Gesamtguts)

Dle ustanovení § 1421 BGB je společné jmění spravováno buď jedním z manželů, nebo oběma společně. Zákon nepřípouští možnost, kdy by společný majetek spravovali oba manželé nezávisle na sobě. Zákon ale připouští, aby jeden z manželů samostatně spravoval určitý předem vymezený majetek.[16]. Správa společného jmění (Gesamtgut) musí být upravena v manželské smlouvě, kterou si manželé zvolili majetkový režim (Gütergemeinschaft). Pokud takové úprava ve smlouvě chybí, platí že společné jmění spravují oba manželé společně (§ 1421 BGB).

Pokud je společný majetek (Gesamtgut) spravován jen jedním z manželů, tento s ním může sám disponovat, ale ne bez určitých zákonných omezení (§§ 1423-1428 BGB). K těmto patří např. nemožnost bez souhlasu druhého manžela disponovat se společným majetkem jako s celkem nebo s pozemky náležícími do společného majetku, dále nemůže bez souhlasu druhého manžela poskytovat ze společného jmění dary, které jdou nad rámec darů obvyklých. Souhlas druhého manžela může být nahrazen na návrh rozhodnutím soudu za předpokladu, že jde o právní úkon, který je nutný k řádné správě společného jmění a druhý manžel ho odmítl bezdůvodně udělit (§ 1426 BGB).

V případě že manžel spravující společný majetek je nemocen či nepřítomen a hrozí nebezpečí

[14] Rauscher T.: Familienrecht, 2. vydání, C. F. .Müller, 2008, str. 343
[15] Schulze, Döner und Kolegen: Bürgerliches Gesetzbuch-Handkommentar, 4. Auflage, Nomos, S. 1451
[16] Rauscher T.: Familienrecht: ein Lehr-und Handbuch, Müller, 2001, S.283

z prodlení, může ho druhý manžel zastoupit (§ 1429 BGB). Spravující manžel je povinen spravovat řádně společné jmění a pravidelně informovat druhého manžela (§ 1435 BGB).

Pokud se během správy společného jmění jedním z manželů sníží jeho hodnota, má povinnost ji tento manžel nahradit za předpokladu, že ke ztrátám na společném majetku došlo jeho zaviněním nebo proto, že si k dispozici se společným jměním (Gesamtgut) nevyžádal souhlasu druhého manžela, ač si ho dle zákona vyžádat měl (§ 1435 BGB).

Správa společného jmění (Gesamtgut) musí být upravena v manželské smlouvě, kterou si manželé zvolili majetkový režim Gütergemeinschaft. Pokud takové úprava ve smlouvě chybí, platí, že společné jmění spravují oba manželé společně (§ 1421 BGB). Společná správa neznamená, že manželé musí právní úkony provádět společně, stačí, když jeden z manželů jednání druhého odsouhlasí. Tento souhlas nevyžaduje zvláštní formu, může být proveden i konkludentně před právním úkonem nebo až dodatečně po něm. Stejně jako v případě správy společného jmění jedním z manželů je i zde zákonem daná možnost nahradit na návrh rozhodnutím soudu souhlas jednoho z manželů a to za stejných podmínek jako u správy Gesamtgut pouze jedním z manželů (§ 1452 BGB).

Společná správa společného jmění upravena v ustanoveních §§ 1450-1470 BGB. Ustanovením § 1455 BGB jsou taxativně stanoveny právní úkony, které může učinit jeden z manželů samostatně, aniž by k nim potřeboval souhlas druhého manžela (např. zřeknutí se svého vypořádacího podílu na Zugewinn, přijmutí nebo odmítnutí dědictví, daru které se týká jen jeho, pokračování v soudním řízení, které bylo zahájeno ještě před vznikem Gütergemeinschaft atd.).

Dle ustanovení § 1447 BGB je manžel, který nespravuje společné jmění (Gesamtgut), oprávněn, z důležitých důvodů podat žalobu na zrušení majetkového režimu Gütergemeinschaft. Takovými důvody jsou např. neschopnost druhého manžela spravovat společné jmění nebo zneužití jeho postavení při správě společného majetku, hrozba předlužení společného jmění ze strany spravujícího manžela, atd.). Stejné právo přísluší i manželu spravujícímu společný majetek v případě, že hrozí předlužení tohoto majetku kvůli chování druhého manžela (§ 1448 BGB).

Každý z manželů je povinen vůči druhému manželovi poskytovat součinnost při správě společného jmění. Pokud tuto součinnost bez řádného důvodu odmítá, může druhý manžel podat žalobu na zrušení majetkového režimu Gütergemeinschaft (§ 1469 BGB). Ve výše uvedených případech

nastupuje právní mocí rozhodnutí soudu o zrušení majetkového režimu společného jmění (Gütergemeinschaft) majetkový režim oddělení majetků.

Se správou společného jmění úzce souvisí odpovědnost za dluhy je zatěžující. Jde především o to, zda věřitel jednoho z manželů může požadovat uspokojení svých pohledávek i ze společného jmění nebo vyhrazeného či vyloučeného majetku druhého manžela. Dle ustanovení §§ 1437-1440, §§ 1459-1462 BGB přicházejí v zásadě v úvahu tři modelové situace:

- Manželé spravují společné jmění, **věřitelé jednoho z nich** se mohou uspokojit
  - z vyhrazeného či vyloučeného majetku dlužníka,
  - ze společného jmění (Gesamtgut) s výjimkou dle §§ 1460-1462 BGB,
  - z vyhrazeného či vyloučeného majetku druhého manžela s výjimkou dle §§1460-1462 BGB.
- Společné jmění spravuje pouze jeden manžel, **věřitelé tohoto manžela** se mohou uspokojit
  - z vyhrazeného a vyloučeného majetku tohoto manžela,
  - ze společného jmění (Gesamtgut).
- Společné jmění spravuje pouze jeden manžel, **věřitelé druhého manžela** se mohou uspokojit
  - z vyhrazeného a vyloučeného majetku druhého manžela,
  - ze společného jmění (Gesamtgut) s výjimkou dle §§1438-1440 BGB,
  - z vyhrazeného a vyloučeného jmění spravujícího manžela (§ 1437 odst.2 BGB).

Výjimky uvedené v §§ 1460-1462 BGB se shodují s výjimkami uvedenými v §§ 1438-1440. V zásadě jde o situace, kdy jeden z manželů učinil právní úkon bez potřebného souhlasu druhého manžela a dále o případy, kdy nabytím dědictví jednoho z manželů do jeho vyhrazeného nebo výlučného majetku vzniknout tomuto manželovi i závazky spojené s dědictvím (§§ 1439, 1461 BGB). Závazky jednoho z manželů vyplývající dle ustanovení § 1441 BGB např. z deliktní činnosti nebo z trestního řízení jdou k tíži jen toho manžela, kterému vznikly.

Výlučný majetek (Sondergut)

Sondergut je vyňat ze společného jmění manželů (§ 1417 odst.1). Dle ustanovení § 1417 odst. 2 BGB spadají do výlučného majetku jednoho z manželů věci, které nemohou být převedeny právním úkonem a jež jsou spojeny pouze s určitou osobou. Jako příklad jsou uváděna práva užívací

a požívací (usus fructus, Niessbrauchrecht, § 1059 BGB), právo užívání bytu (§ 1093 odst. 1 BGB) a podle většinového názoru i nepřevoditelná práva osobní účasti v osobních společnostech.[17] Výlučný majetek (Sodergut) spravuje každý z manželů samostatně, ale výnosy resp. náklady plynoucí z nebo do výlučného majetku jdou k dobru resp. tíži společného jmění (§ 1417 odst. 3 BGB)

Vyhrazený majetek (Vorbehaltsgut)

Vyhrazený majetek je dle ustanovení § 1418 odst. 1 BGB vyňat ze společného jmění manželů. Ustanovení § 1418 odst. 2 BGB taxativně stanový majetek, který patří do vyhrazeného majetku:
a) hodnoty, které byly v manželské smlouvě jako takové označeny, b) hodnoty získané od třetího bezplatně nebo dědictvím, pokud třetí osoba nebo zůstavitel určil, že mají být součástí vyhrazeného majetku jednoho z manželů, c) náhrady za zničený, poškozený majetek, který patřil do vyhrazeného majetku. Skutečnost, že majetek patří do vyhrazeného majetku, je vůči třetím osobám účinná až zapsáním do manželského registru nebo za předpokladu, že jim byla tato skutečnost známa (§ 1412 odst.1 ve spojení s § 1418 odst. 4 BGB). Manžel spravuje vyhrazený majetek samostatně a užitky z něj pramenící náleží výlučně jemu, ovšem také náklady s ním související nese tento sám (§ 1418 odst.3 BGB).

Co spravující manžel ze společného jmění nabyl pro svůj vyhrazený nebo vyloučený majetek, má povinnost nahradit do společného jmění, v opačném případě má nárok požadovat náhradu ze společného jmění. Tyto nároky jsou dle ustanovení § 1446 odst. 1 BGB splatné teprve po zániku majetkového režimu Gütergemeinschaft. To platí i pro manžela, který nespravuje společné jmění

s tím rozdílem, že je povinen vyrovnat své dluhy za společným jměním, jakmile mu to jeho vyhrazený či výlučný majetek umožní (§ 1446 odst. 2 BGB).

I.2.1.6 Majetkový režim Gütergemeinschaft podle švýcarské právní úpravy

Stejně jako podle německé právní úpravy může majetkový režim Gütergemeinschaft vzniknout pouze na základě manželské smlouvy. Gütergemeinschaft je upraven v čl. 221-246 ZGB. Na rozdíl od německé právní úpravy zde dle čl. 221 vznikají pouze tři majetkové masy: společné jmění manželů (Gesamtgut) a vlastní majetek manžela a vlastní majetek manželky (Eigengut). Do společného jmění (Gesamtgut) náleží veškerý majetek manželů, který nepatří do vlastního majetku jednoho z nich (čl. 222). Stejně jako podle německé právní úpravy jsou manželé nedílnými

[17] Rauscher T.: Familienrecht, 2. vydání, C. F. .Müller, 2008, str. 343

spoluvlastníky věcí patřících do společného jmění a stejně jako podle německé právní úpravy v případě majetku patřícího do společného jmění (Gesamtgut) platí vyvratitelná právní domněnka.

To jaký majetek spadá do společného jmění (Gesamtgut) závisí na tom, jaký typ Gütergemeinschaft si manželé smluvně upravili. V úvahu přichází tři možné typy:

- obecný Gütergemeinschaft (allgemeinen Gütergemeinschaft, čl. 222 odst. 1 ZGB),
- omezený Gütergemeinschaft der Errungenschaftsgemeinschaft (čl. 223 ZGB),
- jiné Gütergemeinschaft (čl. 224 ZGB).

Pokud si manželé smluvně dohodnou **obecný Gütergemeinschaft,** spadá do společného jmění všechen majetek a příjmy manželů, které ze zákona nepatří do vlastního majetku jednoho z nich (čl. 222 ZGB). Zejména jde o příjmy z výdělečné činnosti, důchod, dědictví, dary atd.

V případě **omezeného Gütergemeinschaft der Errungenschaftsgemeinschaft** tvoří společné jmění hodnoty, které by při zákonném majetkovém režimu Errungenschaftsgemein spadaly do Errungenschaft. Do Errungenschaft spadá majetek, který jeden z manželů úplatně nabyl za trvání majetkového režimu (např. příjmy z výdělečné činnosti, plnění ze sociálního pojištění, výnosy výlučného vlastnictví, majetkové hodnoty získané jako náhrada za majetek patřící do Errungenschaft, čl. 197 odst. 1 ZGB).

Manželé si také mohou smluvně upravit **tzv. jiný Gütergemeinschaft**, kdy určitý majetek jako např. pozemky nebo předměty, se kterými jeden z manželů vykonává své povolání, vyloučí ze společného jmění a nadále budou patřit do vlastního majetku jednoho z manželů (čl. 224 ZGB). Dle čl. 225 odst. 2 ZGB patří do Eigengut věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů (např. ošacení, hygienické pomůcky, hobby) a tzv. satisfakční nároky. Vlastní majetek manželů Eigengut může být rozšířen smluvně nebo např. darováním třetí osobou, ale jen za předpokladu že tato určí, že darovaný majetek má patřit do vlastního majetku obdarovaného manžela (čl.225 ZGB).

Stejně jako podle německé právní úpravy je ve švýcarské verzi možné, aby společné jmění bylo spravováno výlučně jen jedním z manželů. (čl. 195 ZGB). Je rozlišováno mezi řádnou správou společného jmění (ordentliche Verwaltung) a mimořádnou správou (ausserordentliche Verwaltung). V rámci řádné správy může disponovat s majetkem patřícím do společného jmění každý z manželů bez souhlasu druhého z nich (čl. 227 ZGB). Přiměřeně se zde použijí i ustanovení o nedílném

spoluvlastnictví (čl. 647 ZGB) Oproti tomu mimořádnou správu společného jmění mohou manželé vykonávat buď společně, nebo se souhlasem druhého z manželů (čl. 228 odst. 1 ZGB).

Švýcarský Zivilgesetzbuch (ZGB) rozlišuje mezi tzv. závazky plnými (Vollschulden) a vlastními (Eigenschulden). Za Vollschulden ručí každý z manželů svým vlastním majetkem a společným jměním (čl. 233 ZGB), naproti tomu za Eigenschulden ručí svým vlastním jměním a polovinou hodnoty společného jmění (čl. 234 ZGB).

Článek 233 ZGB taxativně vyjmenovává tzv. plné závazky (Vollschulden): 1) závazky plynoucí ze správy společného jmění, 2) závazky plynoucí z výkonu povolání nebo živnosti, pokud na ně byly použity prostředky ze společného jmění, 3) závazky, za které osobně ručí i druhý manžel
a 4) závazky, u kterých bylo mezi manželem a věřitelem sjednáno ručení společného a vlastního jmění.

Eigengut může vzniknout na základě zákona, plněním třetí osoby nebo manželskou smlouvou
(čl. 225 odst. 1 ZGB). Dle čl. 225 odst. 2 ZGB patří do Eigengut věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů (např. ošacení, hygienické pomůcky, hobby) a tzv. satisfakční nároky. Eigengut může vzniknout také manželskou smlouvou nebo např. darováním třetí osobou, ale jen za předpokladu že tato určí, že darovaný majetek má patřit do vlastního majetku obdarovaného manžela.

Gütergemeinschaft podle německé právní úpravy zaniká na základě smlouvy, kterou byl dohodnut jiný majetkový režim, na základě rozhodnutí soudu (§§ 1447-1449, 1469-1470 BGB) a zánikem manželství (durch Nichtigkeitserklärung, Aufhebung oder Scheidung der Ehe oder durch den Tod eines Ehegatten) a poté musí dojít k jeho vypořádání (§§ 1475-1481).[18]

Majetkové společenství Gütergemeinschaft podle švýcarské právní úpravy zaniká dohodou o založení jiného majetkového režimu, zahájením konkurzu na majetek jednoho z manželů, zánikem manželství (smrtí jednoho z manželů, rozvodem, oddělením, prohlášením manželství za neplatné) či soudním nařízením majetkového rozdělení.
Dnem rozhodným pro zánik Gütergemeinschaft je den podpisu manželské smlouvy, den právní moci rozhodnutí o uvalení konkursu na majetek jednoho z manželů, den, ke kterému byla úředně prohlášena smrt manžela. V případě rozvodu, oddělení, prohlášení manželství za neplatné či

[18] Schlüter W.:BGB-Familienrecht, 11. neu bearbeitete Auflage, C.F.Müller, 2005, str. 117

soudním nařízením majetkového rozdělení je dnem rozhodným den, kdy bylo zahájeno soudní řízení, ve kterém byl tento výrok vyřčen.

I.2.1.7 Manželský registr

Manželské registry (**Güterrechtsregister**) jsou vedeny u obvodních soudů a jsou upraveny v ustanoveních §§1558-1563 BGB. Stejně tak jako obchodní register je tento register veřejný, uplatňuje se zde zásada formální publicity, tzn. že každému je umožněno do něj nahlížet a vyžádat si opis zápisu z registru (§ 1563 BGB).

Zápisy do registru jsou pouze deklarativní, tzn. že skutečnosti zapisované do registru jsou účinné i bez zápisu. Pokud např. manželé žijí v majetkovém společenství oddělení majetků (Gütertrennung) a manžel prodal věci nezbytné k vybavení domácnosti (Haushaltgegenstände), je kupní smlouva platná, přestože skutečnost, že mají smluvně dohodnuto společenství oddělení majetků, není zapsána v manželském registru.

Oproti dřívější judikatuře Spolkového soudního dvora (Bundesgerichtshof) se do manželského registru nezapisují pouze skutečnosti vyplývající z manželského majetkového práva, které by mohly být k tíži třetích osob, ale všechny skutečnosti, které by postavení třetích osob mohly ovlivnit. Z tohoto důvodu se do registru zapisuje i skutečnost, kdy bylo vyloučeno zákonné majetkové společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft) a na jeho místo nastoupilo majetkové společenství oddělení majetků (Gutertrennung, § 1414 BGB), které je pro třetí osoby právně výhodnější, neboť zde nejsou určitá omezení dispozice s majetkem (§ 1365 a násl.)

U manželského registru se stejně jako u obchodního registru uplatňuje zásada negativní publicity (§ 1412 BGB). Zákon vychází z toho, že většina manželství žije v majetkovém společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft) a pokud je tento vyloučen nebo pozměněn, mohou manželé namítat vůči třetím osobám právní skutečnosti vyplývající z vyloučení nebo změny zákonného majetkového režimu přírůstku pouze tehdy, pokud tyto byly v době uskutečnění předmětného právního úkonu zapsány v registru nebo byly třetí osobě známy (§ 1412 odst. 1 BGB).

Stejnou ochranu poskytuje zákon třetím osobám, pokud byly skutečnosti zapsané v manželském registru později změněny nebo vymazány (§ 1412 odst. 2 BGB). Po dobu, kdy tyto změny nejsou zapsány v registru, se manželé vůči třetí osobě, která je v dobré víře, nemohou dovolávat neplatnosti daného právního úkonu.

Pokud zápis v registru neodpovídá skutečnosti, nemohou manžele namítat proti třetím osobám jednajícím v důvěře v zápis, že neodpovídá skutečnosti. Mezí uplatnění uvedeného principu je tedy důvěra třetí osoby, jestliže tato osoba věděla nebo musela vědět o odlišnosti zapsaného údaje od skutečnosti, je rozhodující skutečný stav oproti stavu registrovému.

Ve Švýcarsku byly manželské majetkové registry vedeny u registr úřadů až do 31.12.1987. Upraveny byly ve švýcarském občanském zákoníku *(Zivilgesetzbuch* ZGB). Reformou manželského práva byly zrušeny s účinností od 1.ledna 1988.

I.2.2 Zánik majetkových režimů manželů při zániku manželství

I.2.2.1 Obecná charakteristika

Manželství může zaniknout z těchto právních důvodů: smrtí jednoho z manželů, prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, rozvodem manželství a prohlášením manželství za zrušené.

I.2.2.2 Zánik majetkových režimů manželů smrtí jednoho z manželů a prohlášením za mrtvého

Stejně jako podle české právní úpravy zaniká podle německé právní úpravy majetkové společenství manželů při zániku manželství smrtí jednoho z manželů nebo prohlášením za mrtvého (§§ 1319-1320 BGB). Zánik manželství smrtí jednoho nebo obou manželů není v německé právní úpravě výslovně zmíněn.

Dle ustanovení § 1319 odst. 1 BGB může manžel, který byl prohlášen za mrtvého a který žije, podat návrh na zrušení manželství, které jeho manžel uzavřel nově poté, co byl navrhovatel prohlášen za mrtvého, v případě že prokáže, že oba manželé v době uzavírání nového manželství nebyli v dobré víře, tzn. věděli o tom že manžel v okamžiku prohlášení za mrtvého žije.
Dle ustanovení § 1319 odst. 2 BGB se uzavřením nového manželství ruší manželství staré, to ale neplatí v případě, že oba manželé při uzavírání nového manželství věděli, že manžel prohlášený za mrtvého v okamžiku prohlášení žije. Staré manželství zanikne, pokud je prohlášení za mrtvého zrušeno.

Dle ustanovení § 1320 odst. 1 BGB, pokud žije manžel prohlášený za mrtvého, může jeho původní manžel požádat o zrušení nového manželství, to ale neplatí v případě, že při uzavírání nového manželství věděl, že jeho manžel v okamžiku prohlášení za mrtvého žil. O zrušení nového manželství může původní manžel požádat ve lhůtě jednoho roku, která počíná běžet okamžikem, kdy se dozvěděl o skutečnosti, že manžel prohlášený za mrtvého žije.

Na rozdíl od německé právní úpravy je ve švýcarském občanském zákoníku (ZGB) smrt výslovně zmíněna v čl. 31 odst. 1 ZGB. Další odlišností je, že majetkové režimy manželů nezanikají prohlášením za mrtvého, nýbrž prohlášením za nezvěstného.

I.2.2.3 Zánik majetkových režimů manželů rozvodem manželství

Právní úprava rozvodu se nachází v ustanoveních §§ 1565 – 1568 BGB. Ustanovení § 1565 BGB upravuje tzv. princip rozvratu, dle kterého může být manželství rozvedeno, pokud již neexistuje manželské soužití a nelze očekávat jeho obnovení.[19] Pokud žijí manželé více jak rok odděleně a oba podávají návrh na rozvod anebo odpůrce s návrhem souhlasí, platí dle ustanovení § 1566 odst. 1 BGB nevyvratitelná právní domněnka rozvratu manželství. I pokud jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, platí dle ustanovení § 1566 odst. 2 BGB nevyvratitelná domněnka rozvratu manželství, pokud manželé žijí odděleně více než tři roky. To v tomto případě ovšem neznamená, že soud může manželství rozvést až po třech letech odděleného soužití manželů, ale spíš to, že pokud manželé žijí odděleně více než jeden a méně než tři roky, soud musí z úřední povinnosti zkoumat, zda je manželství opravdu rozvráceno. Ze soudní praxe je patrné, že po odděleném soužití manželů, které trvá více než jeden rok, bývá manželství obvykle rozvedeno. V případě, že manželé žijí odděleně po dobu kratší jednoho roku, lze manželství rozvést pouze, pokud by pokračování manželství představovalo pro manžela, který podal návrh na rozvod manželství, z důvodů tkvících v druhém manželovi, „nespravedlivou tvrdost“.[20] [21]

---

[19] Od 1. 7. 1997, byl princip viny nahrazen principem rozvratu manželství, kdy manželství může být až na výjimky rozvedeno teprve po uplynutí jednoho roku, co manželé žijí odděleně a proto také návrhy na rozvod mohou být podávány nejdříve těsně před uplynutím této doby (zhruba 4 až 8 týdnů, liší se dle jednotlivých příslušných soudů), tak aby první nařízené soudní jednání ve věci proběhlo již za splnění podmínky jednoletého odděleného žití manželů. V opačném případě může soud návrh na rozvod odmítnout.

[20] **Dle rozhodnutí OLG Rostock ze dne 08. 03. 1993** (Fundstelle: DRsp-ROM Nr. 1993/4163 = DRsp I (166) 246 b = FamRZ 1993, 808 = NJW-RR 1994, 266 = RAnB 1993, 190). Na to, zda v daném případě existují předpoklady pro rozvod manželství z důvodu nepřiměřené tvrdosti dle ustanovení § 1565 odst. 2 BGB, jsou stanoveny přísná kritéria. To ale nesmí vést k udržování formálních manželství, ve kterých je obnovení manželského soužití vyloučeno (např. když ten kdo podává návrh na rozvod, dále jen navrhovatel, očekává dítě s novým partnerem).

[21] **Podle rozhodnutí OLG Bremen ze dne 26.09.95 (Fundstelle:**DRsp-ROM Nr. 1996/22892 = FamRZ 1996, 489) Porušení povinnosti manželské věrnosti, např. při vytvoření dalšího manželskému soužití podobného vztahu, není pro manžela, který se chce rozvést, důvod pro rozvod ještě před uplynutím jednoletého odděleného žití manželů z důvodu, že by další trvání manželství působilo přílišnou újmu žalobci především s ohledem na osobu druhého manžela. To neplatí v případech, kdy porušení povinnosti manželské věrnosti jsou spojeny se zvlášť bolestivými okolnostmi, jako např. když manželka poté, co žije s manželem odděleně, začala pracovat jako prostitutka.

Švýcarská právní úprava rozlišuje mezi dvěma typy rozvodů. První z nich by se dal nazvat rozvodem na společný návrh manželů, a v případě, že se manželé shodnou na vzájemném majetkovém vypořádání a úpravě poměrů ke společným dětem a oba s rozvodem souhlasí, soud manželství v zásadě bez dalšího rozvede (čl. 111 ZGB). V případě, že jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, může druhý z manželů podat žalobu k soudu po uplynutí alespoň dvou let, kdy žijí manželé odděleně (čl. 114 ZGB). Před uplynutím dvouleté lhůty může jeden z manželů požádat o rozvod pouze tehdy, pokud pokračování manželství pro něj představovalo nespravedlivou tvrdost (čl. 115 ZGB).

I.2.2.4 Zánik majetkových režimů zrušením manželství a prohlášením neplatnosti manželství

Podle německého občanského zákoníku může soud na návrh zrušit manželství z důvodů, které jsou taxativně stanoveny v ustanovení § 1314 BGB. Právní mocí soudního rozhodnutí o zrušení manželství zaniká (§ 1313 BGB).

Švýcarský právní řád rozlišuje mezi dvěma skupinami důvodů neplatnosti manželství, a to na důvody časově neomezené upravené v čl. 105 ZGB (bigamie, trvalá nezpůsobilost k právním úkonům, příbuzenství) a časově omezené čl. 107 ZGB (přechodná nezpůsobilost k právním úkonům, omyl v osobě, absence vůle uzavřít manželství, úmyslné uvedení v omyl ohledně osobních vlastností jednoho z manželů, vyhrožování). V tomto případě může postižený manžel podat žalobu na neplatnost během šesti měsíců od okamžiku, kdy se o důvodu neplatnosti dozvěděl. V případě důvodů časově omezených může žalobu na neplatnost manželství podat každý. Právní mocí soudního rozhodnutí o neplatnosti manželství zaniká.

I.2.3 Zánik majetkových režimů manželů za trvání manželství

Jak vyplývá z výše uvedeného, manželé si jak podle německé, tak podle švýcarské právní úpravy mohou dohodnout za trvání manželství jiný majetkový režim bez toho, aniž by manželství muselo zaniknout.

Na rozdíl od české a švýcarské právní úpravy německý insolvenční zákon neobsahuje ustanovení, dle kterého prohlášením konkurzu zaniká společné jmění manželů.

II Srovnání vypořádání zákonných majetkových režimů podle českého, německého a švýcarského práva

II.1 Vypořádání společného jmění manželů

II.1.1 Zákonné zásady platné pro vypořádání společného jmění manželů

Vypořádání společného jmění manželů se řídí zásadami uvedenými v ustanoveních § 149 odst. 2,3 ObčZ. Tyto zásady mají kvalitativní a kvantitativní obsah, neboť určují, které konkrétní věci, pohledávky i dluhy se mají komu dostat a v jaké výši jeho vypořádacího podílu. Pokud dochází k vypořádání společného jmění dohodou mohou se manželé od těchto zásad odchýlit. Záleží jen na nich, jakým způsobem si majetek ve SJM ocení a rozdělí. Pro soud, který postupuje z úřední povinnosti, jsou tyto zásady závazné vždy. Jedná se o následující zásady:

- *Podíly obou manželů na majetku patřícím do společného jmění manželů jsou stejné. Závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem*.

  Jde o tzv. zásadu rovnosti, která je dále rozvedena v ustanoveních § 18 a násl. ZoR. V konkrétních případech je pak možné, aby podíly byly různé, a to s přihlédnutím k jiným zásadám. Zejména je přihlíženo k zásadě přičinění se o společné jmění. Jde především o případy, kdy jeden z manželů během trvání manželství vůbec nepracoval, a to ne z důvodu pracovní neschopnosti, ale protože se práci vyhýbal. Dále může dojít ke snížení vypořádacího podílu jednoho z manželů z důvodu vyššího než obvyklého utrácení peněz za alkohol, cigarety, gamblerství atd. Na druhé straně ale ke snížení vypořádacího podílu jednoho z manželů na zaniklém společném jmění nedojde jen proto, že zjevnou příčinou rozvratu manželství byl jeho mimomanželský vztah.[22]

- *Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek.*

  Jedná se o tzv. zápočty, které jsou v praxi poměrně obtížně realizovatelné. Problémem není ani tak skutečnost, kdy oddělený majetek jednoho z manželů, do kterého bylo investováno ze společného jmění. v době zániku společného jmění manželů již neexistuje (např. z důvodu prodeje), což realizaci zápočtu nebrání. Jiná je ale situace, kdy konkrétní majetek společného jmění manželů, do kterého investoval ze svého výlučného majetku jeden z

[22] Rozsudek NS ČR ze dne 19.3.2007, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005

manželů, ke dni zániku společného jmění již neexistuje (např. pokud jeden z manželů financoval opravu střechy společného domu, který vyhořel, aniž by byl pojištěn). V tomto případě provedení zápočtu nebude možné. Také není možné kompenzovat veškeré majetkové hodnoty, které jeden z manželů investoval ze svého výlučného majetku do společného jmění a ani nahrazovat hodnotu všech předmětů získaných ze společného jmění manželů do výlučného vlastnictví jednoho z manželů. Zákon o rodině totiž manželům ukládá povinnost pečovat o rodinu i s použitím vlastních prostředků a běžně jsou ze společného jmění pořizovány věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů (např. kosmetika, ošacení, léky).

„To, co bylo vynaloženo ve prospěch některého z manželů, avšak nikoli na jeho majetek, nemůže být předmětem zápočtu. Tak platí-li manžel výživné na dítě z předchozího vztahu, nejde o částky vynaložené na jeho majetek, a tudíž nelze takto vynaložené částky započíst (viz. Rozsudek býv. Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 3 Cz 39/73).[23]

V praxi se uplatňuje zásada redukce pro výši zápočtů. To znamená, že pokud došlo ke dni zániku majetkového společenství ke snížení hodnoty věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním), potom se provede zápočet jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době zániku byla hodnota vyšší než její původní hodnota, záleží na tom, zda jde o zhodnocení věci ve společném jmění manželů, nebo ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů. V prvém případě by se k tomuto zvýšení při stanovení náhrady nepřihlíželo. Zápočet ve prospěch společného majetku se při soudním vypořádání provádí i bez návrhu.

- ***Při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí***

  Jedním z významných hledisek, k němuž se při vypořádání přihlíží, jsou potřeby nezletilých dětí. Je proto rozhodující, kterému z manželů budou děti svěřeny do péče. Tato skutečnost nemusí ani tak ovlivnit kvantitativní, jako spíše kvalitativní stránku vypořádání. Manželovi, kterému byly děti svěřeny do péče, pak logicky připadnou takové hodnoty, které slouží k uspokojování potřeb nezletilých dětí (např. mixer nebo dětský kočárek). Je ale třeba rozlišovat, zda daná věc není ve skutečnosti majetkem dětí (např. jízdní kolo, počítač), neboť takové věci nesmí být předmětem vypořádání.[24]

[23] J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 234-235

[24] J.Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 234-243

To, že skutečnost, kterému z manželů byly svěřeny děti do péče, nemusí ovlivňovat kvantitativní stránku vypořádání, dokládá rozhodnutí R 70/65, dle kterého nemusí vždy dojít ke zvýšení podílu vypořádání toho z manželů, kterému byly svěřeny do výchovy děti: „Při úvaze, zda bude na místě zvýšit podíl manžela z uvedeného důvodu, je třeba vždy přihlédnout k povaze, určení
a upotřebitelnosti těchto věcí, a to i z hlediska jejich trvanlivosti. Je totiž třeba odlišovat věci, jež mohou sloužit jen potřebě dětí a jejich životnost je krátká, takže jich manžel nemůže dále sám užívat (např. dětský kočárek, postýlka apod.), od věcí, jež mohou sloužit i potřebě jiných osob než dítěte, jež jsou trvalejší hodnoty a znamenají rozšíření majetku manžela i pro dobu, kdy dítě odroste (např. pianino, zařízení pokoje apod.). Lze tedy k uvedené problematice vyslovit závěr, že zřetel na potřeby nezletilých dětí je třeba posoudit podle povahy každého konkrétního případu v jeho vzájemných souvislostech, podle povahy, určení a životností věcí, které se mají vypořádat, zejména pak i se zřetelem k tomu, zda konkrétní věc může být užívána i jinými osobami, případně zda bude a po jak dlouhou dobu užívána dětmi. Zjištění soudu tímto směrem se nesoucí se pak projeví ve výroku rozhodnutí, jímž bude majetek spadající do bezpodílového spoluvlastnictví manželů vypořádán rovným dílem či jinak.

Potřeby nezletilých dětí je nezbytné zohlednit i do vypořádání společného bydlení, kdy ustanovení § 705 odst. 3 ObčZ stanoví, že při rozhodování o dalším nájmu bytu vezme soud zřetel zejména na zájmy nezletilých dětí a stanovisko pronajímatele.

- *Při vypořádání se přihlédne k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Přitom je třeba vzít zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.*

  Autorka této práce je toho názoru, že při určování zásluh o nabytí a udržení společného jmění je spravedlivé stavět naroveň obstarávání společné domácnosti a péči o děti jednoho manžela s výdělečnou činností manžela druhého. Není možné určit jednomu z manželů větší podíl na majetku ve společném jmění manželů jen proto, že měl lepší podmínky pro budování kariéry a s tím související lepší pracovní příležitosti a finanční ohodnocení než ten z manželů, který pečoval o děti a společnou domácnost. Dle ustálené judikatury při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.[25]

  Výše uvedené zásady jsou pro soudní rozhodování zásadami kogentními. Pokud manželé uzavřou ohledně vypořádání zaniklého společného jmění manželů dohodu, lze se v této

[25] Rozsudek NS ČR ze dne 17.5.2005, sp.zn. 22 Cdo 1821/2004

dohodě od zásad uvedených v § 149 ObčZ. odchýlit, ale je pochopitelně nutné dbát o to, aby dohoda byla platným právním úkonem. Výčet zásad pro vypořádání společného jmění manželů v občanském zákoníku však není taxativní. V praxi se při určení podílů na společném majetku manželů zohledňují i jiné skutečnosti, které by mohly mít význam při vypořádání (např. zdravotní stav jednoho z manželů)[26]. Dále nesmí být vypořádání v rozporu s dobrými mravy.

II.1.2 Vypořádání společného jmění manželů při zániku manželství v důsledku smrti jednoho z manželů

Pokud zaniklo společné jmění manželů smrtí či prohlášením jednoho z manželů za mrtvého, provede se vypořádání v dědickém řízení podle § 175l o. s. ř. Řízení o dědictví zahájí soud podle ustanovení § 175a o. s. ř. i bez návrhu, jakmile se dozví, že někdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého. Poté vydá soud usnesení, kterým jednak určí obvyklou cenu majetku ve společném jmění a jednak rozhodne o tom, co z majetku ve společném jmění patří do dědictví a co pozůstalému manželovi. Přitom vychází ze zásad uvedených v ustanovení § 149 odst. 2 a 3 ObčZ. Soudní komisař není vázán obsahem případné závěti, může k ní v rámci své rozhodovací činnosti pouze přihlédnout. Pokud dojde mezi ostatními dědici a pozůstalým manželem ke sporům ohledně aktiv a pasiv majetku, který náležel do společného jmění manželů, omezí se soud dle ustanovení § 175k odst. 3 o. s. ř. jen na zjištění jejich spornosti; při určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě výše jeho předlužení, k nim nepřihlíží.

Jiná je situace, kdy společné jmění manželů nezaniká z důvodu smrti jednoho z manželů, ale např. rozvodem a jeden z manželů zemře v době, kdy ještě není společné jmění manželů vypořádáno. V takovém případě jsou pak účastníky řízení ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát (§ 175b o.s.ř.). Dědicové zemřelého rozvedeného manžela jsou oprávněni uzavřít dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví (společného jmění manželů) s rozvedenou manželkou v době před projednáním dědictví po zemřelém rozvedeném manželu soudem. Nedojde-li k dohodě, musí rozhodnout o vypořádání na návrh soud ve sporném řízení.[27]

Pokud řízení nebylo ještě před smrtí účastníka zahájeno, existuje stanovisko judikatury, dle kterého v tomto případě již nelze návrh na vypořádání zaniklého společného jmění ve sporném řízení podat a že vypořádání lze podat v dědickém řízení. Existují ale i názory opačné.[28]

[26] Viz. Rozhodnutí 70/65
[27] J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 247
[28] J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 248

Na místě je klást si otázku, zda je i ve shora uvedených případech možné provést vypořádání domněnkou dle ustanovení § 150 odst. 4 o. s. ř. Argumentem proti této možnosti je doslovné znění části tohoto ustanovení :„...*v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník* ***užívá***“ [29] Z logiky věci vyplývá, že zemřelý manžel pochopitelně již žádný majetek ze zaniklého společném jmění manželů neužívá. Existují ale i názory opačné: „ Je otázka, zda namísto slov „že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá“, dosadit „že se manžel a dědicové druhého manžela vypořádali....“.Vzhledem k tomu, že důvody, pro které byla domněnka stanovena (tlak na odstranění neurčitého právního stavu po zániku společného jmění), jsou dány i v případě smrti jednoho z manželů, přikláníme se k tomu, že i zde domněnka vypořádání platí.“[30]

II.2 Vypořádání zákonného majetkového režimu přírůstku (Zugewinngemeinschaft) podle německé právní úpravy

II.2.1 Obecná charakteristika

Pokud si manželé smluvně (§ 1408 BGB) nedomluví jiný majetkový režim, nastupuje ze zákona dnem uzavření manželství majetkové společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft). Zákonné majetkové společenství přírůstku (Zugewinngemeinschaft) spadá dle své povahy spíše do režimu oddělených majetků, ale na rozdíl od majetkového režimu Gütertrennung je s ním spojen po zániku manželství nárok na majetkové vypořádání. Nárok na majetkové vypořádání (Ausgleichsforderung) vzniká pouze pokud zákonný majetkový režim Zugewinngemeinschaft zanikl jiným způsobem, než smrtí jednoho z manželů (uzavřením manželské smlouvy o jiném majetkovém režimu, zánikem manželství, právní mocí rozhodnutí soudu o předčasném vypořádání přírůstku).

Aby mohlo být zjištěno, jakého majetkového přírůstku (Zugewinn) dosáhl během manželství každý z manželů, je nutné nejdříve stanovit jejich počáteční majetek (Anfangsvermögen) a konečný majetek (Endvermögen).

Jak již uvedeno výše, majetkový přírůstek (Zugewinn) je obnos, o který hodnota konečného majetku převýší hodnotu počátečního majetku jednoho z manželů. Majetkové vypořádání

[29] § 150 odst.4 ObčZ: Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných.

[30] J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 234-249

(Ausgleichsforderung) poskytuje ten z manželů, který dosáhl většího majetkového přírůstku, kdy rozdíl mezi majetkovými přírůstky se rozdělí mezi manželi na půl.

Počáteční majetek (Anfangsvermögen)

Počáteční majetek je majetek, který náleží jednomu z manželů ke dni vzniku majetkového režimu po odečtení všech závazků (§ 1374 odst. 1 BGB). K počátečnímu majetku se dále připočítává tzv. privilegovaný majetek. Jeho taxativní výčet stanoví § 1374 odst. 2 BGB. Jedná se o majetek nabytý na základě dědictví, darování a jako výbava (analogicky se použije ustanovení § 1624 BGB – výbava poskytnutá rodiči). Manželé si samozřejmě mohou mezi sebou smluvně upravit počáteční majetek jiným způsobem.

Ke zjištění počátečního majetku každého z manželů je nutné určit, jaké předměty patřily každému z manželů ke dni rozhodnému, jakou hodnotu měl daný majetek s odečtenými závazky ke dni rozhodnému. Dnem rozhodným pro určení počátečního majetku je den vzniku majetkového režimu přírůstku (den uzavření manželství, pokud si manželé smluvně neupravili jiný majetkový režim). V případě, že bylo manželství uzavřeno ještě před účinností zákona o rovnoprávnosti (Gleichberechtigungsgesetzes), kterým byl za zákonný majetkový režim zaveden (Zugewinngemeinschaft), pokládá se dle přechodných ustanovení za den rozhodný pro zjištění hodnoty počátečního majetku den , ke kterému zákon o rovnoprávnosti nabyl účinnosti, tzn.1. 7. 1958.[31]

Pokud si manželé smluvně upravili jiný majetkový režim, který později zrušili, a rozhodli se pro zákonný majetkový režim přírůstku, je dnem rozhodným pro stanovení hodnoty počátečního majetku den, kdy byla podepsána manželská smlouva či dnem, který byl takto v manželské smlouvě označen. V případě počátečního majetku nabytého dědictvím či darováním je dnem rozhodným den jeho nabytí (např.den úmrtí zůstavitele).

Konečný majetek (Endvermögen)

Konečný majetek (Endvermögen) je majetek, který náleží jednomu z manželů ke dni zániku majetkového režimu po odečtení všech závazků (§ 1375 odst. 1 BGB). Pokud jeden z manželů v posledních deseti letech před dnem rozhodným pro stanovení hodnoty konečného majetku zmenšil svůj majetek bez souhlasu druhého manžela na základě tzv. **" *illoyalle dispozic s majetkem*"**: 1)

[31] Scholz/Kleffmann/Motzer: Praxishandbuch Familienrecht, 22.vydání, C.H.Beck München, 2012, Rn. 14

bezúplatných převodů jdoucích nad rámec zvyklostí (§ 1375 odst.2 č.1 BGB), 2) hýření s majetkem (§ 1375 odst.2 č.2 BGB), 3) jednání učiněných s úmyslem znevýhodnit druhého z manželů (§ 1375 odst.2 č.3 BGB), budou v těchto případech tyto hodnoty ke konečnému majetku připočítány. Připočítání se neprovede, pokud druhý z manželů s takovýmto nakládáním s majetkem souhlasil (§ 1375 odst. 3 BGB).

Ke zjištění konečného majetku každého z manželů je nutné určit: jaké předměty patří každému z manželů ke dni rozhodnému, jakou hodnotu měl daný majetek s odečtenými závazky ke dni rozhodnému. Dnem rozhodným pro určení konečného majetku je den zániku majetkového režimu přírůstku. Výjimku z tohoto pravidla zákon stanoví v případech, kdy důvodem zániku majetkového režimu přírůstku je rozvod manželů. Dnem rozhodným zde není den, kdy rozhodnutí soudu o rozvodu nabylo právní moci, ale již den, kdy byl návrh na rozvod doručen protistraně (§ 1384 BGB). Tím chtěl zákonodárce zabránit tomu, aby manželé během rozvodového řízení úmyslně zmenšovali svůj majetek a tím i nárok druhého z manželů na majetkové vypořádání. Z praktického hlediska je doporučováno, aby manžel, který má potencionální nárok na majetkové vypořádání vůči druhému manželovi, v časech ekonomického růstu posečkal s podáním návrhu na rozvod, tak aby povinný manžel mohl eventuelně ještě nabýt další majetek. A naopak, aby si s podáním návrhu na rozvod pospíšil, pokud např. hodnota akcií, které vlastní druhý z manželů, má tendenci klesat. Pokud byl podán návrh na předčasné majetkové vypořádání přírůstku nebo na předčasný zánik majetkového režimu přírůstku je dnem rozhodným, den kdy byl návrh doručen protistraně (§ 1387 BGB). Pokud v takovém případě bude později podán návrh na rozvod, nemá den, kdy je návrh na rozvod doručen protistraně, na určení hodnoty majetkového přírůstku již žádný vliv. S právní mocí rozhodnutí o předčasném zrušení majetkového režimu přírůstku vzniká nárok na vypořádání přírůstku (Zugewinnausgleichsanspruch § 1378 odst. 3 věta 1 BGB) a nastupuje majetkový režim Gütertrennung (§ 1388 BGB).

Příklad

Manželé Fuhrmannovi žijí v zákonném majetkovém společenství přírůstku a chtějí se nechat rozvést. Návrh na rozvod podala manželka a manželovi byl doručen v květnu 2009 (den rozhodný). Hodnoty jednotlivých věcí se určují ke dni rozhodnému, např. v případě akcií v počátečním majetku manželky to bude dle kurzu, který byl ke dni uzavření manželství, v případě bytu v konečném majetku manžela to bude dle tržní ceny platné ke dni, kdy mu byl doručen návrh na rozvod.

Počáteční majetek manželky se ke dni uzavření manželství sestával z konta (15.000 €),	**Konečný majetek manželky** ke dni, kdy byl návrh na rozvod doručen protistraně se sestával

státních dluhopisů (80.000 €), pozemek (250.000 €), šperky (5.000 €) Celkem 350.000 €, z toho je nutné odečíst dluhy ve výši 50.000 €, počáteční majetek manželky činil 300.000 €	z konta (35.000 €), akcií (125.000 €), pozemku (500.000 €), šperků (10.000 €) Celkem 670.000 €, z toho je nutné odečíst dluhy ve výši 170.000 €, konečný majetek manželky tak činí 500.000 €

Počáteční majetek manžela se ke dni uzavření manželství sestával z konta (10.000 €), akcií (20.000 €), pozemku (180.000 €), bytu (800.000 €) Celkem 1.110.000 €, z toho je nutné odečíst dluhy ve výši 150.000 €, počáteční majetek manžela činil 960.000 €	**Konečný majetek manžela** ke dni, kdy mu byl doručen návrh na rozvod se sestával z konta (10.000 €), pozemku (240.000 €), bytu (900.000 €), akcií (200.000 €) Celkem 1.350.000 €, z toho je nuté odečíst dluhy ve výši 10.000 €, konečný majetek manžela činí 1.340.000 €

V daném případě docílila manželka majetkového přírůstku ve výši 200.000 € a manžel ve výši 380.000 €, nárok manželky vůči manželovi na majetkové vypořádání tak činí 90.000 € (380.000 € – 200.000 € = 180.000 € => ÷2 = **90.000 €**[32]

II.2.2 Srovnání staré právní úpravy počátečního a konečného majetku s novou právní úpravou účinnou od 1. 9. 2009

Jedna z největších změn, kterou přinesla novela manželského majetkového práva s účinností od 1. 9. 2009, se týká počátečního majetku (Anfangsvermögen) a konečného majetku (Endvermögen). Současná platná právní úprava již počítá s negativním počátečním i konečným majetkem. Doposud bylo možné při zjišťování hodnoty počátečního majetku odečíst závazky pouze do výše aktiv majetku. Dle platné právní úpravy se v rámci majetkového vypořádání přírůstku (Zugewinnausgleich) při zjišťování hodnoty počátečního majetku odečítají všechny závazky tak, že může dojít k situaci, kdy hodnota počátečního majetku bude záporná. Jedná se o závazky, které existovaly již ke dni vzniku majetkového režimu Zugewinngemeinschaft. Doba splatnosti těchto závazků nemá pro jejich započítání do počátečního majetku význam. V každém případě se ale do hodnoty počátečního majetku nezahrnou závazky, které zanikly během manželství na základě úspěšně provedeného osobního bankrotu.

Zákonodárce chtěl zavedením negativního počátečního majetku docílit spravedlivějšího rozdělení majetkového přírůstku docíleného během manželství. Dle staré právní úpravy platilo, že v případě, kdy jeden z manželů uhradil během manželství dluhy druhého manžela, s nimiž vstupoval do manželství a ještě nabyl další majetek, tak nejenže při zániku majetkového režimu

[32] D.Schwab, M.Görtz-Leible:Meine Rechte bei Trennung und Scheidung (Unterhalt, Ehewohnung, Sorge, Zugewinn und Versorgungsausgleich), 7.přepracované vydání, Deutscher Taschenbuch Verlag, 2011, str. 220-221

Zugewingemeinschaft a jeho následném vypořádání zůstalo toto nezohledněno, ale ještě zde byla povinnost dělit se o svůj majetkový přírůstek s druhým manželem, pokud v daném případě nepřicházela v úvahu aplikace ustanovení § 1381 BGB (tzv. Härteklausel)

Novela manželského majetkového práva sjednotila dny rozhodné pro stanovení majetkového přírůstku (Zugewinn) a pro stanovení konečné výše nároku na majetkové vypořádání (Ausgleichsforderung), a to tak, že nadále je dnem rozhodným okamžik doručení návrhu na rozvod nebo zrušení manželství anebo okamžik doručení žaloby na předčasné majetkové vyrovnání (vorzeitiger Zugewinnausgleich). Rozhodující pro majetkové vypořádání je tak stav majetku k okamžiku doručení výše uvedených návrhů a žaloby.

Příklad 1

Manžel měl při uzavírání manželství dluh ve výši 30:000 €. V průběhu manželství došlo ke splacení tohoto závazku a současně manžel docílil konečného majetku (Endvermögen) ve výši 20.000 € (ekonomický přírůstek 50.000 €).

Manželka vstupovala do manželství bez dluhů a její konečný majetek (Endvermögen) je 50.000 €[33].

Právní úprava platná k 31. 8. 2009	**Právní úprava účinná od 1. 9. 2009 (z ekonomického pohledu)**
Dle ustanovení § 1374 odst. 1 BGB nebylo možné započítat zápornou hodnotu počátečního majetku, hodnota konečného majetku manžela tak činí 20.000 €	Protože dle nové právní úpravy je možné v rámci majetkového vypořádání zohlednit také negativní počáteční majetek, hodnota konečného majetku manžela tak činí 30.000 € + 20.000 € = 50.000 €
Majetkový přírůstek manželky činí 50.000 €, majetkový přírůstek manžela činí 20.000 €, rozdíl mezi majetkovými přírůstky manželů činí 30.000 €, nárok manžela vůči manželce na majetkové vypořádání (Ausgleichsanspruch) je 15.000 € (30.000 € ÷ 2)	V tomto případě docílili oba manželé stejného majetkového přírůstku (Zugewinn) ve výši 50.000 €, proto žádný z nich nemá nárok na majetkové vypořádání vůči tomu druhému.
Nebylo možné aplikovat ustanovení § 1381 BGB za účelem odstranění této nespravedlnosti vyplývající z nároku na majetkové vypořádání zadluženého manžela vůči manželce.	

[33] M. Klein:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str .45

Příklad 2

Manžel měl při uzavírání manželství dluhy ve výši 100.000 €, které se mu během manželství podařilo splatit a zároveň nabyl majetek ve výši 100.000 €.

Manželka neměla žádný počáteční majetek a během manželství nabyla jmění ve výši 100.000 €[34]

Právní úprava platná k 31. 8. 2009	**Právní úprava účinná od 1. 9. 2009 (z ekonomického pohledu)**
Počáteční majetek (Anfangsvermögen) manžela i manželky byl 0 €	Ekonomický přírůstek manžela činí 200.000 € (100.000 € splacení dluhu +100.000 € aktiva
Konečný majetek (Endvermögen) manžela byl 100.000 €	Manžel docílil ekonomického přírůstku ve výši 200.000 €
Konečný majetek manželky byl rovněž 100.000 €	Manželka docílila majetkového přírůstku ve výši 100.000 €
Protože oba manželé docílili stejného majetkového přírůstku (Zugewinn), neměl ani jeden z nich nárok na majetkové vypořádání (Zugewinnausgleich) vůči druhému manželovi	Nárok manželky na majetkové vypořádání vůči manželovi ve výši 50.000 € (majetkový přírůstek manžela 200.000 € – majetkový přírůstek manželky 100.000 € = 100.000 € => ÷2 = 50.000 €

Příklad 3

Při uzavření manželství měl manžel závazky ve výši 80.000 €, které v průběhu manželství splatil a navíc nabyl majetek ve výši 40.000 €.

Manželka neměla při uzavření manželství žádný majetek a ani závazky, v průběhu manželství nabyla majetek ve výši 120.000 €[35].

Právní úprava platná k 31. 8. 2009	**Právní úprava účinná od 1. 9. 2009 (z ekonomického pohledu)**
Počáteční majetek manžela: 0 €	Počáteční majetek manžela: – 80.000 €
Konečný majetek manžela: 40.000 €	Konečný majetek manžela: 120.000 € (80.000 € splatil dluhy +40.000 € aktiva)
Počáteční majetek manželky: 0 €	Počáteční majetek manželky: 0 €
Konečný majetek manželky: 120.000 €	Konečný majetek manželky: 120.000 €
Nárok na majetkové vypořádání manžela vůči manželce 120.000 € – 40.000 € = 80.000 € ÷ 2 = 40.000 €	Oba manželé dosáhli stejného majetkového přírůstku, proto ani jeden z nich nemá nárok na majetkové vypořádání.

[34] M. Klein:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str. 45-46
[35] M. Klein:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str. 46-47

Reforma manželského majetkového práva s sebou přinesla změnu i ohledně ***tzv. „privilegovaně nabytého majetku“.*** Podle právní úpravy platné do 31. 8. 2009 se negativní tzv. „privilegovaně nabytý majetek“ započítával do konečného majetku a tím docházelo ke snížení hodnoty majetkového přírůstku daného manžela, což mělo za následek znevýhodnění druhého manžela v jeho nároku na majetkové vypořádání. Dle platné právní úpravy pokud jsou s tzv. privilegovaně nabytým majetkem spojeny závazky, které překračují aktiva (např. přijmutí předluženého dědictví), připočítává se tento předlužený majetek k počátečnímu majetku.

Příklad 4

Při uzavření manželství vlastní manžel majetek ve výši 60.000 €. V průběhu manželství přijme předlužené dědictví po své matce ve výši 50.000 €. Jeho konečný majetek činí 100.000 €, závazky z přijatého dědictví existují ještě v plné výši.[36]

Právní úprava platná do 31.8.2009	**Právní úprava účinná od 1.9.2009**
Dle ustanovení § 1375 odst. 1 BGB se konečný majetek snížil o závazky z předluženého dědictví ze 100.000 € na 50.000 €, protože počáteční majetek nemohl být snížen o závazky vzniklé během manželství	Počáteční majetek manžela 60.000 – 50.000 € = 10.000 € (§ 1374 odst. 1 a 2 BGB)
Konečný majetek manžela: 50.000 €	Konečný majetek manžela: 100.000 € – 50.000 € (ještě stále existující nesplacené závazky) = 50.000 €
Majetkový přírůstek manžela: 0 € (50.000 € – 60.000 € = -10.000 €) stará právní úprava s výjimkou ustanovení § 1390 BGB nepřipouštěla negativní konečný majetek. Nárok manželky na majetkové vypořádání vůči manželovi nevznikl.	Majetkový přírůstek manžela: 50.000 € – 10.000 € = 40.000 € Nárok manželky na majetkové vypořádání vůči manželovi: 40.000 € ÷ 2 = 20.000 €.

	Počáteční majetek	**Konečný majetek**	**Majetkový přírůstek**	**Nárok manželky na majetkové vypořádání vůči manželovi**
Bez přijatého předluženého dědictví	Manžel:60.000 € Manželka: 0 €	Manžel: 100.000 € Manželka: 0 €	Manžel: 40.000 € Manželka: 0 €	20.000 €

[36] M. Klein:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str. 52

S přijatým předluženým dědictvím, právní úprava platná do 31.8.2009	Manžel: 60.000 € Manželka: 0 €	Manžel: 50.000 € Manželka: 0 €	Manžel: 0 € Manželka: 0 €	0 €
S přijatým předluženým dědictvím a se zohledněním negativního počátečního majetku	Manžel: 10.000 € Manželka: 0 €	Manžel: 50.000 € Manželka: 0 €	Manžel: 40.000 € Manželka: 0 €	20.000 €

Ustanovení § 1375 odst. 1 BGB definuje konečný majetek jako „netto majetek"(majetek, který patří jednomu z manželů po odečtení závazků v okamžiku zániku zákonného majetkového režimu, tedy aktiva minus pasiva). Na rozdíl od staré právní úpravy je dle platné právní úpravy možné odečíst závazky nejen do výše aktiv majetku, ale i do pasiv (tzv. negativní konečný majetek).[37] Toto se týká především situací, kdy ten z manželů, jehož počáteční majetek byl při vzniku majetkového režimu záporný (negatives Anfangsvermögen), během trvání manželství částečně své závazky uhradí, čímž vlastně dosáhne ekonomického zisku (wirtschaftlicher Zugewinn), přestože jeho konečný majetek bude kvůli stále existujícímu zadlužení záporný. V těchto případech ekonomický zisk nepodléhá nároku druhého manžela na vypořádání. Částečné či úplné splacení závazků během manželství tak, že konečný majetek zadluženého manžela je záporný nebo rovný nule, má význam v případech, kdy druhý manžel docílil majetkového přírůstku, který se při majetkovém vyrovnání započítává s ekonomickým ziskem, který docílil manžel, jehož konečný majetek je záporný či rovný nule. Tímto by mělo dojít k zohlednění skutečnosti, že manžel, který dosáhl ekonomického přírůstku, přispěl zadluženému manželovi alespoň k částečnému splacení jeho dluhů a tato skutečnost by se měla promítnout do sníženého nároku zadluženého manžela na majetkové vyrovnání. Částečné splacení závazků jednoho z manželů se při zániku majetkového režimu počítá k dosaženému zisku tohoto manžela.

[37] Stará právní úprava již také do jisté míry upravovala negativní konečný majetek (negatives Endvermögen), a to v případě, kdy jeden z manželů nemohl uplatnit svůj nárok na majetkové vypořádání, protože při zániku zákonného majetkového režimu již neexistoval žádný majetek (§ 1378 odst. 2 BGB), a to z důvodu jeho bezplatného převodu na třetí osobu. Oprávněnému manželovi náležel vůči třetí osobě nárok na vydání (§ 1390 a násl. BGB).

II.2.3 Tzv. illoyalle dispozice s majetkem

Jak již bylo řečeno výše, ke konečnému majetku se přičtou i hodnoty, o které byl tento zmenšen na základě tzv. illoyalle dispozic s majetkem (§ 1375 odst.2 BGB), a to za podmínek stanovených zákonem (§ 1375 odst. 3 BGB).

Rozhodnutí časově omezit tzv. illoyale jednání na posledních 10 let před zánikem majetkového režimu odůvodnil zákonodárce jejich jinak problematickým dokazováním.

Zákon stanoví způsoby tzv. illoyale jednání v ustanovení § 1375 odst. 2 BGB: Ohledně **bezúplatných převodů** dle § 1375 odst. 2 č. 1 BGB platí, že se fakticky kryjí s pojmem dar dle § 516 BGB. Zahrnovány jsou jak dary tzv. ryzí (reine §§ 516 a násl. BGB) tak i tzv. smíšené (gemischte). Jedná se o případy, kdy protiplnění odpovídá hodnotě plnění jen částečně a strany s tím souhlasí.[38] Podle všeho je ale těžké dokázat, že strany byly ohledně částečné bezúplatnosti zajedno. Proto dle stávající judikatury platí domněnka, že pokud existuje hrubý nepoměr mezi plněním a protiplněním (objektivní Äquivalenz), má se za to, že strany si byly tohoto nepoměru vědomy a souhlasily s ním (jedná se o tzv. smíšený dar). V tomto případě pak nese důkazní břemeno ohledně úplatnosti daného převodu manžel poskytující plnění. Objektivní nepoměr mezi plněním a protiplněním bývá často indicií pro tzv. smíšený dar.[39] Oproti tomu bezúplatným převodem není, pokud se strany mylně domnívají, že plnění a protiplnění mají stejnou hodnotu[40] anebo pokud došlo k plnění na základě očekávaného protiplnění, které později nenastalo. Ustanovení § 1375 odst. 2 č. 1 BGB se neaplikuje na případy, kdy dochází k převodům majetku z jednoho manžela na druhého. Jednak se logicky se předpokládá, že přijetím plnění vyjadřuje manžel souhlas s takovouto dispozicí a jednak by to odporovalo samotnému účelu daného ustanovení. Kromě již výše uvedeného darování řadí literatura i judikatura k bezúplatným převodům např. smlouvy ve prospěch třetích osob, pokud plnění z nich vyplývající je bezúplatné či nepřiměřené (v případě životního pojištění ve prospěch třetí osoby se vyplacené prémie připočítávají ke konečnému majetku), nepřiměřená charitativní činnost atd.

Naopak za převod dle ustanovení § 1375 odst. 2 č. 1 BGB se nepovažuje plnění z právně nevymahatelného závazku (převody majetku na základě vydírání), plnění závazků vyplývajících z přijatého dědictví i v případě dědictví předluženého, plnění promlčeného závazku, protože žádný z manželů není povinen vznést námitku promlčení.

[38] M .Klein:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str .68
[39] BGH NJW-RR 1996, 754
[40] OLG Karlsruhe FamRZ 1986, 167, 168

Při určení toho, jaká plnění odpovídají zvyklostem, se vychází konkrétních příjmů a majetku manželů. Dary darované jedním z manželů svému novému životnímu partnerovi v zásadě neodpovídají zvyklostem, protože bez vnitřního ospravedlnění zmenšují majetek nabytý během manželství k tíži druhého manžela.[41] Oproti tomu např. poskytnutí výživného příbuznému, který na něj nemá ze zákona, nárok nebo dary poskytnuté za účelem zachování rodinného klidu, pokud jsou přiměřené, je možné považovat za odpovídající zvyklostem.

Pojem „hýření" dle ustanovení § 1375 odst. 2 č. 2 BGB není vykládán ve smyslu „velkorysého životního stylu" či „života nad poměry". Ke zmenšení majetku na základě „hýření" dochází v souvislosti s objektivně nepotřebnými a zbytečnými výdaji, které jsou v nepoměru s příjmy a majetkovými poměry jednoho z manželů. Zda se jedná o nerozumnou a nesmyslnou majetkovou dispozici, která má za následek zmenšení majetku, nezáleží pouze na ekonomickém hledisku ale také na motivaci a psychických pohnutkách.[42] Dle ustálené judikatury splňují podmínky „hýření" jednání tak, jak jej definuje ustanovení § 1375 odst. 2 č. 2 BGB, např. spálení hotovosti ze vzteku a zklamání kvůli rozpadu manželství[43], účast na hazardních hrách (také zisky z hazardních her spadají do konečného majetku).

Posledním případem tzv. illoyalle jednání je i pokud jeden z manželů jedná v úmyslu znevýhodnit druhého manžela při majetkovém vypořádání, a to za splnění podmínky, že tento úmysl znevýhodnit je hlavní i když ne výlučnou motivací jeho jednání.[44]

Zmenšený majetek v důsledku tzv. illoyale jednání se nahrazuje dle ustanovení § 1376 odst. 2 BGB hodnotou, kterou měl v okamžiku dispozice. Není možné si připočítávat sumy (přírůstky), kterých by bylo dosaženo, kdyby k tzv. illoyale jednání nedošlo (např. úroky).
Na ochranu proti tzv. illoyale jednání došlo novelou manželského majetkového práva k podstatným změnám. Jedna z nejvýznamnějších se týká úpravy dnů rozhodných pro počítání majetkového přírůstku v případě rozvodu manželství (§ 1384 BGB) a v případě tzv. předčasného majetkového vyrovnání (vorzeitiger Ausgleich § 1387 BGB).

Pro stanovení majetkového přírůstku (Zugewinn) byl dle staré právní úpravy dnem rozhodným den, kdy byl doručen návrh na rozvod či na zrušení manželství protistraně (§ 1384 BGB). V případě předčasného majetkového vypořádání (vorzeitiger Zugewinnausgleich § 1387 BGB) den, kdy byla

[41] A. Haußleiter/Schulz: Vermögensauseinandersetzung bei Trennung und Scheidung, 4.vydání
[42] OLG Karlsruhe Fam RZ 1986, 167, OLG Schleswig FamRZ 1986, 1208
[43] OLG Rostock FF 1999, 189, v tomto případě došel senát k závěru, že byla naplněná skutková podstata nejen verschwendung jednání ale i úmyslu znevýhodnit tímto jednáním druhého manžela
[44] BGH FamRZ 2000, 948, 950 také OLG Düsseldorf FamRZ 1981, 806, 807

doručena žaloba protistraně. K tomuto okamžiku skončil zákonný majetkový režim z ekonomického hlediska (Berechnung des Zugewinns – byla stanoven majetkový přírůstek), ne ale po právní stránce: konečná výše nároku na majetkové vypořádání (Ausgleichsforderung) byla stanovena dle hodnoty majetku manžela povinného, a to k okamžiku zániku majetkového režimu Zugewinngemeinschaft (právní moc rozhodnutí soudu o rozvodu či zrušení manželství nebo rozhodnutí soudu o předčasném zrušení zákonného majetkového režimu) čili k pozdějšímu okamžiku. Během doby, která uplynula od započatí soudního řízení až po vydání pravomocného rozhodnutí, mohlo docházet ke snížení hodnoty majetku povinného manžela v důsledku tzv. illoyale jednání.

Dle novelizovaného ustanovení § 1384 BGB je v případě rozvodu dnem rozhodným okamžik doručení návrhu na rozvod protistraně, a to nejen pro stanovení majetkového přírůstku, ale nově také již pro stanovení výše majetkového vypořádání. To má za následek, že po doručení návrhu na rozvod nemůže být výše majetkového vypořádání ovlivňována manipulacemi s majetkem.

Příklad 1

Počáteční majetek manžela je 0 €, konečný majetek manžela ke dni rozhodnému tzn. doručení návrhu na rozvod je 20.000 €. Manželka nedocílila žádného majetkového přírůstku ke dni rozhodnému (§ 1384 BGB). Poté, co mu byl doručen návrh na rozvod, utratí manžel 8.000 € bez udání důvodu a ještě k tomu tvrdí, že zbytek 12.000 € prohrál v kasinu. [45]

Právní úprava platná do 31. 8. 2009	**Právní úprava účinná od 1. 9. 2009**
Dnem rozhodným pro zjištění hodnoty majetkového vypořádání § 1378 odst. 2 BGB byl den, kdy rozhodnutí soudu o rozvodu nabylo právní moci, proto manželka nemá vůči manželovi žádný nárok na majetkové vypořádání	Dnem rozhodným pro zjištění hodnoty majetkového vypořádání je den doručení návrhu na rozvod protistraně (§ 1384 BGB), proto má manželka nárok vůči manželovi na majetkové vypořádání ve výši 10.000

Příklad 2

Manžel vstupoval do manželství s dluhy ve výši 300.000 €. Během manželství uhradil dluhy ve výši 200.000 €. Konečný majetek je tak 100.000 €.

Počáteční majetek manželky je 0 €, konečný majetek je 50.000 €.

Právní úprava platná k 31. 8. 2009	**Právní úprava účinná od 1. 9. 2009**
Manžel měl počáteční i konečný majetek 0 €, ačkoliv ekonomický přírůstek manžela ve výši 200.000 € je vyšší než majetkový přírůstek manželky ve výši 50.000 €, musela manželka	Z ekonomického pohledu při zohlednění negativního počátečního a konečného majetku docílil manžel ekonomického majetkového přírůstku ve výši 200.000 €. Protože ale při

[45] M.Klein:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str. 92

poskytnout manželovi majetkové vyrovnání ve výši 25.000 €	zániku manželství manželovi dluhy činí ještě 100.000 €, nedisponuje tedy pozitivním konečným majetkem a dle zákona manžel nemá povinnost se zadlužit, aby mohl vyplatit manželce majetkové vyrovnání přestože během manželství docílil většího ekonomického přírůstku než manželka, nemá manželka vůči manželovi nárok na majetkové vypořádání. Stejně tak ale manžel nemá nárok vůči manželce na majetkové vypořádání, protože během manželství docílil většího ekonomického přírůstku.

Příklad 3

Počáteční majetek manžela byl 0 €, v průběhu manželství přijme předlužené dědictví v hodnotě -300.000 €, tento dluh se dle ustanovení § 1374 odst.2 BGB připočítá k počátečnímu majetku manžela, který tímto bude činit -300.000 €. V průběhu manželství se mu podaří dluh splatit a ještě docílí konečného majetku ve výši 100.000 €. Tím bude jeho ekonomický přírůstek činit 400.000 €. Počáteční majetek manželky je 0 € a konečný majetek činí 100.000 €. Nárok manželky vůči manželovi na majetkové vypořádání by činil 150.000 € (400.000 € – 100.000 € = 300.000 €) a rozdíl 300.000 € v majetkových přírůstcích je nutno vydělit dvěmi, nárok manželky vůči manželovi na majetkové vyrovnání by činil 150.000 €, ale vzhledem k ustanovení § 1378 odst. 2 věta první BGB Kappungsgrenze je nárok na majetkové vypořádání omezen existujícím majetkem povinného manžela, v tomto případě částkou 100.000 €.

Dle právní úpravy platné do 31. 8. 2009 byl nárok na majetkové vypořádání omezen existujícím majetkem povinného manžela ke dni zániku majetkového režimu (§ 1378 odst. 2 BGB). Tato skutečnost přímo sváděla k tzv. illoyalle jednání, kterými se povinný manžel zbavoval svého majetku, aby se o něj nemusel dělit při majetkovém vypořádání s oprávněným manželem. I dle staré právní úpravy byla sice hodnota majetku, o kterou se zmenšilo jmění jednoho z manželů v důsledku tzv. illoyale jednání připočítávána ke konečnému majetku, ale zpravidla povinný manžel takovou sumou ke dni zániku majetkového režimu již ve skutečnosti nedisponoval a tudíž ji nemohl ani vyrovnat. V takovýchto případech mohl oprávněný manžel uplatnit vůči třetí osobě nárok na náhradu hodnoty majetku zmenšeného v důsledku tzv. illoyale jednání dle ustanovení § 1390 BGB.

Dle nové právní úpravy v případě tzv. illoyale jednání již není nárok na majetkové vypořádání omezen existujícím majetkem povinného manžela ke dni zániku majetkového režimu. To znamená,

že povinný manžel k tomu, aby mohl vypořádat manžela oprávněného se v případě, že již nedisponuje žádným majetkem, musí i zadlužit (§ 1378 odst. 2 věta druhá BGB).

Příklad 4

Počáteční majetek manžela i manžeky byl 0 €, konečný majetek manželky byl také 0 €

Konečný majetek manžela činí 300.000 € a k tomu se dle ustanovení § 1375 odst. 2 BGB připočte majetek ve výši 700.000 € (tzv. illoyale jednání), konečný majetek manžela tak činí 1 mil.€[46]

Právní úprava platná k 31.8.2009	**Právní úprava účinná od 1.9.2009**
Nárok manželky vůči manželovi na majetkové vypořádání by činil 500.000 €, ale vzhledem k ustanovení § 1378 odst. 2 BGB by měl manžel povinnost vypořádat se s manželkou pouze částkou ve výši 300.000 €, která odpovídala výši jeho existujícího majetku. Manželka by mohla uplatnit vůči třetí osobě nárok na náhradu hodnoty majetku zmenšeného v důsledku tzv. illoyale jednání dle ustanovení § 1390 BGB.	Omezení majetkového vypořádání v případech tzv. illoyale jednání pouze na majetek existující ke dni zániku majetkového režimu bylo prolomeno větou druhou § 1378 odst. 2 BGB, tak že oprávněný manžel má v rámci majetkového vypořádání nárok i na hodnoty o které byl konečný majetek povinného manžela zkrácen v důsledku tzv. illoyale jednání, a to bez ohledu na to, zda odpovídajícími majetkovými hodnotami povinný manžel ke dni zániku majetkového režimu ještě disponuje. Povinný manžel se v rámci majetkového vypořádání musí i zadlužit. Manželka má nárok na majetkové vypořádání ve výši 500.000 €, vzhledem k illoyale jednání zde neplatí omezení existujícího majetku dle ustanovení § 1378 odst. 2 věta první, ale bude se aplikovat věta druhá § 1378 odst. 2 BGB, kdy musí být oprávněnému manželovi vyplacen veškerý majetek na který má v rámci vypořádání nárok bez ohledu na skutečnost, zda povinný manžel s takovýmito majetkovými hodnotami ke dni zániku majetkového režimu vůbec disponuje.

II.2.4 Předčasné vypořádání majetkového přírůstku (Zugewinnausgleich)

Novela manželského majetkového práva přinesla změnu i do institutu předčasného vypořádání majetkového přírůstku a předčasného zrušení majetkového režimu přírůstku (Zugewinngemeinschaft). Dle právní úpravy platné do 31. 8. 2009 mohl ten z manželů, který se považoval za oprávněného, podat za účelem předčasného majetkového vypořádání žalobu na určení

[46] M.Klein:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str .100-101

předčasného zrušení zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft. Teprve dnem nabytí právní moci soudního rozhodnutí o předčasném zrušení tohoto zákonného majetkového režimu nastoupil majetkový režim Gütertrennung (§ 1388 BGB) a teprve poté mohl oprávněný manžel podat žalobu na plnění z předčasného vypořádání majetkového přírůstku.[47]
Dle současné právní úpravy existují dvě možnosti, jak docílit předčasného vypořádání majetkového přírůstku:

1) Manžel, kterému přísluší nárok na majetkové vypořádání (**oprávněný**), může za splnění zákonných podmínek podat žalobu na plnění z předčasného majetkového vypořádání přírůstku současně s žalobou na určení předčasného zrušení zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft (§ 1385 BGB). Toto má význam pouze v případě, že si je manžel svou pozicí oprávněného jistý. Pokud soud dojde k závěru, že v daném případě jsou sice naplněny podmínky ustanovení § 1385 BGB, ale ten z manželů, který podal žalobu na plnění předčasného majetkovému vypořádání přírůstku, není oprávněným, zruší zákonný majetkový režim přírůstku (Zugewinngemeinschaft), avšak žalobu na plnění zamítne.

2) Za splnění stejných zákonných podmínek může **každý z manželů** podat žalobu na určení předčasného zrušení zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft (§ 1386 BGB). Nárok na majetkové vypořádání přírůstku může být uplatněn až po nabytí právní moci rozhodnutí o předčasném zrušení majetkového režimu Zugewinngemeinschaft. Na rozdíl od staré právní úpravy tak může dle ustanovení § 1386 BGB za předpokladu splnění podmínek uvedených v ustanovení § 1385 BGB podat žalobu na určení předčasného zrušení zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft i manžel povinný. Žaloba na určení předčasného zrušení zákonného majetkového režimu má význam také v případech, kdy si jeden z manželů není jistý svou pozicí oprávněného, tedy zda mu vůbec přísluší nárok na majetkové vypořádání vůči druhému manželovi a chtěl by se pouze rychle a bezproblémově vyvázat ze zákonného majetkového společenství přírůstku.

V obou případech musejí být splněny stejné níže uvedené zákonné podmínky, přičemž postačí naplnění alespoň jedné z nich.

[47] .Klein: Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010, str .103

- **Pokud manželé žijí minimálně tři roky odděleně (§ 1385 č. 1 BGB)**
  I po novele zůstala lhůta tří let zachována. Toto ustanovení má umožnit majetkové vypořádání manželům, kteří žijí odděleně, ale z nějakého důvodu se nechtějí nechat rozvést.[48]

- **Pokud se ze strany jednoho z manželů dají očekávat tzv. illoyale jednání (§ 1375 odst. 2 BGB) nebo dispozice s majetkem jako s celkem (§ 1365 BGB), které by mohly ohrozit nárok na majetkové vypořádání druhého z manželů (§ 1385 č.2 BGB).**
  Zde nová právní úprava zaznamenala podstatnou změnu oproti staré právní úpravě, neboť již není nutné, aby skutečně došlo k dispozicím s majetkem ve smyslu §§ 1365, 1375 odst. 2 BGB, ale již postačuje pouhá obava, že by k nim mohlo dojít.[49] Takováto obava je opodstatněna např. pokud povinný manžel v důsledku zmenšení svého majetku není schopen uhradit své závazky včetně majetkového vyrovnání, anebo manželka se ze seriozního zdroje dozví, že její manžel chce ještě před dnem rozhodným zrušit své životní pojištění či konto. Pokud manželé žijí odděleně, může být takováto obava opodstatněna již existencí pouhého návrhu smlouvy, kde je upravena dispozice s majetkem povinného manžela bez souhlasu manžela oprávněného. Otázku, zda je daná obava opodstatněna, rozhoduje soud případ od případu.

  Dle staré právní úpravy byla sice hodnota, o kterou se v důsledku tzv. illoyale jednání zmenšil majetek povinného manžela, rovněž připočítávána ke konečnému majetku, ale zpravidla již ke dni zániku majetkového režimu takovýto majetek neexistoval a na rozdíl od nové právní úpravy se povinný manžel nemusel zadlužit, aby se mohl s oprávněným manželem majetkově vypořádat.

- **Pokud jeden z manželů zaviněně po delší dobu neplní své ekonomické povinnosti vyplývající z manželství (např. vyživovací povinnost) a dá se předpokládat, že je nebude plnit ani v budoucnosti (§ 1385 č. 3 BGB).**

- **Pokud jeden z manželů bezdůvodně vytrvale odmítá sdělit druhému manželovi stav o svém majetku (§ 1385 č. 4 BGB).**
  Nezávisle na tom, v jakém majetkovém režimu manželé žijí, jsou během trvání majetkového režimu povinni dle ustanovení § 1353 BGB k vzájemnému poskytování informací ohledně svých finančních poměrů (Informations-nebo Unterrichtungsanspruch).[50] Tento nárok je

[48], Beck'scher Online-Kommentar BGB,§ 1385, Rn 1 – 2, Hrsg: Bamberger/Roth, Stand: 01.02.2012
[49] Beck'scher Online-Kommentar BGB,§ 1385, Rn 7 – 8, Hrsg: Bamberger/Roth, Stand: 01.02.2012
[50] Dle rozhodnutí Nejvyššího spolkového soudu ze dne 2.6.2010 (Az.:XII ZR 124/08) má plnoleté dítě z rozvedeného

nezávislý na ustanovení § 1379 BGB (Auskunftsanspruch) a vychází z ustanovení §§ 1353, 1385 č.4 BGB. Kdo tedy uplatnil pouze nárok na informace vycházející z ustanovení § 1353 BGB, může uplatnit nárok dle ustanovení § 1379 BGB a obráceně. Pokud jeden z manželů na výzvu druhého manžela neposkytl informace ohledně svého majetku dle ustanovení § 1353 BGB, může se tento obrátit s návrhem na plnění na rodinný soud. Při neoprávněném odmítnutí poskytnutí informací dle ustanovení § 1379 BGB může oprávněný manžel podat žalobu na určení předčasného zrušení majetkového režimu přírůstku.

II.2.5 Informační povinnost dle ustanovení § 1353 BGB a dle ustanovení § 1379 BGB

Stejně jako podle staré právní úpravy může jeden z manželů podat žalobu na plnění předčasného majetkového vypořádání přírůstku, pokud ho druhý z manželů bez dostatečného důvodu odmítá informovat ohledně stavu svého majetku. V případě, že ho sice informuje, ale až poté co byla podána žaloba, řízení o předčasném majetkovém vypořádání běží dál. Pokud jeden z manželů poskytl druhému informace o stavu svého majetku dle ustanovení § 1353 BGB, ale již odmítá vyhovět jeho žádosti na poskytnutí informací dle ustanovení § 1379 BGB, neopravňuje to k podání žaloby na plnění předčasného majetkového vypořádání přírůstku. Zavedením informační povinnosti dle § 1379 BGB ztratilo ustanovení § 1353 BGB do jisté míry na své důležitosti, neboť jeho hlavní význam spočíval v ochraně před manipulacemi s majetkem ze strany druhého z manželů v období, kdy manželé začali žít odděleně až k okamžiku zahájení rozvodového řízení. Ustanovení § 260 BGB upravuj informační povinnost co do formy, kterou je soupis obnášející výčet majetku, jeho ocenění a dispozice s ním. Tento soupis majetku nemusí být nijak podrobný. Stačí v hrubých rysech nastínit současný stav majetku a jeho hodnotu, podstatné změny nastalé od posledního poskytnutí informací a změny plánované v blízké budoucnosti.[51] Pojem „vytrvale“ zde vystihuje skutečnost, že není možné očekávat, že by ten z manželů odmítající poskytnout informace o stavu svého majetku změnil názor a informace druhému manželovi nakonec poskytl. Pokud manžel poskytne informace jen částečné, trvá nadále nárok druhého manžela na jejich doplnění. Odmítnout poskytnout informace může jeden z manželů pouze tehdy, pokud by hrozilo nebezpečí jejich zneužití, což ale musí následně prokázat, neboť nese důkazní břemeno. V každém případě má každý z manželů nárok na informace, které jsou volně přístupné i třetím osobám. Povinnost poskytnout informace dle §§ 1353,1379 BGB má jeden z manželů pouze na základě žádosti druhého manžela. Zda a kdy mohou být požadovány nové informace ohledně majetku jednoho z manželů, je nutné rozhodnout

manželství nárok požadovat na svém znovuoženěném otci informace ohledně příjmů jeho nové manželky. Tyto informace má otec sice povinnost poskytnout, ale už je nemusí nikterak dokládat.

[51] Viz. Rozhodnutí OLG Nürberg FuR 2000, 294; OLG Hamm FamRZ 2000, 28

případ od případu. Manžel se stabilním a pravidelným příjmem jistě nepředstavuje takové riziko jako manžel s příjmem nepravidelným.

Příklad 1

Manželství manželů K. je v krizi. Manžel K. odmítá sdělit manželce na vyžádání informace ohledně stavu svého majetku a ještě k tomu se začíná zhoršovat ekonomická situace v zemi. Manželka K. se tak obává, že manžel by v důsledku toho mohl přijít o podstatnou část svých akcií, a pokud dojde k rozvodu, její nárok na majetkové vypořádání přírůstku by byl menší nebo dokonce žádný. Návrh na rozvod manželka jakožto katolička podat nechce. Řešením pro manželku by tak bylo co nejdříve podat žalobu na plnění předčasného majetkového vypořádání přírůstku a tím stanovit den rozhodný pro určení konečného majetku v době, kdy je hodnota manželových akcií ještě relativně vysoká.

Ten z manželů, který uplatní nárok na majetkové vypořádání přírůstku, nese důkazní břemeno ohledně vzniku a výše nároku.[52] To často staví oprávněného manžela do nelehké situace, neboť většinou nemá dostatečný přehled o majetku druhého manžela. Proto zákonodárce v ustanovení § 1379 BGB umožňuje oběma stranám vzájemnou informační povinnost (Auskunftspflicht) ohledně stavu jejich majetku. V zásadě nárok na poskytnutí informace vzniká se zánikem majetkového režimu anebo s návrhem na rozvod či zrušení manželství, dále pak podáním žaloby na určení předčasného zrušení majetkového režimu přírůstku anebo na plnění předčasného vypořádání zákonného majetkového režimu přírůstku a v neposlední řadě okamžikem, kdy manželé začnou žít odděleně, anebo pokud je to nezbytné ke zjištění hodnoty počátečního a konečného majetku.

Tato informační povinnost se týká jak aktiv, tak i pasiv majetku k rozhodnému dni. Tímto je den doručení návrhu na rozvod, popřípadě žaloby na předčasné vypořádání majetkového přírůstku protistraně anebo den, kdy manželé začali žít odděleně. Protože nemusí být vždy jednoduché určit den, kdy manželé začali žít odděleně, stačí, když uvedou začátek popřípadě konec určitého měsíce.[53] Pro určení odděleného žití manželů dle § 1567 odst. 1 BGB jsou nezbytné nejen objektivní skutečnosti (oddělené finance, vedení domácnosti, bydlení i v rámci jednoho bytu atd.), ale i ty subjektivní (sdělení úmyslu odděleného žití druhému z manželů, ať již osobně či prostřednictvím např. právního zástupce). Důkazní břemeno ohledně určení dne rozhodného pro oddělené žití manželů nese manžel, který uplatnil nárok na poskytnutí informací ohledně majetku druhého manžela (jako důkaz může sloužit změna trvalého pobytu, nová nájemní smlouva, písemné sdělení o úmyslu žít odděleně doručené druhému manželovi nebo rozhovor v přítomnosti svědků).

[52] BGH FamRZ 1986, 1196, 1197
[53] Bergschneider, FamRZ 2009, 1713, 1715

Pokud se zjistí, že konečný majetek jednoho z manželů je menší, než jaký byl uveden ke dni, kdy manželé začali žít odděleně, potom tento z manželů musí dle ustanovení § 1375 odst. 2 věta 2. BGB prokázat, že majetek nebyl zmenšen v důsledku tzv. illoyale jednání ve smyslu ustanovení § 1375 odst. 2 věta 1. č.1 až 3 BGB. Pokud manžel neunese důkazní břemeno, bude se za konečný majetek považovat majetek, který byl uveden ke dni, kdy manželé začali žít odděleně. Pokud jeden z manželů bezdůvodně odmítne poskytnout druhému manželovi informace ohledně stavu svého majetku dle ustanovení § 1379 BGB, potom může druhý z manželů podat žalobu na předčasný zánik zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft stejně jako žalobu na předčasné vypořádání majetkového přírůstku Zugewinnausgleich (§§ 1385 č. 4, 1386 BGB). Hlavní smysl spočívá v možnosti zjistit existenci a výši nároku na majetkové vypořádání.

Na rozdíl od staré právní úpravy informační povinnosti dle ustanovení § 1379 BGB se tato dle platného práva vztahuje nejen na konečný majetek, ale také na majetek počáteční, dále na majetek existující ke dni, kdy manželé začali žít odděleně, a nově byla zavedena povinnost na vyžádání poskytnuté informace doložit.

Informace ohledně počátečního majetku se nově týká i majetku záporného (pasiv). Dnem rozhodným je buď den vzniku zákonného majetkového režimu (§ 1374 odst. 1 BGB), což je ve většině případů den uzavření manželství, či pokud si manželé smluvně zákonný majetkový režim dohodli, nebo den, kdy jeden z manželů nabyl tzv. privilegovaný majetek dle ustanovení § 1372 odst. 2 BGB.

Příklad 2

Manžel měl při uzavření manželství dluhy ve výši 30.000 €, konečný majetek manžela byl 20.000 €, majetkový přírůstek manžela během manželství tak činil 50.000 €. Manželka neměla při uzavření manželství žádné dluhy, konečný majetek činil 50.000 €.

Oba manželé tak nově při zohlednění negativního počátečního majetku manžela dosáhli stejného majetkového přírůstku ve výši 50.000 €, z čehož vyplývá, že manžel nemá vůči manželce nárok na majetkové vypořádání dle ustanovení § 1374 odst. 2 BGB a manželka má tudíž enormní zájem na tom, aby byla zjištěna výše manželových dluhů při uzavírání manželství.

Manželům se obecně doporučuje sestavit soupis počátečního majetku dle ustanovení § 1377 odst.1 BGB již při vzniku zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft. Pokud si manželé žádný takový soupis nepořídili, platí vyvratitelná právní domněnka, že konečný majetek představuje

zisk (Zugewinn), tedy že počáteční majetek se rovnal nule (§ 1377 odst. 3 BGB). Každý z manželů, který ohledně svého počátečního majetku tvrdí, že byl vyšší než nula, nese důkazní břemeno a musí svoje tvrzení prokázat. Obecně totiž platí, že čím vyšší je počáteční majetek jednoho z manželů, tím menší je jeho majetkový přírůstek a tím menší je také nárok druhého manžela na majetkové vypořádání.

II.2.6 Dědický podíl pozůstalého manžela

Nejčastějším důvodem zániku zákonného majetkového režimu přírůstku (Zugewinngemeinschaft) je smrt jednoho z manželů. V takovémto případě nedochází nejprve k vypořádání majetkového přírůstku (Zugewinnausgleich) a poté k dědickému řízení (tak jak je to podle české či švýcarské právní úpravy v případě zákonných majetkových režimů), ale zákonný nárok pozůstalého manžela se paušálně zvýší o ¼ dědictví, a to bez ohledu na skutečnost, zda pozůstalý manžel by byl tím z manželů, kterému by příslušel nárok na majetkové vypořádání vůči zemřelému manželovi (§ 1371 BGB, § 1931 odst. 3 BGB). To bude prakticky znamenat, že podíl pozůstalého manžela na dědictví vůči příbuzným 1. stupně bude ¼ + ¼, tedy ½ dědictví, vůči příbuzným 2. stupně nebo prarodičům bude ½ + ¼, tedy ¾ dědictví a pokud nejsou jako dědici příbuzní 1. či 2. stupně nebo prarodiče, stane se pozůstalý manžel jediným dědicem. Pokud se přeživší manžel nestane dědicem (např. na základě smlouvy uzavřené mezi manželi nebo dědictví odmítne či byl manželem vyděděn) a během trvání zákonného majetkového režimu přírůstku docílil menšího majetkového přírůstku, má nárok na majetkové vypořádání (Zugewinnausgleich) vůči dědicům zemřelého manžela (§ 1371odst. 2 BGB). V opačném případě nedojde k žádnému majetkovému vypořádání.

Příklad

Manželé K. žijí v zákonném majetkovém režimu Zugewinngemeinschaft. Jednoho dne zemře manžel bez toho, aniž by zanechal závěť. Kromě manželky má ještě tři syny. Pokud by manželé žili v majetkovém režimu Gütertrennung, neměl by žádný z manželů nárok na majetkové vypořádání přírůstku a manželka by v rámci dědického řízení nabyla ze zákona ¼ (§ 1931 odst. 1.věta 1 BGB) a každý ze synů také ¼ dědictví (§ 1924 odst. 1, 4 BGB). Manželé ale žili v zákonném majetkovém režimu přírůstku, kde vzniká nárok na majetkové vypořádání přírůstku. Pokud ale tento zákonný majetkový režim zanikne z důvodu smrti jednoho z manželů, nedochází zde k majetkovému vypořádání přírůstku, ale podíl pozůstalého manžela na dědictví se paušálně zvýší o ¼. V našem případě manželka nabude ¼ + ¼, tedy ½ dědictví, a každý ze synů nabude 1/6 (§ 1371 odst. 1 BGB). V případě, že zemřou oba manželé současně, nedochází k navýšení podílu na dědictví o ¼ a ani dědicům jednoho zemřelého manžela nevzniká nárok na majetkové vypořádání přírůstku vůči dědicům druhého zemřelého manžela. V případě, že zemřou oba manželé současně, nedochází k

navýšení podílu na dědictví o ¼ a ani dědicům jednoho zemřelého manžela nevzniká nárok na majetkové vypořádání přírůstku vůči dědicům druhého zemřelého manžela.

II.2.7 Zohlednění vývoje inflace při majetkovém vypořádání

Při majetkovém vypořádání musí být zohledněn i vývoj inflace. Aby nemuselo docházet k vyrovnání tzv. zdánlivých majetkových přírůstků (v důsledku ztráty hodnoty peněz), přepočítávají soudy hodnotu počátečního majetku na kupní sílu peněz ke dni rozhodnému. Toto se děje na základě tzv. indexu spotřebních cen (**Verbraucherpreisindex, VPI**), který průběžně vypracovává Spolkový statistický úřad.

Příklad

Pan a paní Brause jsou manželé od ledna 1991 a žijí v zákonném majetkovém režimu. Manžel měl ke dni rozhodnému (den uzavření manželství) počáteční majetek v hodnotě 100.000 € (přepočteno z DM). V září 2008 mu byl doručen návrh na rozvod. Skutečná hodnota počátečního majetku ke dni rozhodnému (září 2008) se vypočítá následovně: index spotřebních cen pro leden 1991 byl 74,2 a index spotřebních cen pro září 2008 byl 107,2. Hodnota počátečního majetku manžela po zohlednění inflace 100.000 € × 107.2 ÷ 74.2 = **144.747,39 €**[54]

II.2.8 Možné dohody ohledně majetkového vypořádání přírůstku (Zugewinnausgleich)

Stejně jako česká právní úprava umožňuje i ta německá modifikaci zákonného manželského majetkového režimu uzavřením manželských smluv (§ 1408 odst. 1, § 1410 BGB). Možné jsou modifikace počátečního i konečného majetku (např. vyjmutí majetku podniku z vypořádání), stanovení horní hranice nároku na majetkové vypořádání atd.

Majetkové poměry mezi manžely je možno upravovat i jinými než jen manželskými smlouvami. Ustanovení § 1378 odst. 3 věta 2 BGB umožňuje manželům dohodnout si během rozvodového řízení vypořádání majetkového přírůstku pro případ, že manželství bude rozvedeno. Taková dohoda musí být buď ověřena notářem anebo soudně zaprotokolována. Co je ale v zásadě zakázáno, je uzavření smlouvy, ve které by se manželé nebo jeden z nich zavázal disponovat se svým nárokem na vypořádání majetkového přírůstku ještě před zánikem zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft (§ 1378 odst. 3, věta 3 BGB).

[54] D. Schwab, M. Görtz-Leible:Meine Rechte bei Trennung und Scheidung (Unterhalt, Ehewohnung, Sorge, Zugewinn und Versorgungsausgleich), 7.přepracované vydání, Deutscher Taschenbuch Verlag, 2011, str. 224

Po zániku zákonného majetkového režimu je nárok na vypořádání přírůstku neomezeně převoditelný. Manželé s ním mohou volně disponovat. Pokud manželé nabyli majetek do podílového spoluvlastnictví anebo pokud např. společně založili společnost podle občanského či obchodního zákoníku, nebude se majetkové vypořádání řídit právní úpravou platnou pro Zugewinnausgleich. Stejné platí pro případ, kdy se manželé stali společnými věřiteli (např. vlastní společné konto) či dlužníky (např. hypotéka). Pokud se manželé stali společnými dlužníky, může se věřitel za účelem splnění své pohledávky obrátit na kteréhokoli z manželů, tomu pak vzniká vůči druhému manželovi nárok na vyrovnání (regres § 426 BGB). Pokud si manželé nedohodli něco jiného, platí, že jsou zavázáni rovným dílem (§ 426 odst. 1 věta 1 BGB). Dohody mohou být uzavřeny písemně či ústně, význam má také skutečnost, v čí prospěch byly dané závazky učiněny. Ve výsledku pak může být za dlužníka považován jen jeden z manželů.

Příklad

Manželka se na žádost manžela nechala uvést jako spoludlužník na smlouvě o půjčce, která byla uzavřena za účelem financování manželovy podnikatelské činnosti. V okamžiku splatnosti půjčky pak banka vymáhala svou pohledávku na manželce, která ji splatila. V tomto případě, kdy byla půjčka použita výlučně na manželovo podnikání, má manželka vůči němu nárok na plný regres (§ 426 odst. 1 BGB). Jiná by byla situace v případě, že si manželé vzali půjčku např. za účelem financování společné dovolené, potom by zde platilo, že jsou zavázáni stejným dílem, pokud si nedohodli něco jiného.

Pokud jeden z manželů obdaroval druhého manžela, velice často se stává, že při rozvodu či zrušení manželství požaduje svůj dar zpět. Toto je možné pouze za splnění podmínek pro odvolání daru, tak jak je stanoví § 530 a násl. BGB (např. hrubý nevděk). Dle judikatury jsou podmínky pro odvolání daru splněny také při těžkých manželských pochybeních.[55] Plnění bez následného protiplnění se ale v zásadě považuje za příspěvek manžela k vedení domácnosti („ehebedingte Zuwendung“).

Jak již bylo řečeno výše, spolupráce jednoho z manželů v podniku nebo při vytváření zisku druhého manžela je dle německé právní úpravy označováno jako tzv. Innengesellschaft, která se při zániku manželství ruší. Manžel, který takto pomáhal druhému manželovi nabývat majetek, má vůči němu nárok na vypořádání. Tento nárok se vypořádává samostatně, a ne v rámci majetkového vypořádání přírůstku (Zugewinnausgleich).

[55] Dieter Schwab: Familienrecht, 19.vydání, C.H. beck München 2011, str. 148

Pohledávka vzniklá jednomu z manželů, vyplývající z nároku na majetkové vypořádání přírůstku vůči druhému manželovi, vzniká (§ 1378 odst. 3 věta 1 BGB) a je splatná okamžikem zániku zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft. Tímto okamžikem se také stává předmětem dědického práva a může s ní být i jinak disponováno.

II.2.9 Modifikace majetkového režimu přírůstku (Zugewinngemeinschaft)

II.2.9.1 Modifikace nároku na majetkové vypořádání přírůstku

II.2.9.1.1 Vyloučení nároku na majetkové vypořádání přírůstku

Dle ustanovení § 1414 věta 1 BGB je možné, aby manželé manželskou smlouvou vyloučili nárok na majetkové vypořádání přírůstku bez toho, aniž by si domluvili majetkový režim oddělených majetků (Gütertrennung). Dále je nutné se domluvit, zda se toto vyloučení bude týkat všech okolností, za kterých dochází ze zákona k majetkovému vypořádání přírůstku, nebo se vyloučení nároku bude týkat jen určitých důvodů ukončení manželství.

1) Úplné vyloučení nároku na majetkové vypořádání přírůstku

   Pokud manželé manželskou smlouvou zcela vyloučí nárok na majetkové vypořádání, má to za následek, že v případě zániku majetkového režimu rozvodem či zrušením manželství nedochází k žádnému majetkovému vyrovnání mezi manželi. V případě, že majetkový režim zanikne smrtí jednoho z manželů, podíl druhého manžela na dědictví se již nezvýší o ¼, tak jak to stanoví § 1371 odst. 1 BGB.

2) Vyloučení nároku na majetkové vypořádání, které je spojeno s rozvazovací podmínkou či je časově omezeno

   Touto rozvazovací podmínkou bývá často narození společného dítěte, v okamžiku kdy nastane rozvazovací podmínka, nárok na majetkové vypořádání již není vyloučen a při zániku majetkového režimu dojde k takovému majetkovému vypořádání přírůstku, jako kdyby během manželství k žádnému vyloučení nároku nedošlo. Počáteční majetek se bude počítat od okamžiku uzavření manželství, a ne až okamžikem, kdy nastala skutečnost uvedená v rozvazovací podmínce. Pokud narozením dítěte zanikne např. majetkový režim Gütertrennung, budou tak do majetkového vypořádání zahrnuta i období, kdy byli ještě výdělečně činní oba manželé. V případech, kdy jsou před narozením společného dítěte výdělečně činní oba manželé a kdy se jeden z nich po narození dítěte chystá své kariéry na nějaký čas vzdát, se jeví jako smysluplnější dohodnout si časově omezené vyloučení nároku na majetkové vypořádání. To spočívá v tom, že majetkový přírůstek nabytý do určitého

okamžiku (např. narození dítěte) nebude podléhat nároku na vypořádání. Na rozdíl od vyloučení nároku na majetkové vypořádání, které je spojeno s rozvazovací podmínkou, se v případě časově omezeného vyloučení nároku na majetkové vypořádání bude počáteční majetek počítat od okamžiku, ke kterému vyloučení nároku končí. Na stejném principu pak lze dohodnout i okamžik, ke kterému se bude počítat konečný majetek manželů (např. předpokládaný opětovný nástup do zaměstnání).[56]

3) Vyloučení nároku na majetkové vypořádání s poskytnutím odškodnění

Dohodnou-li se manželé na vyloučení nároku na majetkové vypořádání přírůstku a jeden z manželů dosahuje nižších příjmů než druhý manžel, tak že by se uzavřením takovéto dohody dostal do nevýhodného postavení, doporučuje se manželům ujednat si paušální odškodnění, kterým by kompenzovali znevýhodněné postavení druhého manžela oproti zákonnému majetkovému režimu. Soud by totiž v takových případech mohl manželskou smlouvu označit za nicotnou z důvodu, že odporuje dobrým mravům. Tato kompenzace se může uskutečnit např. formou jednorázového plnění (peněžitého, převodem nemovitosti atd.) anebo tzv. průběžného plnění. Nevýhodou u jednorázových plnění je skutečnost, že lze předem jen těžko odhadnout délku trvání manželství a tak i výši adekvátního odškodnění. V případech především dlouholetých manželství se může výše odškodnění jednoho z manželů ukázat jako nedostatečná v porovnání s majetkovým přírůstkem, kterého dosáhl druhý z manželů. Každopádně je nutné si určit okamžik splatnosti odškodnění, zde se doporučuje okamžik, kdy rozhodnutí o rozvodu manželství nabude právní moci. Důležité je také stanovit, zda nárok na odškodnění vzniká pouze v případě rozvodu či také v případě smrti. Pro obě strany spravedlivější se jeví odškodnění formou tzv. průběžného plnění, které je vázáno na trvání manželství. Oprávněný manžel si tak může již během manželství vytvořit vlastní majetek.

II.2.9.1.2 Modifikace nároku na vypořádání majetkového přírůstku

1) Stanovení horní hranice nároku na majetkové vypořádání přírůstku

Manželé si mohou například domluvit určitou horní hranici nároku na majetkové vypořádání. Zohlednit při stanovení výše nároku mohou např. příjmy obou manželů, předpokládaný zisk nebo předpokládanou dobu, po kterou se bude jeden z manželů starat doma o děti.

[56] B. Völzmann-Stickelbrock: Güterrecht, 2.přepracované vydání, BWV BERLINER WISSENSCHAFTS - VERLAG,2010, str. 23-25

2) Procentuální stanovení nároku na majetkové vypořádání přírůstku

Výše nároku na majetkové vypořádání může být po zániku majetkového režimu stanovena např. na více či méně než 50 % majetkového přírůstku. Oproti stanovení pevné částky má toto výhodu v tom, že se nemusí kalkulovat s vývojem inflace.

II.2.9.2 Modifikace při stanovení majetku podléhajícího vypořádání

II.2.9.2.3 Změny počátečního majetku

V ustanovení § 1377 odst. 3 BGB je upravena zákonná domněnka, že hodnota počátečního majetku je nula, pokud není dispozici žádný soupis majetku. Takovýto soupis majetku zakládá domněnku správnosti údajů v něm obsažených, ale pouze mezi manželi. Oproti tomu dohoda o počátečním majetku obsažená v manželské smlouvě je závazná. Manželé mohou sami stanovit hodnotu počátečního majetku, aniž by odpovídala reálné hodnotě. Pokud si dohodnout vyšší hodnotu počátečního majetku každého z nich, bude to mít za následek snížení zákonného nároku na majetkové vypořádání a opačně.[57]

II.2.9.2.4 Vyloučení jednotlivých předmětů

Je možné, aby manželé manželskou smlouvou některé předměty z počátečního či konečného majetku zcela vyloučili. Význam to má především v případech, kdy z konečného majetku jsou vyloučeny předměty, o kterých se předpokládá, že jejich hodnota během manželství mimořádně stoupne. To platí především pro předměty, které jeden z manželů po uzavření manželství zdědí anebo dostane například darem. Tento majetek bude sice připočten dle ustanovení § 1374 odst. 2 BGB k počátečnímu majetku manžela tak, že nebude předmětem majetkového vypořádání, ale jeho zhodnocení by již předmětem majetkového vypořádání bylo.[58] Z majetkového vypořádání by měl být vyjmut také majetek, který je součástí podnikatelské činnosti, aby se tak v případě, že dojde k majetkovému vypořádání, předešlo finančním problémům, do kterých by se tak podnik okamžikem splatnosti nároku (dnem, kdy rozhodnutí o rozvodu nabude právní moci) mohl dostat. Proto je celkem běžné požadovat po společnících v obchodních společnostech uzavření odpovídající manželské smlouvy. Ne vždy je ale jednoduché určit hranici mezi firemním a soukromým majetkem společníka. Proto se doporučuje vyloučit z nároku na majetkové vypořádání veškerý majetek, který se z daňového hlediska považuje za majetek firmy, stejně jako majetek, který je v rámci podnikatelské činnosti používán. Problematické pak může být vyloučení majetku firmy z majetkového přírůstku, pokud jsou v podniku činní oba manželé, ale jenom jeden z nich je

[57] B. Völzmann-Stickelbrock: Güterrecht, 2.přepracované vydání, BWV BERLINER WISSENSCHAFTS - VERLAG,2010, str. 26-29

[58] Barbara Völzmann- Stickelbrock: Güterrecht, 2. přepracované vydání, Berliner wissenschafts-Verlag, 2010, str.30

vlastníkem.[59] To platí zejména pro případy, kdy druhý manžel nedostává za svou práci adekvátní odměnu. V těchto situacích se vychází z toho, že vyloučení majetku firmy z majetkového přírůstku bez náležité kompenzace by pro druhého manžela znamenalo nepřiměření znevýhodnění.

Pro nárok na majetkové vypořádání platí tříletá subjektivní promlčecí lhůta (§ 195 BGB), která počíná běžet okamžikem, kdy se oprávněný manžel dozvěděl o nároku na majetkové vypořádání, nejpozději se však nárok promlčí za 10 let od jeho vzniku (§ 199 odst. 4 BGB).

II.3 Vypořádání zákonného majetkového režimu Errungenschaftsbeteilung podle švýcarské právní úpravy

II.3.1 Obecná charakteristika

Zákonný majetkový režim Errungenschaftsbeteilung se během trvání manželství v zásadě moc neliší od majetkového režimu oddělených majetků (Gütertrennung). Nevzniká žádná majetková masa společného majetku manželů, veškerý majetek je buď ve vlastnictví jednoho z nich, či ve spoluvlastnictví. Až při jeho zániku a následném vypořádání má každý z manželů právo na polovinu Errungenschaft druhého manžela.[60] Stejně jako u majetkového režimu Gütergemeinschaft[61] je nutno rozlišovat mezi dnem zániku majetkového režimu, který je důležitý pro určení, jaké majetkové hodnoty spadají do vlastního majetku (Eigengut) a jaké do Errungenschaft každého z manželů (čl. 204 ZGB), a dnem majetkového vypořádání, který je důležitý pro stanovení hodnoty majetku v Errungenschaft (čl. 214 odst. 1 ZGB). Dle čl. 197 ZGB spadá do Errungenschaft majetek, který jeden z manželů úplatně nabyl během trvání manželství (např. výdělečnou činností[62], plnění ze sociálních pojištění, náhrady za majetek patřící do Errungenschaft, zisk z vlastního majetku[63]). Článek 198 ZGB stanoví majetek, který spadá do vlastního majetku (Eigengut) jednoho z manželů (předměty sloužící osobní potřebě jednoho z manželů, majetek nabytý před vznikem majetkového režimu, majetek, který manžel získal dědictvím či jinak bezplatně nabyl, satisfakční nároky, náhrady za majetek spadající do vlastního majetku jednoho z manželů.

[59] Barbara Völzmann- Stickelbrock: Güterrecht, 2. přepracované vydání, Berliner wissenschafts-Verlag, 2010, str. 31

[60] Dle čl. 196 ZGB vznikají čtyři majetkové masy: Errungenschaft manžela, Errungenschaft manželky, vlastní majetek manžela a vlastní majetek manželky (Eigengut).

[61] V případě majetkového režimu Gütergemeinschaft pak jaké majetkové hodnoty spadají do vlastního majetku každého z manželů (Eigengut) a jaké do společného majetku (Gesamtgut).

[62] Buď jako zaměstnanec či osoba samostatně výdělečně činná, dále se sem řádí náhrady za práci jednoho z manželů v podniku druhého manžela, pokud nebyl dostatečně odměněn.

[63] Za výnosy z vlastního majetku se považují např. úroky z pohledávek, úroky z účtů u pěněžních institutů, ale také výnosy ze sklizní či z chovu dobytka atd.

II.3.2 Srovnání s majetkovým režimem (Gütertrennung)

V obou majetkových režimech shodně platí zásada, podle které v případech, kdy se nepodaří prokázat, že určitá věc je ve vlastnictví jednoho z manželů, má se za to, že daná věc je ve spoluvlastnictví manželů (čl. 200 odst. 2 ZGB, 248 odst. 2 ZGB). Dále je pro oba majetkové režimy možné požadovat stanovení dodatečné lhůty k plnění, pokud se jeden z manželů dostane do problému s plněním svých závazků vůči druhému manželovi (čl.203 odst. 2 ZGB, 250 odst. 2 ZGB).

Při zániku majetkového režimu může být určitá věc ve spoluvlastnictví manželů při prokázání převažujícího zájmu jedním z nich přenechána tomuto manželovi za náhradu (čl. 205 odst. 2, 251 ZGB).

Ačkoli se majetkový režim Errungenschaftsbeteilung ve své podstatě moc neliší od majetkového režimu oddělených majetků, existují zde důležité právní instituty, které na majetkový režim oddělených majetků nedají aplikovat, a to ani analogicky. Důvodem je především chybějící nárok manželů na vzájemné majetkové vypořádání.

V případě investic z majetkové masy jednoho z manželů do majetkové masy druhého manžela bez odpovídajícího protiplnění vzniká nárok na podíl na zhodnocení dané věci (čl. 206 odst. 1 ZGB).

V případě investic bez odpovídajícího protiplnění z jedné majetkové masy do druhé majetkové masy téhož manžela vzniká nárok na podíl na zhodnocení dané věci ale i podíl na ztrátě hodnoty investice (čl. 209 odst. 3 ZGB). Dochází k připočtení majetku k Errungenschaft manžela, který tento majetek za podmínek daných zákonem převedl na třetí osobu (čl. 208 ZGB). Každému z manželů náleží polovina tzv. návrhu druhého manžela (čl. 215 Vorschlagsbeteiligung). Pozůstalý manžel může požadovat k zachování své dosavadní životní úrovně přidělení věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti (Hausrat) a bytu (čl. 219 ZGB).

II.3.3 Rozlišení mezi vlastním majetkem a majetkem patřícím do Errungenschaft každého z manželů

Samotné majetkové vypořádání probíhá v několika fázích. Jak již bylo řečeno výše, je nejdříve nutné stanovit, který majetek patří do majetkové masy manželky (Eigengut a Errungenschaft der Ehefrau) a který do majetkové masy manžela (Eigengut a Errungenschaft des Ehemannes). Dnem rozhodným pro toto stanovení je okamžik zániku majetkového režimu Errungenschaftsbeteilung. Dle čl. 205 odst. 1 ZGB má každý z manželů nárok na vrácení majetkových hodnot ve svém vlastnictví, které se ale v době majetkového vypořádání nacházejí v držbě druhého manžela (např.

manželka musí vrátit náhrdelník, který manžel zdědil po své babičce a manželce ho jenom půjčil).[64] Článek 205 odst. 3 ZGB stanoví, že si manželé v rámci vypořádání mají určit jejich vzájemné dluhy. Může se jednat o půjčku, vyživovací nároky atd. Důležité je stanovit majetkovou masu, na kterou se daný závazek váže (Errungenschaft manžela, Errungenschaft manželky, vlastní majetek manžela a vlastní majetek manželky Eigengut) .Pokud si tedy například manželka půjčí od manžela peníze, aby si mohla koupit kožich, pak tento dluh zatěžuje její vlastní majetek (Eigengut). Manželé mohou mít také určité věci ve spoluvlastnictví. Pokud jeden z manželů prokáže převažující zájem na dané věci, může požadovat přidělení věci za odpovídající náhradu (čl. 204 odst. 2 ZGB). V případě, že tento zájem neprokáže, platí obecná ustanovení o dělení v čl. 651 a násl. ZGB.

Stejně jako v rámci majetkového režimu Gütergemeinschaft, platí i zde nárok každého z manželů na vrácení toho, co investoval do majetku druhého z manželů plus nárok na podíl na zhodnocení dané věci (čl. 206 odst. 1 ZGB[65]). Toto ustanovení má ale dispozitivní charakter a manželé tyto vzájemné nároky mohou smluvně úplně vyloučit či jinak upravit (čl. 206 odst .3 ZGB). K tomu jim stačí písemná dohoda, nemusí jít o manželskou smlouvu. [66]K uplatnění těchto nároků může v zásadě docházet až při majetkovém vypořádání. Manželé si samozřejmě smlouvou mohou upravit i dřívější vyrovnání vzájemných investic. V případě, že některá z těchto hodnot, do které bylo investováno z majetkové masy druhého manžela, byla za doby trvání majetkového režimu zcizena, vychází nárok z dosaženého zisku a je ihned splatný (čl. 206 odst. 2 ZGB).

II.3.4 Určení výše tzv. návrhu (Vorschlag) každého z manželů

V další fázi majetkového vypořádání je nutno vypočítat tzv. návrh (Vorschlag) každého z manželů. Článek 215 odst. 1 ZGB stanoví, že každému z manželů náleží polovina návrhu druhého manžela Základem pro výpočet tzv. návrhu je stanovení Errungenschaft každého manžela. Proto musí dojít k rozlišení mezi majetkovými hodnotami spadajícími do vlastního majetku (Eigengut) a do Errungenschaft každého z manželů. Dle čl. 197 ZGB spadá do Errungenschaft majetek, který jeden z manželů úplatně nabyl během trvání manželství (např. výdělečnou činností, plnění ze sociálních

[64] http://www.rwi.uzh.ch/lehreforschung/alphabetisch/breitschmid/LehrveranstaltungenHS11/Scriptzusammengefuegt.pdf, str. 76

[65] Podstata spočívá v tom, že pokud jeden z manželů vynaložil ze svého vlastního majetku prostředky na určitou věc patřící do majetkové masy druhého z manželů, a to bez odpovídajícího protiplnění, a tato věc měla k okamžiku majetkového vypořádání větší hodnotu, má nárok na vrácení částky odpovídající jeho podílu na takto zhodnocené věci. Pokud by ale naopak došlo ke snížení hodnoty takovéto věci k okamžiku majetkového vypořádání, má manžel nárok na vrácení celé investované částky, tzn. že se nepodílí na ztrátě hodnoty dané věci. Jako příklad lze uvést situaci, kdy manželka koupila pozemek za 200.000 CHF a manžel jí na koupi přispěl částkou 100.000 CHF. Jeho podíl na pozemku představuje tedy ½ . K okamžiku majetkového vypořádání měl pozemek hodnotu 300.000 CHF. Manžel má tedy vůči manželce nárok na vrácení 150.000 CHF.

[66] http://www.rwi.uzh.ch/lehreforschung/alphabetisch/breitschmid/LehrveranstaltungenHS11/Scriptzusammengefuegt.pdf, str. 85

pojištění, náhrady za majetek patřící do Errungenschaft, zisk z vlastního majetku). Článek 198 ZGB stanoví taxativním výčtem majetek, který spadá do vlastního majetku (Eigengut) jednoho z manželů (předměty sloužící osobní potřebě jednoho z manželů, majetek nabytý před vznikem majetkového režimu, majetek, který manžel získal dědictvím či jinak bezplatně nabyl, satisfakční nároky, náhrady za majetek spadající do vlastního majetku jednoho z manželů).Všechen majetek každého z manželů je považován za Errungenschaft až do okamžiku prokázání opaku (čl. 200 odst. 3 ZGB). Dnem rozhodným pro přiřazení majetku k majetkové mase Errungenschaft nebo Eigengut každého z manželů je den zániku majetkového režimu (čl. 207 ZGB).

Protože platí, že v zásadě každý z manželů může nakládat libovolně se svým majetkem, poskytuje čl. 208 ZGB vzájemně manželům jakousi ochranu před snahami zkrátit nároky druhého v tzv. návrhu (Vorschlag) v rámci majetkového vypořádání. Jedná se o to, že určité majetkové hodnoty, které se k okamžiku zániku majetkového režimu již nenacházejí v Errungenschaft jednoho z manželů, se k jeho Errungenschaft za splnění zákonných předpokladů zase připočítají. Těmito hodnotami jsou za a) bezúplatná plnění, která byla učiněna v posledních pěti letech před zánikem majetkového režimu bez souhlasu druhého manžela a za b) hodnota vyměněného majetku, který byl vyměněn s úmyslem poškodit zájmy druhého manžela. Podmínka bezúplatnosti takovéto dispozice s majetkem a lhůty pěti let k okamžiku zániku majetkového režimu zde neplatí. Musí být ale prokázán úmysl poškodit druhého manžela při majetkovém vypořádání. Pro stanovení hodnoty takto připočítaného majetku je dnem rozhodným jeho tržní cena v době zcizení (čl. 214 odst.2 ZGB). Pokud vlastní majetek manžela nestačí k pokrytí nároku na připočtení, může se oprávněný manžel obrátit na třetí osobu, v jejíž prospěch bylo plněno (čl. 220 odst. 1 ZGB).

Jak již bylo výše řečeno pro určení výše tzv. návrhu (Vorschlag) každého z manželů je nutné stanovit hodnotu Errungenschaft u každého z manželů. Zákon ve svém čl. 209 ZGB upravuje případy přesunu majetku v rámci majetkových mas (Eigengut, Errungenschaft) téhož manžela, čímž se liší od právní úpravy obsažené v čl. 206 ZGB, která upravuje přesuny majetku z majetkové masy jednoho manžela do majetkové masy druhého manžela. Pokud dochází k investicím z majetkové masy Eigengut do majetkové masy Errungenschaft a naopak téhož manžela, není zde dle čl 209 odst. 3 ZGB chráněna výše původního příspěvku tak, jak tomu je v případě investic z majetkové masy jednoho manžela do majetkové masy druhého manžela (čl. 206 odst. 1 ZGB). To znamená, že pokud si manžel ze své mzdy (Errungenschaft) koupil kolo (Eigengut) za 2.000 CHF a v době majetkového vypořádání byla jeho tržní hodnota jen 500 CHF, může být uplatněn nárok na náhradu pouze 500 CHF. Na rozdíl od investic z majetkové masy jednoho manžela do majetkové masy druhého manžela může být v případě investování mezi majetkovými masami téhož manžela, nárok

na vzájemné vypořádání investovaných hodnot uplatněn ještě během trvání majetkového režimu, a to i bez souhlasu druhého manžela. Dle čl. 209 odst. 2 ZGB zatěžuje dluh tu majetkovou masu, se kterou věcně souvisí, v pochybnostech Errungenschaft.

Abychom se dostali k výslednému Vorschlag každého z manželů, musíme nejdříve určit hodnotu Errungenschaft každého z manželů, tzn., že od aktiv odečteme pasiva. K aktivům Errungenschaft se připočítají všechny majetkové hodnoty dle čl 208, náhrady za investice do majetkové masy druhého manžela dle čl 206 ZGB a dále pak náhrady za investice z Errungenschaft do Eigengut téhož manžela dle čl. 209 ZGB. Naopak náhrady za investice z Eigengut do Errungenschaft téhož manžela dle čl. 209 ZGB se od Errungenschaft odečítají. Dle článku 215 odst. 1 ZGB má každý z manželů či jeho dědici nárok na ½ návrhu druhého manžela. Jejich vzájemné pohledávky mohou být započítány (čl. 215 odst. 2 ZGB). Každý z manželů si tedy ponechá svůj Errungenschaft, ale ½ jeho hodnoty musí převést na druhého manžela.[67] V případě, že hodnota Errungenschaft jednoho z manželů je záporná, tzn. pasiva převažují nad aktivy, druhý z manželů se na negativním Rückschlag nepodílí.

Manželé si ale manželskou smlouvou mohou upravit jiné dělení tzv. návrhu (Vorschlag). Tato odlišná úprava se může týkat pouze jednoho z manželů či obou dvou. Manželé si také mohou dohodnout, že se podílu na tzv. návrhu druhého manžela úplně zříkají. Takovéto dohody ale nesmí poškodit povinné nároky nespolečných dětí[68] a jejich potomků vyplývajících z dědického práva (čl. 216 odst. 2 ZGB).

II.3.5 Reálné provedení majetkového vypořádání

Další fází je fáze plnění vzájemných nároků. V zásadě se jedná o plnění v penězích. Jak již bylo řečeno výše, dle čl. 215 odst. 2 ZGB se vzájemné nároky manželů na majetkové vypořádání započítávají. Pokud jde o věci ve spoluvlastnictví, může ten z manželů, který prokáže, že má na určité věci převažující zájem, požadovat převedení dané věci do svého vlastnictví za odpovídající náhradu (čl. 205 odst. 2 ZGB).

Nároky jednoho manžela na podíl na tzv. návrhu druhého manžela jsou splatné okamžikem ukončení majetkového vypořádání a tímto okamžikem také podléhají úrokům z prodlení (čl. 218 odst. 2 ZGB). Pokud by okamžité splacení nároku na majetkové vypořádání znamenalo pro

[67] http://www.rwi.uzh.ch/lehreforschung/alphabetisch/breitschmid/LehrveranstaltungenHS11/Scriptzusammengefuegt.pd, str. 82f

[68] Děti z dřívějších manželství, adoptované děti jen jedním z manželů, nemanželské děti jednoho z manželů

povinného manžela vážné finanční problémy, může požadovat poskytnutí dodatečné lhůty k plnění (čl. 218 odst. 1 ZGB).

V případě, že majetkový režim zanikne z důvodu smrti jednoho z manželů může pozůstalý manžel požadovat přidělení věcných práv spojených s Eigengut či Errungenschaft zemřelého manžela z důvodu zachování jeho životní úrovně. Tento majetek může být na pozůstalého manžela převeden za odpovídající náhradu nebo může dojít k započítání jeho pohledávky na majetkovém vypořádání. Jedná se především o věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti (Hausrat), kdy na pozůstalého manžela se převádí vlastnické právo. Dále se na pozůstalého manžela může převést právo užívací, domovské či vlastnické k nemovitosti.

Příklad 1

Manželka přinesla do manželství akcie v hodnotě 60.000 CHF, dále 20.000 CHF v hotovosti a nábytek. Akcie předala manželovi do správy. Během manželství ušetřila ze svého platu 50.000 CHF. Manžel při uzavření manželství vlastnil byt v hodnotě 150.000 CHF a v době majetkového vypořádání byla hodnota bytu 450.000 CHF. Během manželství uhradil manžel ze svého platu hypotéku na byt ve výši 15.000 CHF. Manželé koupili během trvání manželství auto, na které oba přispěli částkou ve výši 10.000 CHF ze svých platů. V okamžiku majetkového vypořádání byla hodnota auta už jen 5.000 CHF. Manžel prodal během manželství za 60.000 CHF manželčiny akcie na burze. Za těchto 60.000 CHF a z vlastních úspor ve výši 40.000 CHF koupil obraz za 100.000 CHF. Cena obrazu v době majetkového vypořádání je 300.000 CHF.

Řešení 1

1) Nejdříve je nutno rozlišit mezi majetkem patřícím do majetkové masy manželky a manžela (čl. 205 ZGB)

Manžel	manželka
byt obraz ½ auta	hotovost nábytek úspory ½ auta

Manželka má pohledávku (tato pohledávka je věcně spjatá s jejím Eigengut) vůči manželovi: manžel koupil obraz za 100.000 CHF, 60 % jeho hodnoty zaplatil z ceny manželčiných akcií (Eigengut), obraz má v době majetkového vypořádání hodnotu 300.000 CHF, manželka má dle čl.206 odst. 1 ZGB nárok na podíl na přidané hodnotě obrazu, tzn. 60 % z 300.000 CHF.

2) Aby bylo možné stanovit výslednou hodnotu tzv. návrhu (Vorschlag) každého z manželů, musí se nejdříve zjistit hodnota jejich Errungenschaft

manžel	Errungenschaft **AKTIVA**	**Manželka**
Obraz – 300.000 CHF Auto – 2.500 CHF Hypotéka – 15.000 CHF Přidaná hodnota ze zaplacené hypotéky 200% – 30.000 CHF Žádná **Aktiva** ve výši **347.500 CHF**	- Pohledávka jeho Errungenschaft vůči jeho Eigengut (čl. 209 odst. 1 ZGB) - Hodnota bytu vzrostla o 200% (čl. 209 odst. 3 ZGB) - Připočtení dle čl.208 ZGB	Úspory – 50.000 CHF Auto – 2.500 CHF Žádná **Aktiva** ve výši **52.500 CHF**
	Errungenschaft **PASIVA** Závazky vůči třetím osobám Závazky vůči partnerovi	
Podíl na obrazu ve výši 180.000 CHF		
167.500 CHF	**Návrh (Vorschlag)**	**52.500 CHF**

3) Další fází je stanovení hodnoty podílu na tzv. návrh každého z manželů (čl. 215 odst. 1 ZGB)
Manžel: 167.500 ÷2 = 83.750 CHF manželka: 52.500 ÷ 2 = 26.250 CHF
Vzájemné započtení: 83.750 – 26.250 = 57.500 CHF
Manželka má vůči manželovi nárok na majetkové vyrovnání ve výši 57.500 CHF

Příklad 2

Manželé Bischofovi jsou svoji již 10 let. Žijí v zákonném majetkovém režimu Errungenschaftsbeteiligung a nikdy neměli žádný svůj vlastní majetek (Eigengut). Před rokem podal pan Bischoff žádost o rozvod. Pan Bischoff má přítelkyni, které před dvěma léty daroval chalupu. Cena chalupy byla tenkrát 400.000 CHF, před rokem se cena zvýšila na 420.000 CHF a dnes má chalupa hodnotu 440.000 CHF. Pan Bischoff má na bankovním účtu uloženo 120.000 CHF, před rokem měl na účtě o 80.000 CHF více, tzn. 200.000 CHF.

Paní Bischofová vlastní byt, ve kterém bydlí. Tento byt koupila před čtyřmi lety za 400.000 CHF, před rokem klesla cena bytu na 370.000 CHF a dnešní cena nemovitosti činí 360.000 CHF. Kromě toho má paní Bischoffová účet u banky, jehož současný zůstatek činí 240.000 CHF, před rokem měla na účtu částku ve výši 200.000 CHF. Vycházíme z toho, že manželé nemají žádná další aktiva ani pasiva a že rozhodnutí soudu o rozvodu manželství nabylo právní moci dnes.

Řešení 2

1) Nejdříve je nutno rozlišit mezi majetkem patřícím do majetkové masy manželky a manžela (čl. 205 ZGB).

Manžel	manželka
Zůstatek na bankovním účtu	byt Zůstatek na bankovním účtu

2) Aby bylo možné stanovit výslednou hodnotu tzv. návrhu (Vorschlag) každého z manželů, musí se nejdříve zjistit hodnota jejich Errungenschaft.

manžel	Errungenschaft **AKTIVA**	**manželka**
Zůstatek na bankovním účtu ve výši 200.000 CHF		Byt v hodnotě 360.000 CHF Zůstatek na bankovním účtu ve výši 200.000 CHF
400.000 CHF (chalupa-dar)	- Připočtení dle čl.208, 214 odst. 2 ZGB	žádné
Aktiva ve výši 600.000 CHF		A **Aktiva ve výši 560.000 CHF**
600.000 CHF	**. Návrh (Vorschlag)**	**560.000 CHF**

3) Další fází je stanovení hodnoty podílu na tzv. návrhu každého z manželů (čl. 215 odst. 1 ZGB)
Manžel: 600.000 ÷ 2 = 300.000 CHF, manželka: 560.000 ÷ 2 = 280.000 CHF
Vzájemné započtení: 300.000 – 280.000 = 20.000 CHF
Manželka má vůči manželovi nárok na majetkové vyrovnání ve výši 20.000 CHF

Pro lepší pochopení daného případu by autorka práce ještě jednou připomněla hlavní zákonné zásady, kterými se řídí majetkové vypořádání mezi manželi. Dnem rozhodným pro rozčlenění majetku do majetkových mas manžela a manželky je den zániku majetkového režimu. V našem případě, tzn. při zániku majetkového režimu z důvodu rozvodu manželství je dnem rozhodným den, kdy byl návrh či žaloba na rozvod doručena soudu (čl. 204 odst. 2 ZGB). Pro stanovení hodnoty daného majetku je ale dnem rozhodným den majetkového vypořádání (čl. 214 odst. 1 ZGB). Pro stanovení hodnoty majetku, který je za podmínek stanovených v čl. 208 připočítáván k Errungenschaft je rozhodným dnem den, kdy došlo k zcizení daného majetku (čl. 214 odst. 2 ZGB).[69]

[69] http://www.rwi.uzh.ch/lehreforschung/alphabetisch/breitschmid/LehrveranstaltungenHS11/LoesungenSkript.pdf, str. 9-10

II.4 Srovnání zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft podle německé právní úpravy se zákonným majetkovým režimem Errungenschaftsbeteiligung podle švýcarské právní úpravy.

II.4.1 Obecná charakteristika

Dle právních úprav obou zemí platí, že pokud si manželé nedohodli v manželské smlouvě jiný majetkový režim, nastupuje ten zákonný. Podstata zákonného majetkového režimu (dále i jen „majetkový režim“) v obou zemích spočívá na oddělení majetků manželů během trvání manželství a následném majetkovém vypořádání po zániku majetkového režimu. Dle obou právních úprav se nárokem na majetkové vypořádání v zásadě myslí nárok na určitou peněžitou částku, ale ne na konkrétní předměty nacházející se v majetku druhého manžela.

II.4.2 Dny rozhodné pro stanovení majetku podléhajícího vypořádání a pro stanovení jeho hodnoty

Obě právní úpravy shodně upravují, že nárok na majetkové vypořádání mezi manželi vzniká až okamžikem zániku majetkového režimu. Den zániku majetkového režimu je důležitý pro určení majetku, který bude podléhat majetkovému vypořádání. Tento den se bude lišit v závislosti na důvodu zániku majetkového režimu (např. z důvodu rozvodu, neplatnosti manželství, ujednání jiného majetkového režimu, rozhodnutí soudu, smrtí jednoho z manželů atd. Obě právní úpravy v případě zániku majetkového režimu z důvodu rozvodu manželství upravují výjimku, dle které dnem rozhodným pro stanovení majetku podléhajícímu majetkovému vypořádání není den, kdy rozhodnutí o rozvodu manželství nabylo právní moci, ale již den, kdy návrh na rozvod byl doručen protistraně. V případě novely německého občanského zákoníku s účinností od 1.9.2009 platí, že den, kdy byl návrh na rozvod doručen protistraně, je dnem rozhodným nejen pro stanovení majetkového přírůstku (Zugewinn), ale také pro stanovení výše nároku na majetkové vypořádání Ausgleichsforderung (§ 124 FamFG, § 253 ZPO).

Zákonodárce tím chtěl zabránit majetkovým přesunům jednoho z manželů učiněným v průběhu rozvodového řízení s cílem zmenšení hodnoty svého majetku a tím i znevýhodnění druhého manžela při majetkovém vypořádání. Již stará právní úprava poskytovala v takovýchto případech jakousi ochranu, a to v podobě úpravy tzv. illoyalle jednání, jejichž obdobu zná
i švýcarský občanský zákoník. Zajímavé je, že švýcarská právní úprava rozlišuje mezi dnem rozhodným pro určení majetku, který bude podléhat vypořádání (Art. 204 Abs. 2 ZGB), a dnem rozhodným pro stanovení hodnoty takovéhoto majetku. (Art. 214 Abs. 1 ZGB). Hodnota majetku, který bude podléhat majetkovému vypořádání, se stanoví k okamžiku reálného provedení vypořádání.

II.4.3 Počáteční majetek (Anfangsvermögen) versus výlučný majetek (Eigengut)

Jak již bylo řečeno výše, *počáteční majetek* je majetek, který náleží jednomu z manželů ke dni vzniku majetkového režimu po odečtení všech závazků (§ 1374 odst. 1 BGB). K počátečnímu majetku se dále připočítává tzv. privilegovaný majetek. Jeho taxativní výčet stanoví § 1374 odst. 2 BGB. Jedná se o majetek nabytý na základě dědictví, darování a jako výbava (analogicky se použije ustanovení § 1624 BGB – výbava poskytnutá rodiči). Principiálně odpovídá institutu počátečního majetku podle německého práva právní institut *výlučného majetku* podle švýcarského práva. Článek 198 ZGB za majetek, který spadá do vlastního majetku (Eigengut) jednoho z manželů taxativně vyjmenovává předměty sloužící osobní potřebě jednoho z manželů, majetek nabytý před vznikem majetkového režimu, majetek, který manžel získal dědictvím či jinak bezplatně nabyl, satisfakční nároky, náhrady za majetek spadající do vlastního majetku jednoho z manželů. Pro stanovení výše výsledného nároku na majetkového vypořádání je nutné dodržovat postup, jehož zákonná úprava je v obou zemích velice podobná.

Dle švýcarského práva je základem pro stanovení výše nároku na majetkové vypořádání jednoho z manželů vůči druhému určení tzv. návrhu (Vorschlag) každého z nich. Článek 215 odst. 1 ZGB stanoví, že každému z manželů náleží polovina návrhu druhého manžela. Tyto nároky se navzájem započítávají. Základem pro výpočet tzv. návrhu (Vorschlag) je stanovení majetku, který patří do Errungenschaft každého z manželů. To znamená, že musí dojít u každého z manželů zvlášť k rozlišení mezi majetkem patřícím do Errungeschaft a mezi výlučným majetkem každého z manželů. V zásadě spadá do majetkové masy Errungenschaft majetek, který jeden z manželů úplatně nabyl během trvání manželství (např. výdělečnou činností[70], plnění ze sociálních pojištění, náhrady za majetek patřící do Errungenschaft, zisk z vlastního majetku[71]).

Ekvivalentem k *tzv. návrhu (Vorschlag)* by dle německého občanského zákoníku mohl být institut *tzv. majetkového přírůstku (Zugewinn),* kdy se od vyššího majetkového přírůstku odečte ten nižší, a manželovi, který docílil menšího majetkového přírůstku, náleží polovina rozdílné hodnoty (§ 1378 odst. 1 BGB). Pro stanovení majetkového přírůstku se odečte hodnota počátečního majetku (Anfangsvermögen) od hodnoty konečného majetku (Endververmögen). Jak již bylo výše

[70] Buď jako zaměstnanec či osoba samostatně výdělečně činná, dále se sem řadí náhrady za práci jednoho z manželů v podniku druhého manžela, pokud nebyl dostatečně odměněn.

[71] Za výnosy z vlastního majetku se považují např. úroky z pohledávek, úroky z účtů u peněžních institucí ale také výnosy ze sklizní či z chovu dobytka atd.

demonstrováno, odpovídá úprava počátečního majetku dle německého občanského zákoníku obsahově v zásadě úpravě výlučného majetku (Eigengut) dle švýcarského občanského zákoníku. To znamená, že v obou právních řádech je z majetkového vypořádání vyloučen majetek nabytý před vznikem majetkového režimu, majetek nabytý na základě dědictví, darování, Na druhé straně zisky z majetku nabytého dědictvím či darem již předmětem majetkového vypořádání jsou a to dle právních úprav obou zemí.

Na praktických příkladech se autorka práce pokusí srovnat principy, na kterých je postaveno majetkové vypořádání mezi manžely v obou zemích

Příklad 1

Manželka vstupovala do manželství s nulovým majetkem a dluhy. V průběhu manželství zdědila hotovost ve výši 20.000 € a za vydělané peníze si koupila nemovitost v hodnotě 100.000 €. Manžel měl ke dni uzavření manželství nulový majetek a dluhy. Během manželství si za vydělané peníze koupil obraz v hodnotě 200.000 €.

Po osmi letech manželství, podal manžel návrh na rozvod, který byl manželce doručen 1.1.2011 a rozsudek o rozvodu manželství nabyl právní moci o pět měsíců později. Hodnota veškerého majetku zůstala stejná.

Řešení 1 podle německé právní úpravy

Počáteční majetek manželky Aktiva: dědictví za 20.000 € Pasiva: 0 € **20.000 €**	**Počáteční majetek manžela** Aktiva: 0 € Pasiva: 0 €
Konečný majetek manželky Aktiva: nemovitost za 100.000, dědictví za 20.000 € Pasiva: 0 € **120.000 €**	**Konečný majetek manžela** Aktiva: obraz za 200.000 € Pasiva: 0 € **200.000 €**
Majetkový přírůstek manželky 120.000 – 20.000 = **100.000 €**	**Majetkový přírůstek manžela** **200.000 €**

200.000 €– 100.000 €= 100.000 € => 100.000 € ÷2 = **50.000 €** (Ausgleichforderung)

Podle německé právní úpravy by v daném případě nárok manželky vůči manželovi na majetkové vypořádání činil 50.000 €

Řešení 1 podle švýcarské právní úpravy

Errungenschaft manželky **Aktiva:** nemovitost za 100.000 € **Pasiva: 0 €**	**Errungenschaft manžela** **Aktiva:** obraz za 200.000 € **Pasiva:0 €**
Návrh (Vorschlag) je **100.000 €**	Návrh (Vorschlag) je **200.000 €**

Dalším krokem je stanovení hodnoty podílu na tzv. návrhu každého z manželů (čl. 215 odst. 1 ZGB)
Manželka: 100.000 € ÷ 2 = 50.000 € manžel: 200.000 € ÷ 2 = 100.000 €

Vzájemné započtení: 100.000 € – 50.000 € = 50.000 €

Manželka má v daném případě dle švýcarské právní úpravy nárok vůči manželovi na majetkové vypořádání ve výši 50.000 €

Závěr 1

V daném konkrétním případě by dle obou právních úprav měla manželka vůči manželovi nárok na majetkové vypořádání ve výši 50.000 €

Příklad 2

Manželka vlastnila k okamžiku uzavření manželství akcie v hodnotě 60.000 €, dále 20.000 € v hotovosti a měla dluhy ve výši 5.000 €. Během manželství nabyla dědictví ve výši 40.000 € a za vydělané peníze si koupila pozemek v hodnotě 50.000 €. Manžel vlastnil k okamžiku uzavření manželství auto v hodnotě 10.000 € a během manželství si za vydělané peníze koupil cenné papíry v hodnotě 100.000 €. Manžel podal 1.1.2011 návrh na rozvod k soudu, který byl manželce doručen 10.1.2011 Manželství bylo .pravomocně rozvedeno 5.4.2011 a následně proběhlo majetkové vypořádání. Hodnota akcií k 10.1. 2011 byla 70.000 €, hodnota pozemku k 10.1.2011 byla 80.000 €, hodnota cenných papírů k 10.1.2011 byla 50.000 €, hodnota auta k 10.1.2011 byla 1.000 €. Aby mohlo dojít k objektivnímu srovnání nároku na majetkové vypořádání dle obou právních úprav, zůstávají hodnoty majetku stejné pro oba rozhodné dny, které, jak výše uvedeno, určují obě úpravy rozdílně. Hodnota akcií k 5.4.2011 byla 70.000 €, hodnota pozemku k 5.4.2011 byla 80.000 € a hodnota cenných papírů k 5.4..2011 byla 50.000 € a hodnota auta k 5.4.2011 byla 1.000 €.

Řešení 2 podle německé právní úpravy:

Počáteční majetek manželky Aktiva: akcie za 60.000 €, hotovost za 20.000 €, dědictví za 40.000 €, celkem tedy 120.000 € Pasiva: 5.000 € **115.000 €**	**Počáteční majetek manžela** Aktiva: Auto za 10.000 € Pasiva: 0 € **10.000 €**
Konečný majetek manželky Aktiva:akcie za 70.000 €, hotovost za 20.000 €,	**Konečný majetek manžela** Aktiva: auto za 1.000 €, cenné papíry za

pozemek za 80.000 €, dědictví za 40.000 € Pasiva: 0 € **210.000 €**	50.000 € Pasiva: 0 € **51.000 €**
Majetkový přírůstek manželky 210.000 € – 115.000 € = **95.000 €**	**Majetkový přírůstek manžela** 51.000-10.000 **41.000 €**

95.000 € – 41.000 € = 54.000 € => 54.000 € ÷2 **= 27.000 €** (Ausgleichforderung)

Podle německé právní úpravy by v daném případě nárok manžela vůči manželce na majetkové vypořádání činil 27.000 €.

Řešení 2 dle švýcarské právní úpravy

Errungenschaft manželky **Aktiva: pozemek za 80.000 €** **Pasiva: 0 €**	**Errungenschaft manžela** **Aktiva: cenné papíry za 50.000 €** **Pasiva:0 €**
Návrh (Vorschlag) je 80:000 €	Návrh (Vorschlag) je 50.000 €

Dalším krokem je stanovení hodnoty podílu na tzv. návrhu každého z manželů (čl. 215 odst. 1 ZGB)
Manželka: 80.000 € ÷2 = 40.000 € manžel: 50.500 € ÷ 2 = 25.000 €

Vzájemné započtení: 40.000 € – 25.000 € = 15.000 €

Manžel má v daném případě dle švýcarské právní úpravy nárok vůči manželce na majetkové vypořádání ve výši 15.000 €

II.4.4 Majetkové vypořádání v případě smrti jednoho z manželů

Pokud zanikne zákonný majetkový režim Errungenschaftsbeteiligung z důvodu smrti jednoho z manželů, dojde dle švýcarské právní úpravy nejprve k majetkovému vypořádání společného majetku Errungenschaft, kdy jednu polovinu si ponechá pozůstalý manžel a druhá polovina Errungenschaft se stane předmětem dědického řízení, stejně jako výlučný majetek zemřelého manžela.

Naprosto odlišně je pojmuto vypořádání zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft v případě smrti jednoho z manželů. Zde vlastně k žádnému majetkovému vypořádání přírůstku (Zugewinnausgleichsforderung) nedochází, ale vše probíhá v rámci dědického řízení, kdy zákonný dědický podíl pozůstalého manžela se zvýší paušálně o ¼. dědictví a to bez ohledu na skutečnost, zda pozůstalý manžel by byl tím z manželů, kterému by příslušel nárok na majetkové vypořádání vůči zemřelému manželovi (§ 1371 BGB, § 1931 odst. 3 BGB). To bude prakticky znamenat, že podíl pozůstalého manžela na dědictví vůči příbuzným 1. stupně bude ¼ + ¼, tedy ½ dědictví, vůči

příbuzným 2. stupně nebo prarodičům bude ½ + ¼, tedy ¾ dědictví a pokud nejsou jako dědici příbuzní 1. či 2. stupně nebo prarodiče, stane se pozůstalý manžel jediným dědicem.

II.4.5 Tzv.illoyalle dispozice s majetkem a jejich obdoba ve švýcarském právu

Právní úpravy v obou zemích řeší obdobně situace, kdy jeden z manželů se určitými dispozicemi se svým majetkem snaží znevýhodnit postavení druhého manžela při majetkovém vypořádání. Dle německého občanského zákoníku, pokud jeden z manželů v posledních deseti letech před dnem rozhodným pro stanovení hodnoty konečného majetku[72] zmenšil svůj majetek bez souhlasu druhého manžela na základě tzv.**“** ***illoyalle dispozic s majetkem“***: 1) bezúplatných převodů jdoucích nad rámec zvyklostí (§ 1375 odst.2 č.1 BGB), 2) hýření s majetkem (§ 1375 odst.2 č.2 BGB), 3) jednání učiněných s úmyslem znevýhodnit druhého z manželů (§ 1375 odst.2 č.3 BGB) budou v těchto případech tyto hodnoty ke konečnému majetku připočítány. Připočítání se neprovede, pokud druhý z manželů s takovýmto nakládáním s majetkem souhlasil (§ 1375 odst. 3 BGB).

Švýcarský občanský zákoník obsahuje obdobnou právní úpravu, když ve svém čl. 208 ZGB stanoví, že k Errungenschaft jednoho z manželů se připočítají za a) bezúplatná plnění, která byla učiněna v posledních pěti letech před zánikem majetkového režimu bez souhlasu druhého manžela a za b) hodnoty vyměněného majetku, který byl vyměněn s úmyslem poškodit zájmy druhého manžela. Podmínka bezúplatnosti takovéto dispozice s majetkem a lhůty pěti let k okamžiku zániku majetkového režimu zde neplatí. Musí být ale prokázán úmysl poškodit druhého manžela při majetkovém vypořádání. Pro stanovení hodnoty takto připočítaného majetku je dnem rozhodným jeho tržní cena v době zcizení (čl. 214 odst.2 ZGB).

II.4.6 Informační povinnost každého z manželů ohledně stavu svého majetku

Jako jednu z obecných povinností manželů vyplývajících z manželského soužití (Eheliche Lebensgemeinschaft) upravuje německý občanský zákoník ve svém ustanovení § 1353 BGB tzv. oznamovací povinnost každého z manželů ohledně stavu svého majetku. V zásadě se jedná o povinnost každého z manželů během manželství informovat druhého manžela v hrubých rysech o aktivech a pasivech svého majetku a o zamýšlených dispozicích s majetkem.[73] Poskytnuté informace není nutno dokládat.[74]

[72] Den rozhodný pro stanovení hodnoty konečného majetku je den zániku majetkového režimu, v případě rozvodu manželství den, kdy byl návrh na rozvod doručen protistraně
[73] Beck'scher Online-Kommentar BGB,§ 1379
[74] Münchener Kommentar zum BGB, 5. Auflage 2010, § 1353 BGB RN 38

Tuto oznamovací povinnost manželů obsahově doplňuje tzv. informační povinnost **(Auskunftspflicht)** dle ustanovení § 1379 BGB. Dle tohoto ustanovení vzniká nárok na poskytnutí informace ohledně stavu majetku jednoho z manželů v zásadě až se zánikem majetkového režimu nebo s návrhem na rozvod či zrušení manželství. Dále pak podáním žaloby na určení předčasného zrušení majetkového režimu přírůstku nebo na plnění předčasného vypořádání zákonného majetkového režimu přírůstku. V neposlední řadě okamžikem, kdy manželé začnou žít odděleně, nebo pokud je to nezbytné ke zjištění hodnoty počátečního a konečného majetku.Tato informační povinnost se týká jak aktiv tak i pasiv majetku k rozhodnému dni a na žádost je nutné poskytnuté informace doložit.

Obdobně je informační povinnost ohledně stavu majetku každého z manželů upravena v čl. 170 ZGB, kdy každý z manželů může žádat druhého manžela o poskytnutí informací ohledně stavu jeho majetku. Tento nárok vzniká v zásadě s uzavřením manželství a zaniká se zánikem manželství. Každý z manželů může požadovat doložení těchto informací.

II.4.7 Promlčení nároku na majetkové vypořádání

Dle německé právní úpravy platí ohledně promlčení nároku na majetkové vypořádání přírůstku obecná tříletá promlčecí doba dle § 195 BGB. Zvláštní 30letá promlčecí doba dle § 197 odst. 1 č.2 BGB byla pro rodinné nároky zrušena k 1.1.2010[75] a namísto ní platí lhůta 10letá (§ 199 odst. 4 BGB).

Švýcarské právní úprava promlčecí dobu ohledně nároku na majetkové vypořádání výslovně neupravuje, část odborné veřejnosti se přiklání k názoru, že na tyto majetkové nároky se bude vztahovat 10letá promlčecí doba.[76]

[75]http://www.justiz.bayern.de/imperia/md/content/stmj_internet/gerichte/amtsgerichte/muenchen/familienverfahren/bayerischefamilienrechtstag/r_ckgew_hr_von_zuwendungen.pdf
[76] http://ogbuch.tg.ch/html/AFDA4CE2-AF42-B2A9-7DBC815BD2D6CA1C.html

III Srovnání vypořádání smluvních majetkových režimů podle německého a švýcarského práva

III.1 Vypořádání společného majetku (Gesamtgut) v rámci majetkového režimu Gütergemeinschaft

III.1.1 Vypořádání společného majetku (Gesamtgut) v rámci majetkového režimu Gütergemeinschaft podle německého práva

III.1.1.1 Obecná charakteristika

Po zániku majetkového režimu Gütergemeinschaft má každý z manželů nárok na vypořádání společného majetku Gesamtgut (§§ 1471 a násl. BGB). Výlučný majetek manžela a výlučný majetek manželky (Sondergut) stejně jako vyhrazený majetek manžela a vyhrazený majetek manželky (Vorbehaltsguts) majetkovému vypořádání nepodléhá a nadále zůstává ve vlastnictví toho z manželů, který byl jeho vlastníkem ještě před zánikem majetkového režimu.

Pro větší přehlednost lze připomenout, co všechno spadá do společného majetku manželů. V zásadě platí, že do Gesamtgut patří všechen majetek manželů, který nespadá do výlučného (Sondergut) či výhradního majetku (Vorbehaltsgut) jednoho z manželů Výhradním majetkem jednoho z manželů je majetek, který byl jako výhradní určen v manželské smlouvě a nebo byl jako výhradní převeden třetími osobami (§ 1418 odst. 2 BGB). Výlučný majetek jednoho z manželů je v ustanovení § 1417 odst. 2 BGB definován jako majetek, který je právním úkonem nepřevoditelný. V úvahu tak připadají např. tzv. osobní břemena, část mzdy, která nelze dát do zástavy atd. Výnosy stejně jako závazky vyplývající z výlučného majetku ale spadají již do společného majetku (§ 1417 odst. 3 BGB). Do společného majetku (Gesamtgut) spadají všechny převoditelné majetkové hodnoty a práva obou manželů. Do Gesamtgut tedy bude patřit všechen vnesený, zděděný či darovaný majetek stejně jako majetek, který manželé nabyli společně či každý zvlášť, např. nemovitosti, podíly v obchodních společnostech, vkladní knížky, příjmy z výdělečné činnosti, věci sloužící osobné potřebě jednoho z manželů, věci nezbytné k vedení domácnosti atd.[77].

Zásada obsažená v § 1474 BGB stanoví, že pokud se manželé nedohodnou jinak, probíhá vypořádání společného majetku dle ustanovení §§ 1475 až 1481 BGB. Samotné majetkové vypořádání společného majetku (Gesamtgut) se v ideálním případě uskuteční na základě dohody uzavřené mezi manželi ve formě smlouvy. Pokud se tedy manželé na vzájemném majetkovém vypořádání nedohodnou, pak stejně jako podle českého či švýcarského práva o majetkovém

[77] Scholz/Kleffmann/Motzer: Praxishandbuch Familienrecht, 22.vydání, C.H.Beck München, 2012, Rn. 104

vypořádání rozhoduje soud. Proti Gesamtgut je často namítáno, že zákonná úprava vypořádání je značně komplikovaná a často otevírá prostor pro další spory.[78]

III.1.1.2 Správa společného majetku (Gesamtgut) po zániku majetkového režimu až do jeho vypořádání

Od okamžiku zániku majetkového režimu až do okamžiku jeho vypořádání platí, že společný majetek (Gesamtgut) mohou spravovat jen oba manželé společně (§ 1472 odst. 1 BGB). Při společné správě majetku mají manželé povinnost vzájemné součinnosti (§ 1472 odst. 3 BGB). Již zde neexistuje možnost, aby souhlas jednoho z manželů při správě společného majetku byl nahrazen rozhodnutím soudu. Způsob, jakým manželé spravovali společný majetek končí okamžikem, kdy se dozvěděli nebo museli dozvědět o zániku majetkového režimu Gütergemeinschaft. Třetí osoby, které o zániku majetkového režimu věděly nebo vědět musely, nepožívají právní ochrany, v případě že uzavřely smlouvu ohledně společného majetku s tím z manželů, který ještě za trvání majetkového režimu spravoval Gesamtgut (§ 1472 odst. 2 BGB).

III.1.1.3 Stanovení aktiv a pasiv společného majetku (Gesamtgut)

Vlastní majetkové vypořádání společného majetku manželů (Gesamtgut) probíhá ve třech fázích:
1) stanovení aktiv a pasiv společného majetku, 2) stanovení poměru dělení společného majetku, 3) reálné provedení majetkového vypořádání.

Předně je tedy nutné zjistit, jaký majetek patří do Gesamtgut, tzn. určit pasiva a aktiva společného majetku. Po zániku majetkového režimu Gütergemeinschaft by se stav společného majetku (Gesamtgut) již neměl měnit. Majetek, který každý z manželů nabude po zániku majetkového režimu, v zásadě nespadá do společného jmění. Od okamžiku zániku majetkového režimu nabývají nadále manželé majetek do svého vlastnictví. Výjimkou jsou hodnoty, které mají kompenzovat ztrátu, poškození či zničení předmětů patřících do společného majetku (§ 1473 BGB).[79] Těmito hodnotami je dle ustanovení § 1473 I BGB majetek nabytý na základě práva pojícímu se k Gesamtgut vyplývajícího přímo ze zákona (např. plody, úroky, užitky) anebo na základě právního úkonu (např. nájemné). Další výjimkou jsou náhrady za majetek patřící do Gesamtgut, který byl poškozen, zničen anebo zcizen (např. pojistné plnění) a také nároky z bezdůvodných obohacení třetích osob.

[78] G. Möller: Die Gütergemeinschaft im Wandel der Gesellschaft, Peter Lang, 2010 str. 108
[79] G. Möller: Die Gütergemeinschaft im Wandel der Gesellschaft, Peter Lang, 2010, str. 109

Stejně jako by se po zániku majetkového režimu neměl do Gesamtgut nabývat nový majetek, neměly by ani vznikat nové závazky vážící se na Gesamtgut. Pokud je společný majetek (Gesamtgut) spravován oběma manželi společně, ručí za jeho závazky manželé společně nejen svými podíly na majetku v Gesamtgut, ale i svým výlučným (Sondergut) a vyhrazeným majetkem (Vorbehaltsgut). Za závazky společného majetku jsou v případě společné správy manželů dle ustanovení § 1459 odst. 1 BGB považovány závazky každého z manželů vzniklé buď ještě před majetkovým režimem Gütergemeinschaft, nebo až v jeho průběhu na základě zákona či smlouvy. Výjimky jsou upraveny v ustanoveních §§ 1460-1462 BGB[80]. Dle ustanovení § 1460 BGB ručí společný majetek za závazky jednoho z manželů pouze tehdy, pokud tyto závazky byly učiněny se souhlasem druhého manžela či pokud takového souhlasu nebylo třeba. Dle ustanovení § 1461 BGB neručí společný majetek manželů za závazky jednoho z manželů vzniklé na základě přijetí dědictví, které manžel nabyl do svého výlučného či vyhrazeného majetku. Dle ustanovení § 1462 BGB neručí společný majetek za závazky jednoho z manželů, které se váží k jeho výlučnému či vyhrazenému majetku. V těchto případech pak za závazky ručí jen povinný manžel, a to svým výlučným majetkem (Sondergut) a vyhrazeným majetkem (Vorbehaltsgut).

Pokud je společný majetek spravován jen jedním z manželů, ručí tento za závazky společného majetku i svým výlučným majetkem (Sondergut) a vyhrazeným majetkem (Vorbehaltsgut), zatímco druhý z manželů jen svým podílem na Gesamtgut. Stejně jako v případě společné správy i zde existují výjimky. Dle ustanovení § 1438 BGB společný majetek ručí pouze za závazky, které vznikly během trvání majetkového režimu Gütergemeinschaft, a pokud s nimi manžel spravující společný majetek souhlasil či takového souhlasu nebylo třeba. Dle ustanovení § 1439 BGB společný majetek neručí za závazky dědictví, kdy dědicem je ten z manželů, který nespravuje společný majetek a dědictví nabyl během trvání majetkového režimu do svého výlučného či výhradního majetku.

Dle ustanovení § 1472 odst. 3 BGB má manžel spravující společný majetek povinnost tzv. součinnosti, v jejímž rámci má druhý z manželů nárok na informace ohledně stavu společného majetku.

Závazky, které se věcně pojí k společnému majetku manželů (§§ 1437, 1459 BG), nemusí být nutně jen ty vůči třetím osobám, ale také závazky mezi manžely navzájem.

[8080] K. Schellhammer: Familienrecht nach Anspruchsgrundlagen samt Verfahren in Familien, Kindschafts und Betreuungsachen, 4. vydání, C.F.Müller, 2006, str. 73

Na rozdíl od nároků třetích osob budou nároky manželů na majetkové vypořádání splatné až okamžikem zániku majetkového režimu Gütergemeinschaft. Stejně jako ostatní věřitelé není ani manžel mající nárok na majetkové vypořádání povinen uspokojit svou pohledávku předměty patřícími do společného majetku (Gesamtgut).

Ještě před samotným majetkovým vypořádáním by měly být zjištěny a následně uhrazeny všechny závazky vážící se ke společnému majetku manželů (Gesamtgut). Pokud dojde mezi manželi k vypořádání společného majetku, aniž by byly uhrazeny všechny závazky z něho vyplývající, je toto vypořádání nejen neúčinné, ale ještě k tomu bude za tyto závazky ručit i ten z manželů, který by takovou povinnost normálně neměl. Toto ručení je ale omezeno pouze na předměty, které nabyl v rámci majetkového vypořádání Gesamtgut (§ 1480 BGB).[81] Zjistit veškeré závazky spojené se společným majetkem může být často problém. To platí nejen pro případy, kdy je společný majetek spravován jen jedním z manželů, ale především pro situace, kdy majetkový režim Gütergemeinschaft zanikne z důvodu smrti jednoho z manželů a účastníky majetkového vypořádání se tak stávají jeho dědicové.

III.1.1.4 Stanovení poměru dělení společného majetku

Hodnoty, které zůstanou po uhrazení závazků společného majetku se rozdělí mezi manžele rovným dílem (§ 1476 odst. 1 BGB). Každý z manželů si může za náhradu nárokovat majetek, který slouží výlučně jeho osobní potřebě (zvláště oblečení, šperky a pracovní nářadí), majetek, který do majetkového režimu Gütergemeinschaft vnesl a v neposlední řadě majetek nabytý dědictvím či darováním (§ 1477 odst. 2 BGB).

Zásada, dle které se společný majetek po uhrazení závazků rozdělí mezi manžele stejným dílem, je prolomena v případech, kdy majetkový režim Gütergemeinschaft zaniká z důvodu rozvodu manželství. V těchto případech může každý z manželů požadovat, aby mu byla nahrazena hodnota věcí, které do majetkového režimu Gütergemeinschaft vnesl (§ 1478 odst. 1 BGB). Za takovéto jsou v ustanovení § 1478 odst. 2 BGB označeny předměty patřící jednomu z manželů při vzniku majetkového režimu Gütergemeinschaft, dále pak hodnoty získané dědictvím, darem nebo jako výbava, pokud se dle okolností nepřipočítávaly k příjmům, a v neposlední řadě práva spojená pouze s osobou jednoho z manželů. Pokud jeden z manželů při majetkovém vypořádání uplatní nárok za odpovídající náhradu na ty hodnoty ze společného majetku, které slouží jeho osobní potřebě, nebo které nabyl během trvání majetkového režimu Gütergemeinschaft např. dědictvím, darováním atd., automaticky se předpokládá, že druhý z manželů uplatnil stejný nárok. Nároku se ovšem může

[81] K. Shellhammer: Familienrecht nach Anschpruchsgrundlagen samt Verfahren in Familien-, Kindschafts und Betreuungssachen , 4. přepracované vydání, C.F.Müller, 2006, str. 76

vzdát. Hodnota takovýchto předmětů je cena obvyklá v době, kdy byly jedním z manželů do společného majetku vneseny (§ 1478 odst. 3 BGB). Nárok na kompenzaci majetku, který byl jedním z manželů do manželství vnesen, lze uplatnit vedle nároku na převzetí majetku za odpovídající náhradu dle ustanovení § 1477 odst. 2 BGB[82]. Úpravou nároku na kompenzaci hodnoty věcí vnesených jedním z manželů do manželství chtěl zákonodárce zabránit případům, kdy by majetkové vypořádání Gesamtgut bylo pro ekonomicky slabšího manžela výhodným obchodem.[83]

Příklad

Samostatně výdělečně činný krejčí pan S. si se svou manželkou v roce 1972 v manželské smlouvě upravili majetkový režim Gütergemeinschaft. Pan S. provozuje svoji živnost v prostorách, které má pronajaty od svých rodičů. Při vzniku majetkového režimu Gütergemeinschaft je pan S. výlučným vlastníkem veškerého zařízení krejčovství. Manželka je k tomuto okamžiku výlučným vlastníkem nemovitosti, která je pronajímána. Manželé během trvání Gütergemeinschaft investují jak do obnovení vybavení krejčovské dílny, tak do přestavby a drobných úprav pronajímané nemovitosti. Manželství je v roce 1993 rozvedeno, manžel si činí nárok na krejčovskou dílnu, zatímco manželka na nemovitost.

Řešení

Manželce přísluší dle ustanovení § 1477 odst. 2 BGB nárok na převzetí nemovitost za odpovídající náhradu a manželovi musí kompenzovat zhodnocení nemovitosti, ke kterému došlo během trvání majetkového režimu Gütergemeinschaft. Panu S. zase přísluší nárok na převzetí krejčovské dílny za odpovídající náhradu, a to i přes to, že během dlouholetého manželství došlo k obnovení veškerého vybavení tak, že z původního nezbylo nic. Předměty nutné k výkonu povolání jsou totiž výslovně uvedeny v ustanovení § 1477 odst. 2 BGB. Kdyby tomu tak nebylo, musel by v zásadě pan S. krejčovství zpeněžit, aby se tak mohlo stát předmětem majetkového vypořádání. [84]

Vypořádání společného majetku je provedeno okamžikem, kdy je mezi manželi rozdělen společný majetek, který zůstal po odečtení závazků, a kdy došlo ke kompenzaci za majetek do manželství vnesený (§ 1478 BGB). Majetkové masy Sondergut a Vorbehaltsgut končí se zánikem majetkového režimu. Obě tyto majetkové masy zůstávají ve vlastnictví každého z manželů a neplatí pro ně žádný zvláštní režim. Majetek, který každý z manželů nabude po zániku majetkového režimu, v zásadě

[82] K. Shellhammer: Familienrecht nach Anschpruchsgrundlagen samt Verfahren in Familien-, Kindschafts und Betreuungssachen , 4. přepracované vydání, C.F.Müller, 2006, str. 76
[83] J.Mayern: Beck´scher Onlinekommentar BGB, § 1478 Rn. 1
[84] T.Wittich: Die Gütergemeinschaft und ihre Auseinnadersetzung, Luchterhand, 2000, str. 48

nespadá do společného jmění. Výjimkou jsou hodnoty, které mají kompenzovat ztrátu, poškození či zničení předmětů patřících do společného majetku (§ 1473 BGB).[85] Zásada obsažená v § 1474 BGB stanoví, že pokud se manželé nedohodnou jinak, probíhá vypořádání společného majetku dle ustanovení §§ 1475 až 1481 BGB.

III.1.1.5 Reálné provedení vypořádání společného majetku manželů

Dle ustanovení § 1475 odst. 3 BGB musí být společný majetek zpeněžen, a to do té míry, aby byly pokryty veškeré závazky společného majetku (Gesamtgut). To, jakým způsobem ke zpeněžení dojde, nechává zákonodárce na dohodě mezi manželi. Pokud ale k takovéto dohodě nedojde, uplatní se při zpeněžení postup upravený v ustanoveních §§ 752 a násl. (např. nemovitosti a pozemky se vydraží v dražbě § 753 BGB, pohledávky se započítají a pokud zápočet není možný, dojde k jejich prodeji § 754 BGB). Protože účelem není zpeněžení celého Gesamtgut, ale jen té části nezbytné k uhrazení jeho závazků, musí manželé zvážit, které hodnoty společného majetku jsou ke zpeněžení nejvhodnější. Pokud se manželé nejsou schopni dohodnout, platí že jsou povinni postupovat tak, aby došlo k co nejmenšímu zatížení společného majetku (např. nezpeněžovat předměty, které jsou těžko nahraditelné, rodinné památky atd.).

III.1.1.6 Fortgesetzte Gütergemeinschaft

V případě smrti jednoho z manželů, může místo majetkového režimu Gütergemeinschaft nastoupit mezi pozůstalým manželem a společnými potomky tzv. fortgesetzte Gütergemeinschaft, pokud se na tom manželé dohodli v manželské smlouvě (§ 1483 odst.1 BGB). Podíl zemřelého manžela na společném majetku tak nebude spadat do dědictví. Hlavním smyslem je, aby nedocházelo k rozmělňování společného majetku mezi dědice.[86] Pozůstalý manžel tak spravuje společný majetek sám (§ 1487 odst. 1 BGB) a osobně ručí za jeho závazky (§ 1489 BGB). Pozůstalý manžel může ale fortgesetzte Gütergemeinschaft kdykoli zrušit (§ 1492 BGB). Pokud mezi manželi neexistuje smlouva o fortgesetzte Gütergemeinschaft, nebo ho pozůstalý manžel zrušil, majetkový režim Gütergemeinschaft zaniká. Podíl zemřelého manžela na společném majetku Gesamtgut patří do dědictví (§ 1482 BGB). To znamená, že nejdříve dojde k vypořádání společného majetku manželů a poté k vypořádání dědictví. Tato zásada platí při majetkovém vypořádání mezi manželi i dle české právní úpravy. Společný majetek nadále ručí za závazky z něj vyplývající. Není možné, aby ručil za závazky spojené s osobou jednoho z manželů, které vznikly až po zániku majetkového režimu. Po zániku majetkového režimu ručí dále každý z manželů za již existující závazky společného majetku s výjimkou závazků, které jsou spojeny pouze s osobou jednoho z manželů (§ 1437 odst. 2, § 1459

[85] G. Möller: Die Gütergemeinschaft im Wandel der Gesellschaft, Peter Lang, 2010, str. 109
[86] K. Shellhammer: Familienrecht nach Anschpruchsgrundlagen samt Verfahren in Familien-, Kindschafts und Betreuungssachen , 4. přepracované vydání, C.F.Müller, 2006, str. 77

odst. 2 BGB).[87] Možnosti nabývat nově majetek do Gesamtgut jsou značně omezené (§ 1473 BGB). Např. příjmy obou manželů z výdělečné činnosti nadále do společného majetku nespadají.[88]

Fortgesetzte Gütergemeinschaft zaniká smrtí pozůstalého manžela (§ 1494 BGB) anebo smrtí (§ 1490 BGB) či zřeknutím se dědictví (§ 1491 BGB) všemi společnými potomky, kteří jsou oprávněnými dědici. Dalším důvodem zániku tohoto majetkového režimu je pokud pozůstalý manžel uzavře nové manželství či registrované partnerství (§ 1493 odst. 1 BGB). Pozůstalý manžel může zrušení Gütergemeinschaft docílit také prohlášením vůči dědickému soudu či smlouvou uzavřenou s oprávněnými potomky (§ 1492 BGB). Potomci oprávnění z dědictví mohou také podat žalobu na zrušení majetkového režimu Gütergemeinschaft a to z důvodů uvedených v ustanovení § 1495 BGB (např. neschopnost spravovat společný majetek).

III.1.2 Vypořádání společného majetku (Gesamtgut) v rámci majetkového režimu Gütergemeinschaft podle švýcarské právní úpravy

III.1.2.1 Obecná charakteristika

V porovnání s majetkovými režimy Errungenschaftsbeteiligung a Gütertrennung v případě majetkového režimu Gütergemeinschaft je část majetku pro manžele společná. V tomto majetkovém režimu tedy vznikají tři majetkové masy: vlastní majetek manžela (Eigengut des Ehemannes), vlastní majetek manželky (Eigengut der Ehefrau) a společný majetek manželů (Gesamtgut). V případě, že si manželé ohledně společného majetku (Gesamtgut) nedohodli něco jiného, platí tzv. všeobecný Gütergemeinschaft (Allgemeine Gütergemeinschaft). Jeho podstata spočívá v tom, že veškerý majetek manželů a jejich příjmy spadají do společného majetku s výjimkou hodnot, které jsou dle zákona považovány za vlastní majetek manželů (čl. 222 odst. 1 ZGB). Dle zákona se za vlastní majetek každého z manželů považují věci osobní potřeby a satisfakční nároky a náhrady za vlastní majetek (čl. 225 odst.2 ZGB). Gütergemeinschaft může vzniknout pouze na základě manželské smlouvy.

III.1.2.2 Stanovení aktiv a pasiv společného majetku (Gesamtgut)

Vypořádání společného majetku (Gesamtgut) je oproti vypořádání zákonného majetkového režimu Errungenschaftsbeteiligung podstatně jednodušší. Probíhá ve třech fázích: 1) zjištění aktiv a pasiv společného majetku, 2) určení podílů manželů či dědiců, 3) faktické provedení rozdělení společného majetku.

[87] T. Rauscher: Familienrecht, 2. přepracované vydání. C.F. Müller, 2008, str. 354
[88] T. Rauscher: Familienrecht, 2. přepracované vydání. C.F. Müller, 2008, str. 353

Při majetkovém vypořádání majetkové masy Gesamtgut se nejdříve musí rozlišit mezi majetkem patřícím do vlastního majetku manželů (Eigengut) a do společného majetku (Gesamtgut). Dnem rozhodným pro určení majetku, který bude patřit do Gesamtgut, je stejně jako v případě majetkového režimu Errungenschaftsbeteiligung den zániku majetkového režimu (čl. 236 ZGB).[89] Důležité pro majetkové vypořádání je stanovit hodnotu závazků, které zatěžují společný majetek manželů k rozhodnému dni. Dle čl. 238 odst. 2 ZGB dluh zatěžuje tu majetkovou masu, se kterou věcně souvisí. Pokud dojde k pochybnostem, má se za to, že dluh věcně souvisí se společným majetkem (Gesamtgut). Při majetkovém vypořádání dále vzniká manželům nárok na kompenzaci toho, co bylo vynaloženo z jejich vlastního majetku na majetek společný a naopak (čl. 238 odst. 1 ZGB). V čl. 239 ZGB je stanoveno, že pokud byly prostředky ze společného majetku použity k získání, zvýšení či udržení hodnoty určité věci patřící do vlastního majetku jednoho z manželů a naopak, platí přiměřeně ustanovení čl. 206 odst. 1 ZGB o přidané hodnotě v případě majetkového vypořádání Errungenschaftsbeteiligung, pokud si manželé smluvně neupravili něco jiného.

Podstata spočívá v tom, že pokud jeden z manželů vynaložil ze svého vlastního majetku prostředky na určitou věc patřící do společného majetku, a to bez odpovídajícího protiplnění a tato věc měla k okamžiku majetkového vypořádání větší hodnotu, má nárok na vrácení částky odpovídající jeho podílu na takto zhodnocené věci. Pokud by ale naopak došlo ke snížení hodnoty takovéto věci k okamžiku majetkového vypořádání, má manžel nárok na vrácení celé investované částky, tzn. že se nepodílí na ztrátě hodnoty dané věci (čl. 206 odst. 1 ZGB). To samé platí v případě, že je ze společného majetku investováno do výlučného majetku jednoho z manželů. Tyto nároky lze ale stejně jako podle německé zákonné úpravy uplatnit až při majetkovém vypořádání, nikoli již v průběhu manželství, pokud se manželé nedohodli jinak.

Pokud ale dojde k propojení majetkových mas ve výlučném vlastnictví manželů tzn. pouze Eigengut, nárok na kompenzaci dle čl. 238 odst.1ZGB nevzniká a tyto závazkové vztahy se řídí obecnou právní úpravou a nárok na kompenzaci může být uplatněn již v průběhu manželství.

Poté, co jsou jednotlivé hodnoty přiřazeny buď do společného majetku (Gesamtgut), nebo do vlastního majetku jednoho z manželů (Eigengut), dojde ke stanovení samotné hodnoty společného

[89]Dle článku 236 odst. 1 ZGB zaniká majetkový režim smrtí jednoho z manželů dnem, ke kterému byla sepsána manželská smlouva o jiném majetkovém režimu, dále dnem, kdy rozhodnutí o uvalení konkurzu na majetek jednoho z manželů nabude právní moci Dle článku 236 odst.2 ZGB v případě rozvodu, oddělení, prohlášení manželství za neplatné či rozhodnutí soudu o nařízení majetkového režimu Gütertrennung je dnem rozhodným den, kdy byl návrh doručen soudu.

majetku. Dnem rozhodným pro stanovení hodnoty společného majetku je okamžik majetkového vypořádání (čl. 240 ZGB). Analogicky lze použít čl. 211, dle kterého je při majetkovém vypořádání rozhodující tržní hodnota dané věci.

III.1.2.3 Stanovení poměru dělení společného majetku

Zde lze ještě připomenout, že do vlastního majetku každého z manželů spadají pouze věci osobní potřeby (např. oblečení, šperky), satisfakční nároky, věci určené v manželské smlouvě, náhrady za výše uvedené. Aby zákonodárce předešel možným nespravedlnostem při majetkovém vypořádání, zákon rozlišuje mezi dvěma okruhy důvodů zániku majetkového režimu:

- *Smrtí jednoho z manželů či uzavření smlouvy o jiném majetkovém režimu* (čl. 241 odst. 1 ZGB).

  V případě zániku majetkového režimu Güterrgemeinschaft smrtí jednoho z manželů či uzavřením smlouvy o jiném majetkovém režimu přísluší každému z manželů či jeho dědicům polovina hodnoty společného majetku (Gesamtgut), pokud si ovšem manželé v manželské smlouvě nedohodli něco jiného. Takovéto ujednání ale nesmí zasáhnout do zákonných dědických podílů potomků (čl. 241 odst. 3 ZGB). Pozůstalý manžel může dle čl.243 ZGB požadovat, aby mu za zápočet bylo přenecháno to, co by v případě majetkového režimu Errungenschaftsbeteiligung bylo považováno za jeho výlučný majetek Eigengut[90] Dále může požadovat za zápočet převedení domu či bytu do jeho vlastnictví (čl. 244 ZGB), přenechání určitých předmětů, u kterých prokáže převažující zájem (v úvahu se berou zájmy nezletilých dětí, osobní vztah k dané věci atd.pozůstalý manžel vozí děti do práce autem, čl. 245 ZGB). Články 244 a 245 ZGB platí také v případě zániku majetkového režimu Güterrgemeinschaft z jiných důvodů.

- *Rozvodem manželství, oddělením či prohlášením manželství za neplatné, nástupem majetkového režimu Gütertrennung.*

  V těchto případech zániku majetkového režimu má každý z manželů nárok na ty hodnoty ze společného majetku, které by v případě trvání Errungenschaftsbeteiligung spadaly do jeho vlastního majetku (Eigengut)[91]. Zbytek společného majetku se dělí mezi manžele rovným dílem, pokud si v manželské smlouvě nedohodli něco jiného (čl. 242 ZGB).

[90] Dle čl. 198 odst. 1 ZGB patří do výlučného majetku každého z manželů věci osobní potřeby, věci, které patřily jednomu z manželů ke dni vzniku majetkového režimu, nebo je nabyl později dědictvím nebo jinak bezúplatně, dále satisfakční nároky, náhrady za výlučný majetek.

[91] Předměty, které slouží jednomu z manželů jeho osobní potřebě, majetkové hodnoty, které vlastnil jeden z manželů ke dni vzniku majetkového režimu anebo je nabyl později dědictvím či bezúplatně, satisfakční nároky, majetkové hodnoty získané jako náhrada za majetek spadající do výlučného vlastnictví manžela

III.1.2.4 Reálné provedení majetkového vypořádání Gesamtgut

Stejně jako česká či německá právní úprava i ta švýcarská nechává manželům možnost, aby se na způsobu rozdělení majetku dohodli. Jinak zákon v článku 246 ZGB odkazuje na přiměřené použití obecných ustanovení o dělení spoluvlastnictví a dělení majetku v případě dědictví. Článek 651 ZGB umožňuje reálné rozdělení dané věci, prodej věci či prodej ve veřejné dražbě s rozdělením zisku nebo přikázání věci jednomu či více osobám do spoluvlastnictví za současného vyplacení ostatních spoluzúčastněných. Pokud se ale manželé popřípadě dědici na způsobu rozdělení nemohou dohodnout, rozhodne soud. Ten může nařídit reálné rozdělení dané věci v případech, kdy to není možné z důvodu podstatného snížení její hodnoty, pak dražbu veřejnou či s účastí pouze manželů a dědiců (čl. 651 odst. 2 ZGB). Pokud by reálným rozdělením věci došlo k tomu, že jedna část by měla větší hodnotu než druhá, může dojít k dorovnání penězi (čl. 651 odst. 3 ZGB).

Majetkové vypořádání je ukončeno okamžikem přechodu společného majetku, který byl v nerozdílném spoluvlastnictví obou manželů, do výlučného vlastnictví či spoluvlastnictví manželů či dědiců. Při reálném dělení majetku tzv. z ruky do ruky si každý z manželů ponechá určité věci, aniž by o tom musela být sepisována smlouva. V ostatních případech je nutné sepsat smlouvu, která musí mít písemnou formu a představuje závazek k předání věci (čl. 634 odst. 2 ZGB). U nemovitostí je k převodu vlastnického práva ještě nutný vklad do katastru nemovitostí, u věcí movitých musí dle l. 714 ZGB dojít k převedení držby na nového vlastníka. Pokud byl společný majetek rozdělen na základě soudního rozhodnutí, má toto rozhodnutí konstitutivní účinky.

III.1.3 Srovnání vypořádání společného majetku v majetkového režimu Gütergemeinschaft dle německé a švýcarské právní úpravy

Majetkový režim Gütergemeinschaft může v obou zemích vzniknout pouze na základě manželské smlouvy, která musí být notářsky ověřená. Švýcarské právo rozeznává mezi třemi různými typy majetkových režimů Gütergemeinschaft .Jednotlivé typy se od sebe odlišují především úpravou obsahu společného majetku manželů. V případě, že si manželé ohledně společného majetku (Gesamtgut) nedohodli něco jiného, platí tzv. všeobecný Gütergemeinschaft (Allgemeine Gütergemeinschaft), který podrobím srovnání s majetkovým režimem Gütergemeinschaft podle německého občanského zákoníku.

Do společného majetku manželů (Gesamtgut) patří jak dle německé právní úpravy, tak dle té švýcarské všechen vnesený, zděděný či darovaný majetek stejně jako majetek, který manželé nabyli společně či každý zvlášť ať před uzavřením manželství, či až v jeho průběhu. Jistou rozdílnost zde představují věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů, které jsou dle švýcarského práva

výlučným vlastnictvím každého z manželů (čl. 225 odst. 2 ZGB), ale dle německého práva jsou zahrnuty do společného majetku. [92]

Dle právních úprav obou zemí se v případě majetkového vypořádání Gesamtgut musí stanovit aktiva a pasiva společného majetku manželů. Dle švýcarského práva se tak nejdříve musí rozlišit mezi majetkem patřícím do vlastního majetku manželů (Eigengut) a mezi majetkem patřícím do společného majetku (Gesamtgut). Právnímu institutu vlastního majetku manželů (Eigengut) obsahově v zásadě odpovídají instituty výlučného majetku (Sondergut) a výhradního majetku (Vorbehaltsgut) dle německé právní úpravy. Dnem rozhodným pro určení majetku, který bude patřit do Gesamtgut, je v obou právních úpravách den zániku majetkového režimu Gütergemeinschaft. Dnem rozhodným pro stanovení hodnoty tohoto majetku je pak okamžik majetkového vypořádání.

Dle právních úprav obou zemí samotné vypořádání společného majetku probíhá ve třech fázích: 1) zjištění aktiv a pasiv společného majetku, 2) určení podílů manželů či dědiců, 3) faktické provedení rozdělení společného majetku.

V obou zemích platí, že po zániku majetkového režimu nabývají manželé majetek v zásadě již do svého výlučného vlastnictví.

Obě právní úpravy vycházejí z rovnocenného postavení muže a ženy, kdy stejná hodnota se přičítá jak péči o děti a domácnost, tak výdělečné činnosti. To znamená, že podíly obou manželů na vypořádání společného majetku by měly být stejné. V obou zemích jsou ale z této zásady upraveny výjimky, které souvisí se s důvodem zániku majetkového režimu. Pokud totiž Gütergemeinschaft zanikne z důvodu rozvodu manželství, má dle švýcarského práva každý z manželů nárok vzít si zpět ty hodnoty ze společného majetku, které by v případě trvání Errungenschaftsbeteiligung spadaly do jeho vlastního majetku (Eigengut). [93] Zbytek společného majetku se dělí mezi manžele rovným dílem. Dle německé právní úpravy může každý z manželů požadovat, aby mu byla nahrazena hodnota věcí, které do majetkového režimu Gütergemeinschaft vnesl (§ 1478 odst. 1 BGB). Za takovéto jsou v ustanovení § 1478 odst. 2 BGB označeny předměty patřící jednomu z manželů ke dni vzniku majetkového režimu Gütergemeinschaft, dále pak hodnoty získané dědictvím, darem nebo jako výbava, pokud se dle okolností nepřipočítávaly k příjmům, a v neposlední řadě práva spojená pouze s osobou jednoho z manželů. Rozdíl je tady v podobě nároku, kdy dle německého

[92] http://www.ag-warendorf.nrw.de/aufgaben/aufgaben_a_-_z/g__terrechtsregister/index.php
[93] Předměty, které slouží jednomu z manželů jeho osobní potřebě, majetkové hodnoty, které vlastnil jeden z manželů ke dni vzniku majetkového režimu anebo je nabyl později dědictvím či bezúplatně, satisfakční nároky, majetkové hodnoty získané jako náhrada za majetek spadající do výlučného vlastnictví manžela.

práva přísluší manželům nárok na náhradu hodnoty takovéhoto majetku, na rozdíl od švýcarské úpravy, kdy manželé mají nárok na vrácení věcí in natura.

Stejně jako německá právní úprava i ta švýcarská nechává manželům možnost, aby se na způsobu rozdělení majetku dohodli. Kromě několika speciálních ustanovení týkajících se způsobu rozdělení společného majetku odkazují obě právní úpravy na přiměřené použití obecných ustanovení občanského zákona o dělení spoluvlastnictví a dělení majetku v případě dědictví.

III.2 Vypořádání majetkového režimu oddělených majetků (Gütertrennung) podle německé a švýcarské právní úpravy

III.2.1 Vypořádání majetkového režimu oddělených majetků podle německé právní úpravy (Gütertrennung)

V majetkovém režimu Gütertrennung nevzniká žádný společný majetek manželů, existují jen dvě majetkové masy: jsou jimi majetková masa manželky a majetková masa manžela. Manželé mohou samozřejmě nabývat majetek do podílového spoluvlastnictví, jehož vypořádání se řídí obecnými ustanoveními o vypořádání spoluvlastnictví dle §§ 752 a násl. BGB. Každý z manželů spravuje svůj majetek a disponuje s ním sám. Každý z manželů ručí za své závazky sám celým svým majetkem.

Po zániku Gütertrennung tedy manželům nepřísluší nárok na vzájemné majetkové vypořádání. Může ovšem dojít k situaci, kdy jeden z manželů bezplatně vykonával činnost ve prospěch druhého manžela, a to nad rámec své povinnosti přispívat k výživě rodiny. Jedná se především o pracovní činnost jednoho z manželů ve firmě druhého manžela. Samozřejmě může jeden z manželů dobrovolně druhého manžela odměnit za spolupráci v jeho firmě. Aby v těchto případech nebyl manžel odkázán jen na dobrou vůli druhého z manželů, existuje možnost uzavření tzv.Gesellschaftsvertrag (§ 705 BGB).[94]

Bohužel ale praxe je taková, že většina manželů žijících v majetkovém režimu Gütertrennung Gesellschaftsvertrag anebo pracovní smlouvu neuzavřou . V těchto případech se tedy soudy[95] snaží najít způsob, kterým by se jeden z manželů mohl podílet na přírůstku majetku druhého manžela. Řešení nabízí tzv. Ehegatteninnengesellschaft, která může být založená mezi manželi i konkludentně za předpokladu, že manželé společným úsilím (např. manželka pracuje v manželově firmě) po vzájemné dohodě sledují naplnění určitého cíle, který jde nad rámec obvyklého manželského soužití. Tímto společným cílem je vybudování hodnot především v podobě společného majetku.[96] Nejde o faktickou společnost, druhý z manželů se nestává společníkem,

[94] Schlüter W.: BGB-Familienrecht, 11. vydání, C. F. Müller, 2005, str.110
[95] Rozsudek Bundesgerichtshofs ze dne 30. 6. 1999 – XII ZR 230/06,
[96] Tschernitschek, Horst:Familienrecht, 3. vydání , Oldenburg, 2000, str. 164

vlastníkem nadále zůstává první manžel, druhému z manželů pouze přísluší nárok na náhradu v penězích za práci, kterou vykonal ve prospěch firmy či jiného majetku svého manžela. Majetkové vypořádání se provede analogicky dle ustanovení § 738 BGB. Nárok na vypořádání vzniká v okamžiku zániku Ehegateninengesellschaft, ke kterému se také stanoví hodnota majetku nabytého manželi v rámci Ehegateninnengesellschaft. Zánik Ehegateninnengesellschaft je ve většině případu spojován s ukončením spolupráce obou manželů a manžel vlastník nadále vede firmu sám. Ukončení spolupráce manželů je v zásadě důsledkem zániku manželství.[97] V případě majetkového režimu Zugewinnausgleich náleží oprávněnému manželovi nárok na podíl na Ehegatteninnengesellschaft vedle nároku na Zugewinnausgleich.[98] Ohledně promlčení nároku platí obecná tříletá promlčecí doba dle § 195 BGB. Zvláštní 30letá promlčecí doba dle § 197 odst. 1 č.2 BGB byla pro rodinné nároky zrušena k 1. 1. 2010[99] a namísto ní platí lhůta 10letá (§ 199 odst. 4 BGB).

Ohledně dědického podílu platí, že dědictví po zemřelém manželovi se dělí mezi pozůstalého manžela a děti stejným dílem (§ 1931 odst. 4 BGB). Dědický podíl pozůstalého manžela se tak nenavyšuje o ¼ jako v případě majetkového režimu přírůstku (Zugewinngemeinschaft).

III.2.2 Vypořádání majetkového režimu oddělených majetků podle švýcarské právní úpravy (Gütertrennung)

V majetkovém režimu Gütertrennung nevzniká žádný společný majetek manželů, existují jen dvě majetkové masy, a to výlučný majetek manželky (Eigengut der Ehefrau) a výlučný majetek manžela (Eigengut des Ehemannes). Každý z manželů spravuje svůj majetek a disponuje s ním sám. Pokud žádný z manželů neunese důkazní břemeno ohledně vlastnictví určité věci, má se za to, že daná věc patří do spoluvlastnictví obou manželů (čl. 248 ZGB). Každý z manželů ručí za své závazky celým svým majetkem (čl. 249 ZGB). Při zániku majetkového režimu se majetkové vypořádání omezuje pouze na navrácení věcí, které má jeden z manželů v držbě, ale jejichž vlastníkem je druhý z manželů (čl. 205 odst. 2 ZGB) a na vypořádání jejich vzájemných pohledávek (čl. 205 odst. 3 ZGB). U majetku nacházejícího se ve spoluvlastnictví obou manželů může jeden z manželů požadovat přikázání konkrétních věcí za odpovídající náhradu do jeho výlučného vlastnictví, pokud prokáže, že má na dané věci zvláštní zájem (čl. 205 odst. 2 ZGB). V případě, že se mu tento zájem nepodaří prokázat, použijí se obecná ustanovení o dělení spoluvlastnictví dle čl. 651 a násl.

[97] Der Familien Rechtsberater 4/05, W.Schulz:Ausgleichsansprüche für die Mitarbeit eines Ehegatten – Ehegatteninnengesellschaft und Familienrechtlicher Kooperationsvertrag, str. 113
[98] H.Tschernitschek, S.,Chr.Saar: Familienrecht, 4. přepracované vydání, Erich Smidt Verlag, 2008 str. 165
[99] http://www.justiz.bayern.de/imperia/md/content/stmj_internet/gerichte/amtsgerichte/muenchen/familienverfahren/bayerischefamilienrechtstag/r_ckgew_hr_von_zuwendungen.pdf

Pokud majetkový režim zanikl smrtí jednoho z manželů, stává se předmětem dědictví celý majetek zemřelého manžela. Na pozůstalého manžela, pokud dědí s potomky, připadne jedna polovina dědictví (čl 462 č. 1 ZGB).

Pokud jeden z manželů vykonává pracovní činnost ve prospěch druhého manžela (např. v jeho firmě), a tato činnost jde nad rámec jeho povinností přispívat k výživě rodiny (Unterhaltspflicht), má dle čl. 165 odst. 1 ZGB nárok na přiměřené odškodnění. Aby tento nárok mohl jednomu z manželů vzniknout, musí být splněny následující předpoklady:

1) Jde o plnění nad rámec zákonných povinností přispívat vlastními silami k výživě rodiny. Tím se odlišuje od tzv.pomoci ve firmě druhého manžela dle čl. 163 odst. 2 ZGB, jež se považuje za řádné přispění k obstarání potřeb rodiny a za kterou sice nenáleží odškodné, ale nárok na poskytnutí pravidelného přiměřeného peněžního obnosu (čl. 164 odst. 1 ZGB). Tento peněžní obnos není svou podstatou mzdou, platem, kapesným nebo snad tantiémou, ale spíše nárokem sui generis.
2) Zda daná práce mohla být vykonávána třetí osobou za odpovídající odměnu. Roli zde tedy nehraje ani tak rozsah a okolnosti dané práce, jako spíše odměna za ni.
3) Místo konání práce, tzn. na pracovišti či ve firmě manžela (jde o výklad extenzivní) a zisky z této činnosti nejdou ve prospěch třetí osoby. Vyloučeno je ale odškodnění za práce v domácnosti či v souvislosti s obstaráním potřeb dětí anebo práce renovačního charakteru ve prospěch majetku druhého manžela.
4) Zda ohledně dané pracovní činnosti nebyla mezi manželi uzavřena žádná pracovní smlouva. Ohledně stanovení výše odškodnění se vychází z finančních možností povinného manžela (není možné, aby se povinný manžel musel zadlužit), z délky a rozsahu poskytnutého plnění, z finančních poměrů rodiny atd. Nárok na odškodnění může být uplatněn kdykoli během trvání manželství. Od zániku manželství běží 10letá promlčecí lhůta.[100]

III.2.3 Srovnání vypořádání majetkového režimu Gütertrennng podle německého švýcarského práva

Právní úprava majetkového režimu oddělených majetků **Gütertrennng** podle německého práva je velice podobná právní úpravě podle švýcarského práva. V obou právních úpravách platí, že nevzniká žádný společný majetek manželů, existují jen dvě oddělené majetkové masy, a to majetková masa manželky a majetková masa manžela. Každý z manželů spravuje svůj majetek a disponuje s ním sám a za své závazky ručí celým svým majetkem. V současné době si majetkový

[100] M. Amstutz, P. Breitschmid, A. Furrer, D. Girsberger, C: Huguenin, M. Müller-Chen, V. Roberto, A. Rumo-Jungo, A. K. Schnyder: Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Auszug aus dem Alexandra Zeiter Art. 159 – 169 ZGB Art. 270 ZGB PauRG Art. 33 – 65d IPRG (mit Jürg Koller), Schulthess Juristische Medien AG, 2007, str. 218-220

režim Gütertrennung volí především manželství, kde je jeden z manželů ekonomicky silnější a umožňuje mu to tak volné disponování s majetkem a nezmenšené zisky, neboť zde nejsou upravena dispoziční omezení s majetkem a ani podíl jednoho z manželů na ekonomickém přírůstku druhého manžela. Samozřejmě, že i zde platí povinnost obou manželů přispívat finančně, či v podobě vedení domácnosti k obživě rodiny (Familienunterhalt).

Pakliže nevzniká žádný společný majetek manželů, obě právní úpravy umožňují nabytí majetku manželi do jejich spoluvlastnictví. Švýcarské právní úprava pak v souvislosti s vypořádáním věcí ve spoluvlastnictví manželů, kteří žijí v majetkovém režimu Gütertrennung, výslovně upravuje možnost přikázání konkrétních věcí ve spoluvlastnictví manželů za odpovídající náhradu do výlučného vlastnictví toho z manželů, který prokáže, že má na dané věci zvláštní zájem (čl. 205 odst. 2 ZGB). Dle právní úpravy v obou zemích se na dělení věcí ve spoluvlastnictví manželů použijí obecná ustanovení o spoluvlastnictví.

Jak německý, tak švýcarský právní systém upravuje nároky jednoho manžela vůči druhému na majetkové vypořádání vyplývající z činnosti jednoho z manželů ve prospěch druhého manžela, která jde nad rámec jeho povinnosti podílet se a přispívat k výživě rodiny. Judikatura německého Spolkového soudu (Bundesgerichtshof) tyto situace řeší prostřednictvím tzv. Ehegatteninnengesellschaft, které mohou vzniknout i konkludentně. Podmínky vzniku nároku na majetkové vypořádání, kdy jeden z manželů vykonával bezplatně práci pro druhého manžela nad rámec svých obvyklých povinností vyplývajících ze zákona jsou v obou zemích v zásadě stejné. Liší se promlčecí doby uplatnění nároků, kdy dle německé právní úpravy platí obecná tříletá promlčecí doba a dle švýcarské 10letá.

V případě, že majetkový režim Gütertrennung zanikne z důvodu smrti jednoho z manželů, dle německé právní úpravy dědí pozůstalý manžel s dětmi stejným dílem. Dle švýcarské právní úpravy připadne pozůstalému manželovi jedna polovina dědictví.

IV Srovnání vypořádání společného bydlení manželů podle české, německé a švýcarské právní úpravy

IV.1 Vypořádání společného bydlení manželů podle české právní úpravy

IV.1.1 Obecná charakteristika

Jedna z důležitých otázek vypořádání společného jmění manželů se týká vypořádání společného bydlení. Podrobněji se tato práce zabývá třemi nejčastějšími formami společného bydlení, jimiž jsou: bydlení ve vlastním domě nebo bytě, bydlení v nájemním domě či bytě a bydlení v družstevním bytě.

- ***Bydlení ve vlastním domě či bytě*** je jednou z možností společného bydlení manželů. Pokud je byt či dům součástí společného jmění manželů, pak každý z manželů je vlastníkem celé této nemovitosti. Při vypořádání společného jmění se určuje, který z manželů vlastníkem zůstává a který vlastnictví k nemovitosti ztrácí. V případě, že se manželé nedohodou a o vlastnickém právu k nemovitosti bude rozhodovat soud, musí tento při své rozhodovací činnosti přihlédnout k zásadám uvedeným v ustanovení § 149 odst. 2 a 3 ObčZ , a to zejména k potřebám nezletilých dětí.

  Výjimečně může soud přikázat společnou nemovitost bývalých manželů do jejich podílového spoluvlastnictví, kdy oba manželé by pak nemovitost nadále užívali na základě svého vlastnického práva. Případné spory by bylo nutno řešit podle dle ObčZ o podílovém spoluvlastnictví. Touto problematikou se zabýval i Nejvyšší soud ČR, který ve svém rozhodnutí deklaroval výjimečnost takového rozhodnutí daného okolnostmi konkrétního případu.[101]

- ***Bydlení ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů*** je další z variant společného bydlení manželů. Manžel, který není vlastníkem bytu, tento užívá jako člen domácnosti, kterým po rozvodu manželství být přestává a soud na návrh manžela vlastníka rozhodne o vystěhování druhého manžela.

- ***Společný nájem manželů*** je v dnešní době jednou z běžných forem společného bydlení manželů. Ustanovení § 703 a násl. ObčZ upravuje společný nájem bytu manžely a jde o kogentní a o speciální právní úpravu, není-li speciální úpravy použijí se obecná ustanovení o společném nájmu. Společný nájem bytu manžely může vzniknout jen mezi manžely, je vyloučen mezi druhem a družkou nebo registrovanými partnery.

[101] Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. února 2004, sp.zn. 30 Cdo 1510/2002

V případě, že výlučný nájemce bytu uzavře manželství, vzniká ze zákona společný nájem manžely k tomuto bytu (§ 704 odst. 1 ObčZ). Společný nájem bytu manžely vznikne také, pokud se za trvání manželství manželé nebo jeden z nich stanou nájemci bytu (§ 703 odst. 1 ObčZ). Rozhodující je skutečnost, zda manželé nežijí odděleně, pokud ano, společný nájem bytu nevznikne. Pokud dojde později k obnovení trvalého soužití mezi manželi, obnoví se i společný nájem manželů. Zemře-li jeden z manželů, kteří byli společnými nájemci bytu, stane se jediným nájemcem pozůstalý manžel (§ 707 ObčZ). Stane se tak ze zákona a není možné, aby došlo k přechodu práva nájmu bytu ještě na jiné osoby (například společné dítě manželů), byť by s manžely, kterým svědčil společný nájem bytu manžely, žily ve společné domácnosti.

Vlastním rozvodem společný nájem bytu manželů nezaniká. V případě, že se rozvedení manželé o nájmu bytu nedohodnou, soud na návrh jednoho z nich rozhodne, že se zrušuje právo společného nájmu bytu manžely, a současně určí, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce (§ 705 odst. 1 ObčZ). Při rozhodování o dalším nájmu bytu vezme soud zřetel zejména na zájmy nezletilých dětí a stanovisko pronajímatele (§ 705 odst. 3 ObčZ). Rozvedenému manželovi, který je povinen byt vyklidit, přísluší poskytnutí bytové náhrady v souladu s ustanovením § 712 odst. 3 ObčZ.

- ***Nájem k družstevnímu bytu*** je po právní stránce nesporně nejzajímavější způsob společného bydlení manželů, a proto se jím tato práce zabývá podrobněji. Je nutné ještě dodat, že vzhledem k ustanovení § 700 odst. 3 ObčZ může společný nájem družstevního bytu vzniknout výlučně mezi manželi.

IV.1.2 Vznik společného nájmu manželů k družstevnímu bytu a společného členství manželů k družstevnímu bytu

Výjimkou z pravidla, že členem bytového družstva může být jen jedna osoba, je právě institut společného členství manželů v bytovém družstvu. Právo společného nájmu manželů vzniká u družstevních bytů při splnění zákonných podmínek stanovených v § 703 odst. 2 a § 704 odst. 2 ObčZ. Kritériem pro to, zda vedle společného nájmu družstevního bytu vznikne manželům i právo společného členství, je skutečnost, že jeden z manželů nabyl právo na uzavření nájemní smlouvy družstevnímu bytu během manželství, nikoli ještě v době před jeho uzavřením. Vznikne-li jen jednomu z manželů za trvání manželství právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu, vznikne se společným nájmem bytu manžely i společné členství manželů v družstvu, ovšem za předpokladu, že spolu manželé trvale žijí (§ 703 odst. 2 a 3 ObčZ). To znamená, že oba manželé se

považují za jediného člena a členská práva a povinnosti jim náleží solidárně.[102] Nedohodnou-li se však o právech a povinnostech vyplývajících ze společného nájmu bytu, rozhodne na návrh některého z nich soud. Pokud výlučný člen bytového družstva a výlučný nájemce družstevního bytu uzavře manželství, vznikne sice společný nájem družstevního bytu, ale společné členství v družstvu tím nevzniká (§ 704 odst. 2 ObčZ). Výlučným členem družstva je tak pouze jeden z manželů.

V obou uvedených případech se jedná o kogentní ustanovení, kdy společný nájem bytu vzniká ze zákona. Právě o kogentnost ustanovení § 703 odst. 2 a 3 opírá svou argumentaci část judikatury i literatury, když vylučuje aplikovat na nabytí členského podílu ustanovení § 143 odst. 1 ObčZ upravujícího tzv. výluky ze společného jmění.[103]

Daným problémem se ve své rozhodovací činnosti zabýval i Ústavní soud, a to zejména ve svém nálezu ze dne 02. 11. 2010 sp. zn. IV.ÚS 362/10. Ústavní soud v dané věci rozhodoval na základě Ústavní stížnosti podané proti rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. října 2009, sp.zn. 20 Cdo 3672/2007. Následně autorka práce stručně vylíčí meritum věci.

Stěžovatelka zdědila za trvání manželství členský podíl v bytovém družstvu. Na základě smlouvy o převodu družstevního bytu do vlastnictví člena družstva podepsané stěžovatelkou a jejím manželem a statutárními orgány družstva bylo do katastru nemovitostí vloženo vlastnické právo stěžovatelky a jejího manžela (v podobě společného jmění manželů) k bytu a k němu příslušejícím spoluvlastnickým podílům na budově a pozemcích. Následně byla proti manželovi stěžovatelky nařízena exekuce. Proti zahrnutí bytu a k němu příslušejících podílů na společných částech domu a pozemcích podala stěžovatelka žalobu, kterou se domáhala jejich vyloučení z exekuce. Nejvyšší soud potvrdil rozhodnutí nižších instancí v dané věci, když rozhodl, že v důsledku dědění členského podílu jedním z manželů za trvání manželství (jestliže manželé spolu trvají žijí), vzniká vedle společného nájmu družstevního bytu manžely i jejich společné členství v družstvu[104] a neshledal tak existenci výlučného vlastnického práva stěžovatelky k bytu a k němu příslušejícím podílům na společných částech domu a pozemcích, které by bránilo provedení výkonu rozhodnutí.

---

[102] ELIÁŠ, K. , POKORNÁ, J. , DVOŘÁK: Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva. 6. vyd. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 438.

[103] Viz. § 143 odst. 1 ObčZ podle kterého společné jmění manželů tvoří
a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, *s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka.*

[104] S tímto názorem se ztotožňují i autoři publikace Vlastnictví a nájem bytů, (viz 2. Aktualizované a přepracované vydání podle stavu k 1. 7. 2000, Linde, Praha, a. s., vydání první, Fiala, J., Korecká, V., Kurka, V., str. 227). Ke stejnému závěru nakonec dospívají i autoři komentáře k občanskému zákoníku (Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol., Občanský zákoník II § 460 až 880. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 2050 a násl

V odůvodnění svého rozhodnutí Nejvyšší soud dále uvedl: „Nebyl zaznamenán odklon od právního názoru týkajícího se právní úpravy družstevních bytů ve vztahu § 175 zákona č. 40/1964 Sb. ve znění účinném do 31. 12. 1991, jež je obsahově shodný s § 703 odst. 2 téhož zákona ve znění účinném od 1. 1. 1992.“ Na druhou stranu ale připustil existenci odborné literatury, kdy autoři mají na věc jiný názor.[105] Ústavní soud ve svém nálezu zhodnotil uvedenou interpretaci obecných soudů za nesprávnou a ústavně nekonformní. Předně konstatoval, že z ustanovení § 706 odst. 3 ObčZ zcela jednoznačně vyplývá, že stěžovatelce nevzniklo právo na uzavření nájemní smlouvy k bytu, nýbrž na ni smrtí její matky tento nájem ex lege přešel. Naopak Ústavní soud došel k přesvědčení, že ze žádného ustanovení občanského zákoníku ani jiného právního předpisu nevyplývá, že by stěžovatelce vzniklo právo na uzavření nájemní smlouvy k předmětnému bytu. Podle názoru Ústavního soudu není možné na projednávaný případ aplikovat ustanovení § 703 odst. 2 ObčZ, neboť vyloučení zákonné výluky ze společného jmění manželů dle ust. § 143 odst. 1 písm. a) občanského zákoníku by v daném případě vedlo k zásahu do ústavně zaručeného práva stěžovatelky vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny. Ústavní soud nevidí žádný důvod, aby ta skutečnost, že stěžovatelka žila v manželství v době úmrtí její matky, měla za důsledek nabytí části dědictví manželem stěžovatelky. Dále Ústavní soud považuje za opodstatněnou též námitku stěžovatelky, dle které Zpráva o rozhodování soudů o užívání družstevních bytů sp. zn. Cpj 182/82 ze dne 24. června 1983, jíž argumentuje ve svém rozhodnutí Nejvyšší soud, představuje překonaný názor z doby normalizace. V daném případě přešel na stěžovatelku nájem bytu a ona se tak stala jeho výlučným nájemcem, a proto tak nemohl vzniknout společný nájem bytu stěžovatelky a jejího manžela, ani jejich společné členství v družstvu.

Ústavní soud se v daném případě zabýval otázkou, zda členský podíl v družstvu nabytý jedním z manželů za trvání manželství na základě dědictví spadá do společného jmění manželů. Otázkou ale zůstává, zda lze na nabytí členského podílu jedním z manželů za trvání manželství aplikovat tzv. zákonné výluky (§ 143 odst. 1 ObčZ), pokud by členský podíl byl jednomu z manželů např. darován, nebo jej nabyl za hodnoty, které patřily do jeho výlučného majetku. K dané otázce se podrobně vyjadřují autoři[106], kteří vedle sebe staví pro a proti argumenty zastávané odbornou veřejností i judikaturou. Jedním z hlavních argumentů, proč by se na nabytí členského podílu v družstvu jedním z manželů za trvání manželství neměly aplikovat tzv. zákonné výluky § 143 odst. 1

[105] srov. např. Dvořák, T., Bytové družstvo: převody družstevních bytů a další aktuální otázky, 1. vydání, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, str. 50; Dvořák, J., Spáčil J., Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře. 2. rozšířené vydání, Praha: ASPI, a. s., 2007, str. 102; Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, str. 1229

[106] J.Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 259-264

ObčZ, je kogentní povaha ustanovení § 703 odst. 2 ObčZ a přesvědčení o tom, že jde o lex specialis k ustanovení § 143 odst. 1 ObčZ. Zastánci tohoto názoru poukazují především na to, že nedošlo ke změně právní úpravy a odvolávají se tak na judikaturu z 80. let minulého století. S tím ale uvedení autoři nesouhlasí, protože zatímco předmětem bezpodílového spoluvlastnictví manželů mohly být jen hmotné věci, které mohly být předmětem vlastnického práva, do společného jmění manželů patří i práva a jiné majetkové hodnoty (např. členský podíl v družstvu či obchodní podíl, na jehož nabytí jen jedním z manželů za trvání manželství se tzv. zákonné výluky vztahují). Dle názoru autorů[107]: „Zákonodárce tím, že zahrnul členský podíl v bytovém družstvu do SJM, podřídil jej i stejnému režimu jako ostatní majetek tam spadající. Ustanovení § 703 odst. 2 ve spojení s § 143 odst. 1 ObčZ pak jen stanoví odchylku potud, že stane-li se členský podíl součástí SJM (v případě, že nejsou dány podmínky pro zákonnou výluku ze společného majetku), pak vznikne společné členství manželů v družstvu.

S tímto názorem autorka práce naprosto souhlasí, protože by považovala za nespravedlivé, kdyby se na členský podíl v družstvu nabytý jen jedním z manžel za trvání manželství nevztahovaly tzv. zákonné výluky § 143 odst. 1 ObčZ, což by dle názoru autorky vedlo k zásahu do ústavně zaručeného práva dotčeného manžela vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny. Zastánci opačného názoru ale argumentují, že v případě zániku společného jmění může dotčený manžel jako kompenzaci požadovat dle ustanovení § 149 odst. 2 ObčZ, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek. Zde autoři [108] namítají, že vzhledem k tomu, že se vnosy nevalorizují, by dotčený manžel přišel stejně zkrátka. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu je u družstevních bytů neakceptovatelný vznik práva společného nájmu družstevního bytu dohodou mezi dosavadním nájemcem, další osobou a pronajímatelem.[109]

IV.1.3 Zúžení společného jmění manželů v souvislosti s členským podílem v družstvu

Manželé mohou za trvání manželství dle ustanovení § 143a ObčZ zúžit či rozšířit společné jmění manželů včetně členského podílu smlouvou ve formě notářského zápisu, obdobně tak mohou učinit muž a žena, kteří hodlají uzavřít manželství. Pokud chce zúžit rozsah společného jmění manželů jen jeden z manželů a druhý není ochoten uzavřít o tom dohodu, může se domáhat zúžení společného jmění manželů rozhodnutím soudu (§ 148 ObčZ).

Ze závažných důvodů (např. závislost na drogách, gamblerství, zadlužování rodiny atd.) či v případě, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně

[107] J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 261
[108] J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str. 263
[109] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 26 Cdo 1313/2002

ručícím společníkem obchodní společnosti, může soud na návrh jednoho z manželů zúžit společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. (§ 148 ObčZ). Zúžení SJM se může dotýkat nejen vlastnictví bytů, jednotek, nýbrž i členských podílů v bytových družstvech. V případě, že je předmětem smlouvy nemovitost nebo byt, která již náleží do společného jmění manželů nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva o zúžení či rozšíření společného jmění účinnosti vkladem do katastru nemovitostí.

IV.1.4 Zánik společného nájmu manželů k družstevního bytu a zánik společného členství manželů v družstevním bytu

U družstevních bytů zaniká společný nájem manželů v souvislosti se zánikem členství v bytovém družstvu (tj. písemnou dohodou o ukončení členství, výpovědí členství, zrušením členství, převodem členských práv nebo zánikem družstva). Hlavní důvody zániku společného členství manželů jsou ale smrt jednoho z nich (§ 707 odst. 2 ObčZ) nebo rozvod manželů. Právní následky rozvodu manželství jsou v případě zániku společného nájmu družstevního bytu různé podle toho, zda manželům vzniklo vedle společného nájmu i společné členství v družstvu či nikoliv.

Pokud měli manželé pouze společné nájemní právo k družstevnímu bytu, ale již nebyli s ohledem na ustanovení § 704 odst. 2 ObčZ společnými členy družstva, zaniká rozvodem manželství společný nájem manželů přímo ze zákona (manželé nemohou uzavřít dohodu dle ustanovení § 705 odst. 2 ObčZ, neboť nejsou společnými členy družstva), výlučným nájemcem bytu se stává ten z rozvedených manželů, který právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu nabyl ještě před uzavřením manželství a tento nadále zůstává členem bytového družstva, neboť druhý z manželů se jím na základě ustanovení § 704 odst. 2 ObčZ vůbec nestal. Není však vyloučen následný převod členských práv a povinností podle § 229 a 230 ObchZ.

Pokud jsou ale manželé společnými členy družstva, samotný fakt, že se rozvedli, na jejich právní postavení nic nemění. K zániku práva společného nájmu je stejně jako u bytů nedružstevních nutná dohoda[110] rozvedených manželů nebo v případě, že se nedohodnou rozhodne soud na návrh jednoho z nich o zrušení tohoto práva, jakož i o tom, kdo z nich bude jako člen družstva dále nájemcem bytu.

Tím zanikne i společné členství rozvedených manželů v družstvu (§ 705 odst. 2 ObčZ). Jak již bylo výše řečeno, mohou rozvedení manželé (společní členové družstva) dle ustanovení § 705 odst. 2

[110] Ohledně náležitostí takovéto dohody viz. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR 26 Cdo 485/2000 : „Dohoda musí řešit nejen zánik společného práva nájmu, určení dalšího výlučného nájemce bytu, ale i vyklizení druhého nájemce včetně případného zajištění náhradního bytu (srov. Jehlička, O. Škárová, M. Švestka, J. Vodička, A. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Praha, C. H. Beck 1994, str. 498 499). Byla-li taková dohoda (odpovídající všem předpokladům platnosti právního úkonu podle obecných ustanovení) uzavřena, lze se u soudu domáhat splnění povinností, jež z ní vyplývají.“

ObčZ uzavřít dohodu ohledně zániku společného nájmu družstevního bytu a určení výlučného nájemce bytu. Důležité je zde slovo „rozvedení‘, a to s ohledem na ustanovení § 24a ZOR upravující předpoklady pro tzv. nesporný rozvod manželství, jedním z nichž je smlouva „upravující práva a povinnosti společného bydlení po rozvodu“. Na tomto místě tedy dochází ke zřejmé kolizi mezi ustanoveními § 705 Odst. 2 ObčZ a § 24a ZOR. Naskýtá se otázka, zda je možné uzavřít dohodu o zániku společného nájmu družstevního bytu a určení jeho výlučného nájemce ještě před rozvodem manželství. Z logiky věci[111] se autorka práce domnívá, že ano, neboť lze použít interpretaci lex specialis (§ 24a zákona o rodině) derogat legi generali (§ 705 odst. 2 ObčZ).

Pokud zanikne společné členství manželů v družstvu, je nutné provést jeho vypořádání. S tím je spojena otázka, jakým způsobem stanovit hodnotu vypořádacího členského podílu, a dále, jakým způsobem kompenzovat práva toho z manželů, jemuž v souvislosti se zánikem společného členství manželů v bytovém družstvu jeho členství zaniklo ve prospěch druhého manžela. Nejvyšší soud uvedl ohledně vypořádání členského podílu v družstvu: „Připadnou-li podle dohody nebo rozhodnutí soudu dosud společná členská práva a povinnosti spojená s členstvím v bytovém družstvu jednomu z rozvedených manželů, vznikne mu tím současně povinnost vypořádat s rozvedeným manželem hodnotu těchto členských práv a povinností. Již tím, že se stal ´výlučným členem´ bytového družstva a že mu tím připadla (veškerá) členská práva a povinnosti spojená s členstvím v družstvu, má vůči svému rozvedenému manželu z důvodu vypořádání hodnoty (dosud společných) členských práv a povinností dluh, který je třeba zohlednit při vypořádání jejich společného jmění manželů, nebyl-li dobrovolně splněn dříve. Z vypořádání hodnoty členských práv a povinností spojených se zaniklým společným členstvím v družstvu tedy vzniká rozvedenému manželu pohledávka již na základě dohody nebo rozhodnutí soudu o tom, že se druhý z nich stává jako člen družstva nájemcem družstevního bytu, a nikoliv teprve na základě vypořádání jejich společného jmění manželů, při němž bylo k této pohledávce, ´výlučným´ členem družstva dosud neuspokojené, přihlédnuto.“[112]

Dlouhou dobu panovaly spory o způsobu ocenění členského podílu v bytovém družstvu, prováděném za účelem vypořádání společného jmění bývalých manželů – společných členů bytového družstva. I judikatura Nejvyššího soudu se v tomto ohledu rozcházela. V úvahu přicházely v podstatě dvě možnosti:

1) „Při oceňování členského podílu v bytovém družstvu v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů – bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných

[111] Jednou z podmínek tzv. nesporného rozvodu je skutečnost, že spolu manželé nejméně šest měsíců nežijí.
[112] Viz. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp.zn. 21 Cdo 4994/2007

členů bytového družstva – se vychází ze stavu tohoto podílu v **době zániku společného členství rozvedených manželů v družstvu, avšak z ceny v době, kdy se vypořádává**“[113]

2) „Při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jehož předmětem je vypořádání hodnoty dříve společných práv a povinností spojených s užíváním družstevního bytu, se vychází **z obvyklé ceny těchto práv ku dni zániku společného členství** rozvedených manželů v družstvu.“[114]

O způsobu ocenění členského podílu v bytovém družstvu prováděnému za účelem vypořádání společného jmění bývalých manželů – společných členů bytového družstva – pak rozhodoval velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu podle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ve svém rozhodnutí ze dne 8.9.2010 sp.zn. 2036/2008 uvedl, že v řízení o vypořádání společného jmění manželů se při oceňování vypořádávaného majetku vychází z cen odpovídajících době, kdy se provádí vypořádání. Toto Nejvyšší soud odůvodňuje tím, že teprve vypořádáním dochází k plnému nabytí vlastnického práva k věci, případně k převodu jiných práv a povinností, a manžel, kterému byla majetková hodnota přikázána, s ní může bez ohledu na druhého bývalého manžela disponovat až od okamžiku vypořádání. Proto i ocenění věci musí vycházet z ceny dosažitelné v době, ve které se vypořádání provádí. Ohledně vypořádání členského podílu v bytovém družstvu Nejvyšší soud uvedl: „Je-li však předmětem vypořádání členský podíl v bytovém družstvu, který již – ať na základě dohody či rozhodnutí soudu – připadl jen jednomu z manželů, který jako výlučný člen družstva je oprávněn nadále byt užívat, pak představuje členský podíl majetkovou hodnotu, se kterou může nadále výlučný člen družstva disponovat již od okamžiku zrušení společného členství v družstvu. Tímto okamžikem je zřejmá hodnota toho, čeho se v důsledku zrušení společného členství jednomu z bývalých manželů – společných členů družstva – dostalo, stejně jako je zřejmé, o co se majetek druhého zmenšil. Proto je třeba při oceňování členského podílu v bytovém družstvu v rámci vypořádání společného jmění manželů – bývalých společných nájemců družstevního bytu a společných členů bytového družstva – **vyjít ze stavu i obvyklé ceny tohoto podílu v době zániku společného nájmu družstevního bytu a společného členství rozvedených manželů v družstvu.“**

Vztahem rozsudku o vypořádání společného členství a nájmu družstevního bytu k rozhodnutí o vypořádání společného jmění manželů se zabývali ve své knize Dvořák a Spáčil.[115] Dle jejich

[113] Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.listopadu 2004, sp.zn. 22 Cdo 900/2004
[114] Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. Února 2001, sp.zn. 22 Cdo 2244/99
[115] J.Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Vydání, Wolters Kluwer ČR, 2010, str.272-273

názoru by přicházelo v úvahu buď řízení o vypořádání hodnoty členského podílu v družstvu spojit s řízením o zrušení společného nájmu družstevního bytu rozvedených manželů, a o tom, kdo bude nadále nájemcem a členem družstva dle § 705 odst. 2 ObčZ, anebo o členství v družstvu a nájmu družstevního bytu, se bude rozhodovat až v rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů.

K oběma z uvedených řešení uvádí Dvořák a Spáčil argumenty pro a proti. Pokud by byla náhrada za členský podíl v bytovém družstvu poskytnuta současně se zrušením společného nájmu a společného členství v družstvu, bylo by to ve prospěch zejména toho z bývalých manželů, který členský podíl ztrácí a může si ta za tuto náhradu snadněji obstarat jiné bydlení. V případě, že by cena za členský podíl byla přiznána ve výši zjištěné ke dni vypořádání společného jmění manželů, bylo by to s ohledem na pravděpodobný (může být i pokles) růst cen nevýhodné vůči manželovi, který se stal výlučným nájemcem družstevního bytu a členem družstva, neboť by druhému manželovi musel nahradit více, než jaká byla hodnota členského podílu v okamžiku vypořádání.

Na druhou stranu by mohla nastat situace, kdy ten z bývalých manželů, který se stal výlučným nájemcem a členem družstva, by v okamžiku zrušení společného nájmu a členství nebyl z finančních důvodů schopen vyplatit druhého z bývalých manželů. V rámci řízení o vypořádání společného jmění manželů by se tento problém mohl řešit přesuny majetku v rámci vypořádávaného jmění.

Dvořáka Spáčil se vzhledem k výše uvedenému spíše přiklánějí k tomu, aby bylo sloučeno řízení o vypořádání společného jmění manželů s řízením, kdo bude jako člen družstva nadále nájemcem družstevního bytu. Tím by zároveň došlo k odstranění rozdílu mezi postavením vlastníka bytu a jeho nájemce-člena bytového družstva. Členský podíl v družstvu by měl postavení jako jakákoli jiná majetková hodnota, která je účastníkům společná.

Zákonná úprava vztahující se k bytovým náhradám[116] je obsažena v ustanovení § 712 odst. 3 ObčZ. Došlo–li ke zrušení společného nájmu bytu manžely, vzniká přímo ze zákona manželu povinnému k vyklizení bytu právo na bytovou náhradu, kterou mu zajistí bývalý manžel, který v bytě zůstává. V případě, že manžel povinný k vystěhování z bytu má svoji bytovou situaci již vyřešenou (např. vlastní byt), právo na bytovou náhradu mu nevzniká. To, na jakou bytovou náhradu má jeden z bývalých manželů nárok, závisí u družstevních bytů na tom, zda se jedná o byty, kdy existovalo

[116] viz. § 712 ObčZ (1) Bytovými náhradami jsou náhradní byt a náhradní ubytování.
(2) Náhradním bytem je byt, který podle velikosti a vybavení zajišťuje lidsky důstojné ubytování nájemce a členů jeho domácnosti.
(4)Náhradním ubytováním se rozumí byt o jedné místnosti nebo pokoj ve svobodárně nebo podnájem v zařízené nebo nezařízené části bytu jiného nájemce.

pouze právo společného nájmu, a byty, kdy se společným nájmem existovalo i společné členství v bytovém družstvu. V případě výlučného členství v bytovém družstvu svědčí manželu povinnému k vystěhování právo na náhradní ubytování, přičemž soud může z důvodů zvláštního zřetele rozhodnout, že rozvedenému manželi přísluší právo na náhradní byt.[117] V případě společného členství v družstevním bytě je tomu naopak, tedy manželu povinnému k vystěhování z bytu přísluší právo na náhradní byt, přičemž soud může z důvodů zřetele hodných zúžit právní rozsah na právo na náhradní ubytování.

Co se týče zániku společného nájmu bytu z důvodu smrti jednoho z manželů, dle ustanovení § 707 odst. 1 ObčZ platí, že pokud zemře jeden z manželů, kteří byli společnými nájemci bytu, zanikne společný nájem bytu manžely a jediným nájemcem se stane pozůstalý manžel. Přechod nájmu bytu dle ustanovení § 706 ObčZ[118] zde nepřichází v úvahu. Možný by byl pouze v případě smrti obou manželů, kteří byli společnými nájemci bytu.

Jde-li o byt družstevní, zaniká též smrtí jednoho z manželů společný nájem bytu manžely. Otázka, kdo se stane dalším nájemcem, závisí na tom, kdy a kým bylo nabyto právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu. Pokud toto právo bylo nabyto za trvání manželství a vzniklo-li tedy i společné členství manželů v družstvu, zůstává členem družstva a nájemcem bytu pozůstalý manžel, kterému tím také náleží členský podíl; k tomu přihlédne též soud v řízení o dědictví. Bylo-li právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu nabyto před uzavřením manželství pozůstalým manželem, zůstává členem družstva pozůstalý manžel (zesnulý manžel v tomto případě členem bytového družstva nikdy nebyl). V případě, že právo na družstevní byt před uzavřením manželství nabyl zesnulý manžel, přechází jeho smrtí členství v družstvu a nájem družstevního bytu na toho z dědiců, jemuž připadl členský podíl. Tímto dědicem může, ale také nemusí být pozůstalý manžel.

[117] Např. s ohledem na počet a věk nezletilých dětí viz. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.7.2003 sp.zn.26 Cdo 4/2003

[118] § 706 (1) Jestliže nájemce zemře a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, stávají se nájemci (společnými nájemci) jeho děti, partner1a), rodiče, sourozenci, zeť a snacha, kteří prokáží, že s ním žili v den jeho smrti ve společné domácnosti a nemají vlastní byt.

(2) Nájemci (společnými nájemci) se stávají také vnuci nájemce a ti, kteří pečovali o společnou domácnost zemřelého nájemce nebo na něho byli odkázáni výživou, jestliže prokáží, že s ním žili ve společné domácnosti nepřetržitě alespoň po dobu tří let před jeho smrtí a nemají vlastní byt. Jde-li o vnuky nájemce, může soud z důvodů zvláštního zřetele hodných rozhodnout, že se stávají nájemci, i když soužití ve společné domácnosti s nájemcem netrvalo tři léta. Jde-li o osoby, které nájemce do bytu přijal až po sjednání nájemní smlouvy, vztahuje se na tyto osoby ustanovení věty první pouze tehdy, jestliže se na tom nájemce a pronajímatel písemně dohodli; to neplatí, jde-li o vnuky nájemce.

(3) Jestliže zemře nájemce družstevního bytu a nejde-li o byt ve společném nájmu manželů, přechází smrtí nájemce jeho členství v družstvu a nájem bytu na toho dědice, kterému připadl členský podíl.

Společné členství manželů v bytovém družstvu může zaniknout také vyloučením jednoho člena z družstva[119]. Stejně tak prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů, kteří jsou společnými členy družstva, zaniká ve smyslu ustanovení § 231 ObchZ i členství druhého manžela v bytovém družstvu, jakož i právo společného nájmu družstevního bytu a výlučným či společným nájemcem tohoto bytu již žádný z nich není. Tytéž účinky má nařízení výkonu rozhodnutí postižením členských práv a povinností vůči jednomu z manželů nebo vydáním exekučního příkazu k postižení členských práv a povinností vůči jednomu z manželů po právní moci usnesení o nařízení exekuce.[120]

Zákonná úprava vztahující se k bytovým náhradám[121] je obsažena v ustanovení § 712 odst. 3 ObčZ. Došlo –li ke zrušení společného nájmu bytu manžely, vzniká přímo ze zákona manželu povinnému k vklizení bytu právo na bytovou náhradu, kterou mu zajistí bývalý manžel, který v bytě zůstává. V případě, že manžel povinný k vystěhování z bytu má svoji bytovou situaci již vyřešenou (např. vlastní byt), právo na bytovou náhradu mu nevzniká. To na jakou bytovou náhradu má jeden z bývalých manželů nárok, závisí u družstevních bytů na tom, zda se jedná o byty, kdy existovalo pouze právo společného nájmu a byty, kdy se společným nájmem existovalo i společné členství v bytovém družstvu. V případě výlučného členství v bytovém družstvu, svědčí manželu povinnému k vystěhování právo na náhradní ubytování, přičemž soud může z důvodů zvláštního zřetele hodných rozhodnout, že rozvedenému manželi přísluší právo na náhradní byt.[122] V případě společného

[119] Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 29 Odo 834/2006: „Lze dovodit, že účelem úpravy možnosti vyloučení člena z družstva je jednak chránit družstvo před takovým jednáním jeho člena, které lze podle zákona či stanov považovat za jednání pro družstvo a jeho ostatní členy nebezpečné, či dokonce jeho existenci ohrožující, jednak postihnout člena, který se takového jednání dopustil. Zákon přitom rozlišuje mezi případy, kdy k vyloučení dochází pro porušení členských povinností či z jiných vážných důvodů uvedených ve stanovách a případy, kdy byl člen pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, který spáchal proti družstvu nebo členu družstva, když pouze v prvním z uvedených případů členu družstva, který porušuje členské povinnosti, umožňuje důsledky takového porušení odvrátit. Uvedenému účelu posuzovaných ustanovení pak odpovídá závěr, že v případech, kdy člen družstva opětovně porušuje členské povinnosti, které zákon nebo stanovy ukládají oběma společným členům družstva tak, že nesplní-li některý ze společných členů takovou povinnost, může ji splnit druhý z nich (např. společnou uhrazovací povinnost), lze pro porušení takové povinnosti po marné výstraze, poskytnuté každému ze společných členů, vyloučit z družstva oba. To platí obdobně i v případě jiných důležitých důvodů vyloučení uvedených ve stanovách. Má-li však být člen z družstva vyloučen proto, že byl pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin, který spáchal proti družstvu nebo členům družstva, pak takový závěr za situace, kdy se druhý ze společných členů na činu, pro který byl vylučovaný člen odsouzen, nepodílel, učinit nelze. Vyloučením odsouzeného člena se totiž družstvu dostane dostatečné ochrany před tím, aby nemohl ovlivňovat činnost družstva a ztráta členství v družstvu je pro odsouzeného člena (vedle odsouzení za spáchaný trestný čin) podle mínění Nejvyššího soudu dostatečným postihem. V důsledku vyloučení jednoho ze společných členů z družstva pak přestává být členský podíl v družstvu společným podílem a druhý z manželů se stane výlučným členem družstva“.

[120] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005

[121] viz. § 712 ObčZ (1) Bytovými náhradami jsou náhradní byt a náhradní ubytování.
(2) Náhradním bytem je byt, který podle velikosti a vybavení zajišťuje lidsky důstojné ubytování nájemce a členů jeho domácnosti.
(4)Náhradním ubytováním se rozumí byt o jedné místnosti nebo pokoj ve svobodárně nebo podnájem v zařízené nebo nezařízené části bytu jiného nájemce.

[122] Např. s ohledem na počet a věk nezletilých dětí viz. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25.7.2003 sp.zn.26 Cdo 4/2003

členství v družstevním bytě je tomu naopak, tedy manželu povinnému k vystěhování z bytu přísluší právo na náhradní byt, přičemž soud může z důvodů zřetele hodných zúžit právní rozsah na právo na náhradní ubytování.

Naskýtá se ale otázka, jak je to s bytovými náhradami v případě, kdy se pozůstalý manžel nestává dědicem členského podílu. Právní úprava bytových náhrad v ustanovení § 712 ObčZ upravuje pouze situace, kdy právo na bytovou náhradu vzniká jen v souvislosti s výpověďmi z nájmu bytu dle ustanovení § 711 ObčZ nebo zánikem společného nájmu bytu dle ustanovení § 705 ObčZ. smrtí jednoho z manželů. Tuto mezeru v zákoně vyřešil až Nejvyšší soud[123]: „Při posuzování nároku na bytovou náhradu pozůstalého manžela, jemuž svědčilo právo společného nájmu družstevního bytu, jež zaniklo smrtí druhého z manželů, a který se nestal ve smyslu ustanovení § 707 odst. 2, věty první a třetí, obč. zák. dědicem členského podílu a nájemcem tohoto družstevního bytu, a který je povinen byt vyklidit, se použije jako ustanovení upravující vztahy svým účelem a obsahem nejbližší (§ 853 obč. zák.) ustanovení § 712 odst. 3, věty první, obč. zák.“ Analogické použití ustanovení § 712 odst. 3 občZ na dané případy mi připadá nanejvýš rozumné. Vzhledem k životní situaci, do které se dostává v případě smrti manžela pozůstalý manžel, by odporovalo dobrým mravům, kdyby mu bytová náhrada nepříslušela.

IV.2 Vypořádání společného bydlení manželů podle německé právní úpravy

IV.2.1 Obecná charakteristika

Tzv. Hausratsverordnung, které obsahovalo právní úpravu společného bydlení manželů, bylo s účinností od 1. září 2009 zhruba po 65leté platnosti zrušeno a nahrazeno ustanoveními §§ 1568a, 1568b BGB, která se dají aplikovat pouze na úpravu majetkového vypořádání bydlení a věcí nezbytných k vedení společné domácnosti mezi manželi, a to ve fázi rozvodového řízení či po rozvodu. Na období, kdy manželé žijí odděleně, se aplikují ustanovení §§ 1361 a, 1361 b BGB. Na úpravu bydlení mezi registrovanými partnery se použije zákon o registrovaném partnertsví (LPartG).

Pojem společný byt manželů (**Ehewohnung**) lze vykládat velice široce. Vesměs se literatura i judikatura shoduje v tom, že pod tento pojem je nutné zahrnout všechny prostory určené k bydlení, které společně manželé obývali nebo které k tomu dle mínění manželů byly určeny[124] včetně všech vedlejších prostor (např. sklep, půda, garáž) a pozemků, které jsou určeny ke skutečnému nejen

[123] Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2000, sp. zn. 26 Cdo 1305/2000
[124] Johannsen/Henrich/Götz, Familienrecht, § 1361 b BGB, Rdn. 8

přechodnému užívání oběma manželi[125]. Pokud se jeden z manželů ze společného bytu odstěhuje a nadále užívá byt pouze druhý z manželů, je tento byt z právního hlediska nadále považován za společný byt manželů. Totéž platí, pokud jeden z manželů vypoví nájemní smlouvu ke společnému bytu, ale druhý manžel byt nadále obývá.

V případě rozvodu manželů je při vypořádání společného bydlení určující, zda se jedná byt/dům, ke kterému manželům svědčí nájemní právo, či zda jde o tzv. služební byt nebo družstevní byt anebo byt v osobním vlastnictví. Ve všech případech ale platí, že soud o vypořádání společného bydlení manželů rozhoduje teprve poté, co se manželé nejsou schopni mezi sebou dohodnout.

IV.2.2 Nájemní byty

Nejdříve je potřeba nastínit situace, které mohou nastat, pokud smlouvu o nájmu bytu uzavřeli oba manželé společně anebo pouze jeden z manželů.

V případě že nájemní smlouvu uzavřeli **oba manželé**:

- Oba manželé se dohodnou na tom, kdo z nich se z bytu odstěhuje, a zároveň ten z manželů, který byt opustí, souhlasí s tím, aby byl i nadále nájemcem daného bytu dle nájemní smlouvy, tzn. nadále solidárně ručil za všechny závazky z nájemní smlouvy vyplývající, teoreticky tak nedochází k žádné změně v nájemním vztahu a manželé tak ani nepotřebují součinnost pronajímatele.
- Manželé se dohodnou na tom, kdo z nich byt opustí, a odcházející manžel nesouhlasí s tím, aby byl nadále ve smlouvě o nájmu bytu uveden jako jeden z nájemců, přičemž pronajímatel souhlasí se změnou nájemní smlouvy, mohou všichni zúčastnění v tomto smyslu uzavřít dodatek k nájemní smlouvě nebo nájemní smlouvu novou.
- Manželé se dohodnou na tom, kdo z nich byt opustí, a odcházející manžel nesouhlasí s tím, aby byl nadále ve smlouvě o nájmu bytu uveden jako jeden z nájemců, přičemž pronajímatel nesouhlasí se změnou nájemní smlouvy.
- Manželé se nedohodnou na tom, kdo z nich byt opustí, pak rozhoduje na návrh jednoho z nich soud.

Pokud nájemní smlouvu k bytu uzavřel **jen jeden** z manželů:

- Nájemcem bytu nadále zůstává ten z manželů, který uzavřel nájemní smlouvu, nájemní vztah se nemění.
- Manžel, který původně uzavřel nájemní smlouvu, přestává být nájemcem bytu, vzniká nový nájemní vztah s druhým z manželů.

[125] BGH, FamRZ 1990, 987

Pokud se manželé dohodnou na změně nájemní smlouvy v tom smyslu, že na straně nájemce bude uveden již jen jeden z manželů, ale pronajímatel s takovouto změnou nájemní smlouvy nesouhlasí, mají nájemci stejně jako podle staré právní úpravy (§5 odst. 1 HausratsVO) dle nové právní úpravy (§ 1568a odst. 3 č. 1 BGB) právo na změnu nájemní smlouvy i proti vůli pronajímatele.[126] Na rozdíl od dřívější právní úpravy ale o této změně již napříště nemusí rozhodovat výhradně soud, nýbrž sami manželé se mohou dohodnout, že jeden z nich přestane být nájemcem daného bytu a toto své rozhodnutí oznámí pronajímateli. Předpokladem je tedy projev vůle učiněný vůči pronajímateli, že nájemní vztah k bytu bude nadále pokračovat jen s jedním z manželů. Okamžikem, kdy se o tomto projevu vůle dozví pronajímatel (§ 130 Abs. 1 BGB), dochází ke změně nájemní smlouvy, což především znamená, že manžel vystoupivší z nájemního vztahu již nebude odpovídat za závazky vzniklé po ukončení nájemního vztahu. Zákon nepředepisuje formu, jakou má mít v těchto případech projev vůle vůči pronajímateli. Pokud sdělení o změně v osobě nájemce bytu dojde pronajímateli ještě před okamžikem, než rozhodnutí soudu o rozvodu manželství nabude právní moci, nedojde ke změně nájemní smlouvy okamžikem, kdy se pronajímatel dozvěděl o změně, ale až okamžikem nabytí právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství.[127]

Stejný účinek má pravomocné rozhodnutí soudu v případě, že se bývalí manželé nemohou ohledně nájemního vztahu k bytu dohodnout (§ 1568 a odst. 3 č. 2). V případě, že se manželé nemohou dohodnout na tom, který z nich bude nadále výlučným nájemcem bytu, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. Při své rozhodovací činnosti musí soud zjistit, který z manželů je více odkázán na pokračování nájemního vztahu. Dle ustanovení § 1568a odst.1 BGB soud zohlední zejména potřeby nezletilých dětí, ale také věk, zdravotní stav, vzdálenost do práce, finanční situaci každého z manželů atd. Ve většině případů tak v nájemním poměru zůstane ekonomicky slabší manžel, jemuž byly svěřeny do péče nezletilé děti Pro pronajímatele je takováto změna nájemní smlouvy nevýhodná zejména z důvodu zvýšeného rizika neplacení nájemného.

Na rozdíl od staré právní úpravy, dle které mohl soud dle § 5 odst. 1 věta 2. HausratsVO po takovéto změně nájemní smlouvy učinit vhodná opatření k ochraně zájmu pronajímatele[128], v nové právní úpravě podobné ustanovení chybí.

---

[126] Výjimku tvoří dle ustanovení § 1568a odst. 4 BGB tzv. služební byty, kdy ke změně nájemní smlouvy je nutná dohoda anebo splnění podmínky nepřiměřené tvrdosti (např. pro manžela, který chce v bytě zůstat, by změna prostředí vzhledem k jeho fyzickému či psychickému onemocnění znamenala značnou újmu).

[127] Münchener Kommentar zum BGB, BGB § 1568 a Ehewohnung, Rn. 30, 5. Auflage 2010

[128] Soud mohl nařídit manželovi, který přestal být nájemcem bytu, tzv. Nachhaftung, v překladu dodatečné ručení za závazky vyplývající z nájemní smlouvy k předmětnému bytu. Blíže rozhodnutí soudů:OLG Celle, ze dne 27. Juni 2001- 10 UF 278/00 -, FamRZ 2002, 340; OLG Karlsruhe, rozhodnutí ze dne 12. Dezember 1997 - 2 UF 52/97 -, NJW 1998,

Jistou možnost řešení v případě prodlení s placením nájemného nabízí pronajímateli ustanovení § 1568a Abs. 3 BGB, které odkazuje na zvláštní výpovědní právo (Sonderkündigungsrecht) obsažené v ustanovení § 563 odst. 4 BGB. Pronajímatel může během jednoho měsíce poté, co se dozvěděl o změně nájemní smlouvy, vypovědět z důležitých důvodů nájemní smlouvu s novým nájemcem, kdy výpovědní lhůta činí tři měsíce.

Důležitým důvodem, který musí spočívat v osobě nájemce, je vedle rušení domovního klidu či poškozování zařízení bytu, také prodlení s placením nájemného. Jakkoli se zákonodárci zdá nová úprava ochrany práv pronajímatele v souvislosti se změnou nájemní smlouvy dostatečná, nelze popřít, že absence možnosti ručení vystoupivšího bývalého manžela za závazky plynoucí z nájemní smlouvy postavení pronajímatele značně znevýhodňuje. Možnost pronajímatele vypovědět nájem bytu s následným vyklizením je s ohledem na zdlouhavost celého procesu počínajícího danou výpovědí z bytu ze strany pronajímatele až po skutečné vyklizení na základě pravomocného rozhodnutí soudu – nehledě na náklady s tím spojené – nedostatečná.

Na druhé straně řešení situace výpovědí z bytu a následným vyklizením neodpovídá ani cílům ustanovení § 1568a odst. 1 BGB, které má především chránit zájmy ekonomicky slabšího partnera a nezletilých dětí v tom směru, že při určení, kdo zůstane nájemcem bytu po rozvodu, zohledňuje především jejich potřeby. Dalo by se namítnout, že tento ekonomicky slabší bývalý manžel má dle zákona nárok na výživné ze strany druhého bývalého manžela. Jenže tento nárok musí být nejdřív uplatněn a vykonán, kdežto ve většině případů již hrozí mimořádná výpověď z nájmu bytu z důvodu prodlení s placením nájemného dle ustanovení § 543 odst. 2 věta 1 č.3 BGB s následným vyklizením. Jak vyplývá z výše uvedeného, nová právní úprava zvýhodnila pouze postavení toho z bývalých manželů, který na základě změny nájemní smlouvy přestane být nadále nájemcem bytu a již mu nemůže být soudem nařízeno tzv. následné ručení.

Dle ustanovení § 1568a odst. 6 BGB zaniká nárok na změnu nájemní smlouvy ve smyslu shora uvedeném do jednoho roku po nabytí právní moci rozhodnutí soudu o rozvodu manželství.

IV.2.3 Byt v osobním vlastnictví jednoho z manželů

Pokud manželé nebydlí v nájemním bytě, ale v bytě, který je v osobním vlastnictví či spoluvlastnictví jednoho z manželů, může se druhý manžel (není vlastníkem bytu) dle ustanovení § 1568a odst.2 BGB dožadovat práva přenechat byt do užívání, pokud by se tím zabránilo

2148

nespravedlivé tvrdosti (unbillige Härte). I tady platí, že do vlastnického práva má být zasahováno co nejméně a tomu také odpovídají předpoklady, které musí být splněny, aby byly naplněny podmínky tzv. nespravedlivé tvrdosti. Např. pokud ten z manželů (není vlastníkem bytu), kterému byly svěřeny děti do péče, si nemohl z finančních důvodů zajistit jiné odpovídající bydlení, pokud v prostorách bytu provozuje svou živnost a není možné ji hned přestěhovat, či pokud v bytě již dlouhá léta bydlel sám atd.[129] Ten z manželů, kterému svědčí nárok na přenechání bytu k užívání, může požadovat dle ustanovení § 1568a odst. 5 BGB uzavření nájemní smlouvy. V zásadě se jedná o nárok na uzavření nájemní smlouvy na dobu neurčitou, pokud ve prospěch pronajímatele bytu nesvědčí jeden z důvodů uvedených v ustanovení § 575 odst. 1 BGB (např. byt potřebuje pro sebe či osobu blízkou) anebo by uzavření nájemní smlouvy na dobu neurčitou představovalo pro pronajímatele vzhledem k jeho zájmům nespravedlivost. V těchto případech může pronajímatel bytu požadovat uzavření nájemní smlouvy na přiměřenou dobu určitou. Co si lze přestavit pod pojmem „přiměřená“ doba, se liší případ od případu. V případě že se manželé nedohodnou, rozhodne soud o nároku na uzavření nájemní smlouvy k bytu za podmínek obvyklých v daném místě a čase.

IV.2.4 Služební byty

V zásadě platí, že služební byty by měly být přenechány tomu z manželů, který je ve služebním poměru. Ustanovení § 1658 a odst. 4 BGB připouští možnost, aby byl služební byt přenechán druhému z manželů, ale to pouze se souhlasem zaměstnavatele. Tohoto souhlasu ale není třeba, pokud by vystěhování z bytu pro druhého manžela znamenalo nepřiměřenou tvrdost (např. pokud je druhý z manželů tělesně postižen a byt pro něj byl přestavěn jako bezbariérový). V těchto případech by ale mělo jít o přenechání bytu na dobu určitou.[130]

IV.2.5 Družstevní byty

Na družstevní byty nelze aplikovat ustanovení § 1658 a odst. 4 BGB o služebních bytech, ale přiměřeně se použije ustanovení § 1658 a odst. 1 BGB. Pokud tedy manžel, který není členem družstva, splní podmínku danou § 1658 a odst. 1 BGB tzn., že daný byt více potřebuje, může mu být přenecháno užívací právo k bytu. Práva spojená s členstvím v družstvu ale na druhého manžela nepřecházejí ani se nijak nemění. Pokud byla nájemní smlouva k družstevnímu bytu uzavřena pouze s tím z manželů, který je členem družstva, a druhý manžel splňuje podmínky dané zákonem pro přenechání bytu k užívání, má tento nárok na uzavření nájemní smlouvy dle ustanovení § 1658

[129] Münchener Kommentar zum BGB 5. Auflage 2010, BGB § 1568 a Ehewohnung, Rn.26
[130] Beck'scher Online-Kommentar BGB, BeckOK BGB § 1568a, řada 33

a odst. 3 BGB.[131] I zde platí možnost pronajímatele vypovědět nájemní smlouvu s manželem, který není členem družstva dle ustanovení § 563 odst. 4 BGB, kdy důležitým důvodem spočívajícím v osobě nájemce je skutečnost, že není členem družstva.

IV.3 Vypořádání společného bydlení manželů podle švýcarské právní úpravy

IV.3.1 Obecná charakteristika

Švýcarský občanský zákoník rozlišuje mezi pojmy byt manželů (eheliche Wohnung) a byt rodiny (Familienwohnung). Byt manželů je upraven v čl. 162 ZGB, který stanoví, že manželé společně určují místo, které je jejich bytem. Společným bytem manželů (eheliche Wohnung) tak může být místo (byt, dům, pokoj atd.), kde spolu manželé pravidelně bydlí a kde se také odehrává převažující část jejich rodinného života. Takových míst mohou mít i několik.[132] Byt rodiny upravuje čl. 169 ZGB, kdy každý z manželů může s bytem disponovat jen s výslovným souhlasem druhého z nich. Pojem byt rodiny významově v podstatě odpovídá pojmu byt manželů s tím, že by navíc měl být manžely za takový považován dlouhodobě a vztahuje se na něj ochrana ustanovení čl. 169 ZGB[133].

V případě majetkového vypořádání mezi manžely ale zákon již výslovně hovoří jen o bytu rodiny (Familienwohnung). Na období, kdy manželé žijí odděleně se aplikuje ustanovení čl. 176 odst. 1 č. 2 ZGB.

IV.3.2 Nájemní byty

Z důležitých důvodů může dojít v případě rozvodu manželství k převodu nájmu bytu na jednoho z manželů (čl. 121 odst. 1 ZGB). Těmito důvody jsou především zájmy nezletilých dětí, které by neměly být vytrhávány ze svého přirozeného prostředí. Dále je nutné zohlednit pracovní zájmy a zdravotní stav každého z manželů. Nehraje zde žádnou roli, který z manželů uzavřel nájemní smlouvu. Protože v těchto případech dochází ve většině případů ke změně nájemní smlouvy v osobě nájemce, poskytuje zákon pronajímateli jistou ochranu (čl. 121 odst. 2 ZGB). Tato ochrana je v podobě solidárního ručení druhého z manželů za placení nájemného, a to až do okamžiku, ke kterému by nájemní poměr mohl nejdříve zaniknout, nejdéle pak do dvou let.

IV.3.3 Byt v osobním vlastnictví jednoho z manželů

Jak již bylo výše řečeno, může být nájemní smlouva k bytu změněna z důležitých důvodů ve prospěch jednoho z manželů. Pokud se jedná o byt v osobním vlastnictví jednoho z manželů, může

[131] Hoppenz a jiní: Familiensachen, 9.přepracované vydání, 2009, C.F.Müller,str.227

[132] L. Gehrig, T.Hirt: Rechtskunde:Grundlagen mit Beispielen und Repetitionsfragen mit Antworten, 5. přepracované vydání, Edubook A. G., 2011, str.219

[133] Každý z manželů může vypovědět nájemní smlouvu k bytu rodiny či byt/dům rodiny prodat anebo jinak omezit práva spojená s bytem jen s výslovným souhlasem druhého manžela (čl. 169 odst. 1 ZGB) .

soud z důležitých důvodů rozhodnout o zřízení tzv. práva bydlení na dobu určitou za přiměřené odškodnění. Jedná se o tzv. osobní věcné břemeno (Personaldienstbarkeit), které spočívá v právu osobního užívání bytu. Toto nemůže být převedeno na třetí osobu a automaticky nezaniká v případě uzavření nového sňatku. Důležité důvody jsou shodné jako v případě bytu nájemního (čl. 121 odst. 3 ZGB). Přiměřeným odškodněním je v zásadě finanční obnos, jehož výše odpovídá tržnímu nájmu v určitém místě. Jen výjimečně se může jednat o jednorázovou částku.[134]

IV.3.4 Byt ve spoluvlastnictví manželů

V případě, že manželé jsou spoluvlastníky bytu, může ten z manželů, který prokáže svůj převažující zájem na bytu, požadovat přikázání bytu do jeho výlučného vlastnictví za odpovídající náhradu (čl. 205 odst. 2 ZGB).

V případě smrti jednoho z manželů může být přiděleno pozůstalému manželovi na jeho návrh užívací právo k bytu tak, aby si mohl zachovat svoji dosavadní životní úroveň (čl. 219 odst. 1 ZGB).

IV.4 Srovnání vypořádání společného bydlení manželů podle německé a švýcarské právní úpravy

Pojem společný byt manželů (eheliche Wohnung) podle německého práva je významově velice podobný pojmu byt rodiny (Familienwohnung) podle švýcarského práva a v zásadě se mu dostává podobné právní ochrany.

V obou právních úpravách ale platí, že soud o vypořádání společného bydlení manželů rozhoduje teprve poté, co se manželé nejsou schopni mezi sebou dohodnout.

Jak podle německého, tak podle švýcarského občanského zákoníku platí, že při rozhodování soudu, který z manželů zůstane nadále výlučným nájemcem bytu, nehraje žádnou roli skutečnost, kdo z manželů uzavřel nájemní smlouvu. Stejně tak může být dle právních úprav obou zemí zřízeno užívací právo ke společnému bytu ve prospěch manžela, který není vlastníkem tohoto bytu. Rozhodujícími kritérii jsou především zájmy nezletilých dětí, dále pak zdravotní stav a výdělečná činnost každého z manželů.

V obou právních úpravách platí, že rozvodem společný nájem bytu manželů nezaniká. V případě, že se rozvedení manželé o nájmu bytu nedohodnou, soud na návrh jednoho z nich rozhodne, že se

[134] Mitteilungen zum Familienrecht, Ausgabe Nr. 6 / November 2004, Kantonsgericht St. Gallen, II. Zivilkammer Klosterhof 1 9001 St. Gallen, str.55

zrušuje právo společného nájmu bytu manžely a současně určí, který z manželů bude byt dále užívat jako nájemce. Pronajímatelovo stanovisko ke změně nájemní smlouvy v osobě nájemce není rozhodující.

Švýcarský občanský zákoník poskytuje v těchto případech pronajímateli určitou ochranu v podobě solidárního ručení druhého z manželů za placení nájemného, a to až do okamžiku, ke kterému by nájemní poměr mohl nejdříve zaniknout, nejdéle pak do dvou let. Až do novely německého zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft účinné od 1.9. 2009 mohl soud nařídit manželovi, který přestal být nájemcem bytu, tzv. Nachhaftung, v překladu dodatečné ručení za závazky vyplývající z nájemní smlouvy k předmětnému bytu.

V souvislosti s přidělením bytu jednomu z manželů se v právních úpravách obou zemí použijí jiná ustanovení pro dobu odděleného žití a pro dobu po rozvodu.

V Vypořádání SJM při propadnutí majetku odsouzeného manžela

V.1 obecně

Zatímco IZ poskytuje zejména v §§ 268 až 276 poměrně podrobnou právní úpravu procesu vypořádání SJM po jeho zániku, TZ a TŘ tuto otázku neupravují a její řešení je třeba hledat v jiných obecně platných předpisech vztahujících se k majetku státu. Ještě před účinností zákona č. 219/2000 Sb. o majetku ČR a jejím zastupování v právních vztazích prováděly vypořádání SJM odsouzeného manžela finanční odbory ONV, později OÚ podle příslušné směrnice ministerstva financí o zabezpečení a správě zajištěného majetku a prozatímní správě a realizaci majetku nabývaného státem.

Tyto směrnice vycházely z Vyhlášky Federálního ministerstva financí č. 61/1986 Sb., o prozatímní správě národního majetku, která byla jedním z prováděcích předpisů hospodářského zákoníku (zák. č. 109/1964 Sb.). Pravomocným výrokem o propadnutí majetku vysloveným soudem v trestním řízení přešlo nakládání s majetkem odsouzeného manžela na příslušný finanční obor orgánu státní správy a samosprávy na úrovni okresu či městského obvodu. Uvedený orgán, jednající jménem státu, byl pak oprávněn uzavřít s druhým manželem dohodu o vypořádání SJM (dříve BSM) případně podat návrh na soudní vypořádání.

Podle tehdejší judikatury, která si podržela svoji platnost do současnosti, je vypořádání SJM, respektive BSM, nezbytnou podmínkou pro další nakládání státu s propadlým majetkem odsouzeného manžela. Není proto možné, aby otázku vypořádání SJM řešil soud v jiné právní věci – jako otázku předběžnou. K tomuto závěru došel NS ČR ve svém rozhodnutí ze dne 14. 3. 1975, sp.zn.5 Cz 26/75, když v rámci stížnosti pro porušení zákona generálního prokurátora zrušil rozsudek okresního soudu, kterým žalovaným uložil zaplatit ve prospěch státu částku 30 211,- Kč , kterou měli v podobě pohledávky neoprávněně získat z BSM syna a snachy, ačkoliv předtím soud v trestní věci vyslovil propadnutí majetku syna. Okresní soud došel k závěru, že převedení této majetkové hodnoty z majetku obou manželů na žalované mělo obejít trest propadnutí majetku, a je proto ve smyslu § 39 ObčZ absolutně neplatné a žalovaní jsou proto povinni tuto částku státu zaplatit. Podle stanoviska NS však tento postup není možný, neboť nejprve je nutné provést vypořádání BSM dohodou nebo soudně. Bude třeba zjistit, zda vůbec ohledně uvedeného majetku vzniklo BSM a pokud ano, zda došlo k vypořádání tohoto majetku. Teprve poté bude možno bezpečně posoudit, co z požadované částky patří do propadlého majetku syna obou žalovaných.

Oprávnění nakládat s propadnutým majetkem odsouzeného manžela přešla podle ust. § 10 a § 11 odst.2 zák.č. 219/2000 Sb. o majetku ČR s účinností od 1.1.2001 na Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových (ÚZSVM), který je na základě pravomocného rozhodnutí o propadnutí majetku aktivně legitimován s manželem odsouzeného uzavřít dohodu o vypořádání SJM, případně podat návrh na toto vypořádání soudu. Okamžikem účinků vypořádání SJM, které bylo provedeno zákonem stanoveným způsobem (dohodou, soudním vypořádáním, vypořádání domněnkou dle § 150 odst.4 ObčZ), přechází na stát i ta část majetku odsouzeného, která mu v rámci tohoto vypořádání připadla. Vypořádání SJM patří mezi ty skutečnosti, se kterými ust.§ 13 odst.1 zák.č.219/2000 Sb. mj. spojuje nabytí majetku státem.

Ne vždy však musí majetek připadající odsouzenému manželu z vypořádání SJM beze zbytku připadnout státu, pokud by předmětem tohoto vypořádání byly prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat. Na takto definovaný majetek se trest propadnutí majetku nevztahuje (viz § 66 odst.3 TZ). Většinou půjde o obvyklé vybavení domácnosti a jiné předměty podobné povahy.

V.2 Obchodní podíl jako předmět vypořádání SJM a propadnutí státu

Podle některých názorů nemůže ČR nabýt z vypořádání SJM obchodní podíl, když tento závěr dovozují z ust. § 28 odst.1 zák.č.219/2000 Sb., podle kterého stát může založit obchodní společnost nebo se účastnit jejího založení pouze ve formě akciové společnosti, a podpůrně rovněž z ust.§ 73 zák.č. 218/2000 Sb. o rozpočtových pravidlech, které stanoví, že jakákoliv státní záruka může být poskytnuta pouze na základě zvláštního zákona, který však pro tento případ neexistuje. *„Protože každý společník s.r.o. ručí podle § 106 odst.2 OBZ ex lege za dluhy s.r.o., pak Česká republika (spolu)vlastníkem obchodního podílu a společníkem s.r.o. být nemůže,“* uzavírá např. Tomáš Dvořák ve svém stanovisku ze dne 30. 11. 2010.[135]

Tyto odkazy na citovanou právní úpravu však nejsou příléhavé. Zákonné podmínky pro založení obchodní společnosti státem nelze extenzivním výkladem aplikovat i na otázku nabytí obchodního podílu společnosti s ručením omezeným do majetku státu v souvislosti s vypořádáním SJM. Ručení společníků za závazky společnosti pak platí pouze v případě souhrnu nesplacených částí vkladu všech společníků podle stavu zápisu v obchodním rejstříku. Zápisem splacení všech vkladů do obchodního rejstříku ručení zaniká a otázka ručení státu za závazky společnosti je v této souvislosti bezpředmětná.

[135] T. Dvořák : Stanovisko, Právní Fórum (Wolters Kluwer ČR a.s.), ASPI ID LIT36958CZ

S obchodním podílem společnosti s ručením omezeným jako majetkem, který může být předmětem trestu propadnutí majetku ve prospěch státu, výslovně počítá výkladové stanovisko NSZ č. 6/2005, avšak dochází k závěru, že v trestním (přípravném) řízení, zejména v řízení o zajištění majetku obviněného pro účely pozdějšího výkonu trestu propadnutí majetku, není stát oprávněn vykonávat místo společníka, jehož podíl zajistil, jeho nemajetková práva, to znamená, že z titulu zajištění tohoto podílu se nemůže domáhat oprávnění podílet se na řízení obchodní společnosti místo něho.

V.2.1 Tzv. společenstevní práva a majetková práva spojená s obchodním podílem

Stanovisko tak rozlišuje tzv. společenstevní práva a práva majetkové. Podle § 61 odst. 1 obchodního zákoníku podíl představuje účast společníka na společnosti a z ní plynoucí práva a povinnosti. Podíl se oceňuje mírou účasti společníka na čistém obchodním majetku. Podle § 6 obchodního zákoníku je čistým obchodním majetkem obchodní majetek, který tvoří věci, pohledávky a jiná práva a penězi ocenitelné jiné hodnoty patřící podnikateli, sloužící nebo určené k podnikání, a to po odpočtu závazků. Je tedy nesporné, že s podílem jsou spojena majetková práva. Naproti tomu ostatní práva společníka vyplývající z jeho účasti na společnosti, byť se odvozují z velikosti podílu tak, že jejich rozsah je determinován jeho velikostí, nemají majetkovou povahu, protože jde o společenská, či lépe řečeno – aby byla tato práva zřetelně odlišena od práv majetkových s podílem spojených, a proto budou nadále pro tyto účely takto označována – společenstevní práva, která lze uplatnit zpravidla na valné hromadě společnosti (právo hlasovat na valné hromadě). Rozsah těchto práv však může být společenskou smlouvou upraven i jinak, tedy nikoli přesně paritně ve vztahu k jeho majetkové hodnotě (velikosti).

Společenstevní práva nelze ztotožňovat (právě proto, že nejsou primárně majetkovými právy, ačkoli jejich prostřednictvím se uskutečňují zájmy společníka sledující samozřejmě a především jeho vlastní ekonomické zájmy, tedy se jejich výkonem ve výsledku tato majetková práva naplňují) s podílem v obchodní společnosti jako právní kategorií způsobilou být předmětem občanskoprávního vztahu podle § 118 odst. 1 občanského zákoníku v podobě tzv. jiné majetkové hodnoty. Jako takováto majetková hodnota je obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným způsobilým být i majetkem státu. To platí i pro případ zániku a vypořádání SJM v důsledku trestu propadnutí majetku odsouzeného manžele ve prospěch státu.

Právě na příkladu společného jmění manželů a podílu v podobě obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným lze demonstrovat, jaká práva (tzn. která z práv spojených s držbou podílu) lze při správě podílu v jaké právní situaci vykonávat. Zřetelně tu vystupuje do popředí okolnost, že i

když obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným může být součástí společného jmění manželů, ještě to neznamená, že oba manželé, kteří ho nabyli, jsou "společnými" společníky společnosti. Naopak společníkem společnosti s ručením omezeným se stává ten z manželů, který dodržel příslušný zákonný postup předepsaný pro to, aby se stal společníkem (srov. § 143 odst. 2 občanského zákoníku). I když je obchodní podíl ve společném jmění manželů, protože jej nabyl jeden z manželů za trvání manželství, určitý druh práv a povinností ve vztahu ke společnosti může vykonávat jen jeden z nich.

V.2.2 Právní postavení manžela – společníka a postavení druhého manžela

Tato právní konstrukce je založena na rozlišování právního postavení manžela – společníka – a postavení druhého manžela, který společníkem není, a to i přesto, že obchodní podíl je v jejich společném jmění. Základním rozlišujícím znakem pozice manžela-společníka je okolnost, že jedině jemu příslušejí práva vyplývající z jeho postavení společníka, tedy práva společenstevní, upravená obchodním zákoníkem i společenskou smlouvou, popř. stanovami společnosti. Jde tedy o práva, která nelze primárně považovat za práva majetková. Další kategorií je pak majetková hodnota obchodního podílu, k níž má již právo i druhý manžel, je-li obchodní podíl součástí společného jmění manželů.[136]

Správou majetkových práv spojených s obchodním podílem, který byl zajištěn v průběhu trestního řízení, je do vynesení pravomocného rozsudku o propadnutí majetku odsouzeného manžela pověřen dle § 9 odst. 1 zákona č. 279/2003 Sb. soud (není-li v zákoně uvedeno jinak), poté vykonává správu nad tímto podílem po dohodě s druhým manželem Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, a to po dobu jeho vypořádaní v rámci SJM případně až do okamžiku jeho zpeněžení, pokud připadl do majetku odsouzeného manžela. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových je tak na rozdíl od soudu oprávněn nejen obchodní podíl spravovat, ale i nakládat s ním, tzn. zpeněžit jej.

V.2.3 Ochrana SJM před zašantročením

V souvislosti se správou majetku, který je předmětem nevypořádaného SJM zaniklého v důsledku vynesení trestu propadnutí majetku odsouzeného manžela, je aktuální otázka ochrany tohoto nevypořádaného majetku před případnými pokusy manželů o jeho zašantročení ještě předtím, než mohl být v trestním řízení zajištěn a propadnout státu, jde zejména o převody tohoto majetku na

[136] (viz Vykls č. 6/2005 NSZ ze dne 7.10.2005 podle § 12 odst. 2 zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů k možnosti zajištění podílu v obchodní společnosti v trestním řízení; ASPI ID : LIT23227CZ).

třetí osoby, přičemž podle konstantní judikatury se právní režim zaniklého SJM až do vypořádání řídí analogicky ustanoveními občanského zákoníku o SJM.

Obecně lze konstatovat, že pod pojem „správa společného majetku“ lze zahrnout i podání žaloby na jeho ochranu, ať již formou žaloby na určení či žaloby na plnění. Soudní praxe již dříve dospěla k závěru, že žalobu na vydání věci, která je ve společném jmění, může proti třetí osobě podat každý z bezpodílových spoluvlastníků; druhý nemusí vystupovat jako žalobce a nemusí být účastníkem řízení. I žalobu na určení, že určitá věc je součástí SJM, může podat jen jeden z manželů; to platí i pro podání vylučovací (excindační) žaloby dle insolvenčního zákona[137]. Jde-li však o nemovitost podléhající evidenci v katastru nemovitostí, musí být účastníkem i druhý manžel, ať již na straně žalující, nebo, nesouhlasí-li s žalobou, na straně žalované.

Žalobu o určení, že předmětná nemovitost je ve společném jmění manželů, může podat i jeden z manželů, a to i tehdy, kdy s tímto postupem druhý manžel nesouhlasí nebo kdy původně daný souhlas s podáním žaloby vzal zpět[138]. „Jestliže však předmětem řízení je určení, že předmětné nemovitosti tvoří součást společného jmění žalobce a jeho manželky s tím, že tento výrok má mít důsledky vážící se k zápisu do katastru nemovitostí, musí být manželka žalobce v řízení účastna ať již na straně žalobce nebo na straně žalované.“[139]

Stává se, že o žalobě na určení, že věc je součástí SJM, podané jedním z manželů proti druhému, není rozhodnuto do doby zániku manželství. Pak vyvstává otázka, zda se zánikem manželství nezaniká naléhavý právní zájem na tomto určení, když žalobce se nadále může domáhat soudního vypořádání SJM, při kterém by tato otázka byla řešena jako předběžná, a rozhodnutí o tom, kdo bude nadále vlastníkem této nemovitosti, by bylo pro katastrální úřad závazné.

Ve skutečnosti ovšem účastníci nemusí pro vypořádání volit soudní cestu, mohou se vypořádat dohodou či prostě vyčkat na uplatnění zákonné domněnky vypořádání. Určení příslušnosti věci do SJM též může zabránit tomu, kdo je dosud v katastru nemovitostí zapsán jako její vlastník, aby s ní bez souhlasu druhého nakládal. Proto i v případě, že manželství i společné jmění již zaniklo, je tu naléhavý právní zájem domáhat se toho, že věc (zpravidla nemovitost), patří do dosud nevypořádaného SJM. Pokud ovšem soud zjistí, že SJM již zaniklo, i bez návrhu zformuluje rozsudečný výrok tak, že vysloví, že věc je součástí (patří do) zaniklého SJM účastníků. Jestliže v

[137] (viz Rozsudek NS ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 29 Odo 824/2003)
[138] viz Rozsudek NS ze dne 21. 12. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3745/2009
[139] viz Rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 2614/2008

průběhu řízení dojde k transformaci SJM na podílové spoluvlastnictví v důsledku uplatnění zákonné domněnky, měl by soud vést žalobce k úpravě žalobního petitu.[140]

V.2.4 Aktivní legitimace ÚZSVM

S ohledem na výše uvedené lze proto analogicky dovodit, že určovací žalobu či žalobu na plnění bude po zániku SJM manželů podávat ÚZSVM, jestliže např. zjistí, že před vyhlášením trestu propadnutím majetku, byl ze SJM vyváděn manželi majetek na blízké osoby, a to za neadekvátně nízké protiplnění, přičemž museli být srozuměni s tím, že tímto jednáním mohou mařit trest propadnutí majetku. Obdobně by platilo i pro smlouvu mezi manželi o zúžení SJM. Žaloby by přitom vycházely z odporovatelnosti právních úkonů dle § 42a ObčZ. Odporovat právním úkonům, které vedly k úmyslnému umenšení SJM, by bylo možné i v rámci soudního vypořádání SJM dle § 150 odst.3 ObčZ, kde by soud na základě návrhu ÚZSVM na vypořádání SJM posuzoval jako předběžnou otázku, zda do SJM ke dni jeho zániku patřil i majetek, jehož převody ÚZSVM odporuje.

V případě, že by o žalobě na určení, že věc je či není součástí SJM, podané jedním z manželů proti druhému, nebylo rozhodnuto do doby zániku SJM propadnutím majetku odsouzeného manžela, ÚZSVM by do řízení vstoupil namísto odsouzeného manžela a postupoval ve sporu tak, aby součástí vypořádání SJM byl i majetek, který je předmětem uvedeného sporu. V případě, že by odsouzený manžel žaloval na určení, že předmětný majetek není předmětem vypořádání, vzal by ÚZSVM nejspíše žalobu zpět, v opačném případě by ve sporu pokračoval.

ÚZSVM by mohl podat i žalobou na vyklizení neoprávněně užívané nemovitosti, která byla předmětem zaniklého, ale dosud nevypořádaného SJM. Jde opět o analogii ustálené judikatury, kdy žalobu na vyklizení je oprávněn podat jeden z bývalých manželů i proti vůli druhého, a to dokonce i v případě, že žalovaný užívá nemovitost se souhlasem bývalého manžela.“ [141]

[140] J. Spáčil : Společné jmění manželů v nejnovější judikatuře; PrFo, 2010/5, str.219, ASPI ID : LIT36019CZ
[141] Usnesení NS ze dne 6. 9. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2221/2006

VI Srovnání české a německé právní úpravy vypořádání majetkových režimů manželů při prohlášení konkurzu na majetek manžela

VI.1 Vypořádání společného jmění manželů při prohlášení konkurzu na majetek manžela

VI.1.1 Obecná charakteristika

Zánik SJM ze zákona zakotvuje i zákon.č.182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Jedná o případy, kdy je úpadek manžela-dlužníka řešen prohlášením konkurzu na jeho majetek, případně schválením oddlužení zpeněžením majetkové podstaty. Podle ust.§ 268 odst.1 IZ prohlášením konkurzu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela; byl-li vznik společného jmění dlužníka a jeho manžela vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkurzu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství.

Účinky prohlášení konkurzu nastávají zveřejněním tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku, tj. elektronický informačním systému veřejné správy, ve kterém jsou publikována všechna důležitá rozhodnutí a podání insolventního řízení a jehož správcem je Ministerstvo spravedlnosti ČR. Současně je toto rozhodnutí vyvěšeno na úřední desce soudu, přičemž rozhodující pro jeho účinnost je okamžik, kdy bylo zveřejněno v insolvenčním rejstříku. Tím nastává i fikce doručení tohoto rozhodnutí vyhláškou (§ 71/1 IZ) všem dotčeným osobám, pokud IZ nebo soud nestanoví jiný způsob doručení. V daném případě je ale namístě doručit rozhodnutí o prohlášení konkurzu manželovi dlužníka zvláštním způsobem (§ 75 IZ), tj. dopisem na adresu jeho bydliště. I když manžel dlužníka není výslovně uveden mezi osobami, kterým se takto doručuje, insolvenční soud může o zvláštním doručení v tomto případě sám rozhodnout s ohledem na závažnost účinků prohlášení konkurzu pro druhého manžela, kterým zánik SJM beze sporu je. (§75/3 IZ) Obdobně jako u prohlášení konkurzu, nastávají účinky ohledně SJM i u schválení oddlužení zpeněžením majetkové podstaty (§ 408 IZ), totéž platí o doručování tohoto rozhodnutí.

VI.1.2 Oprávnění insolvenčního správce k vypořádání SJM

Prohlášením konkurzu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo navrhnout jeho vypořádání u soudu, přičemž dohody o vypořádání společného jmění manželů uzavřené dlužníkem po prohlášení konkurzu jsou neplatné. (§ 270/1,2 IZ).

Po prohlášení konkurzu se provede vypořádání společného jmění manželů, které a) zaniklo v důsledku prohlášení konkurzu, b) do prohlášení konkurzu zaniklo, ale nebylo vypořádáno nebo c) bylo zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu a do prohlášení konkurzu nebylo vypořádáno (§ 268/2 IZ). Dohodu o vypořádání uzavřenou mezi IS a druhým manželem schvaluje insolvenční soud, teprve tímto okamžikem nabývá účinnosti. Insolvenční soud dohodu o vypořádání společného jmění manželů neschválí, je-li v rozporu s právními předpisy nebo jestliže s ní nesouhlasí věřitelský výbor. Insolvenčním soudem schválená dohoda o vypořádání společného jmění manželů má účinky pravomocného rozsudku (§ 271 IZ). Rozhodnutí o tom, zda schvaluje dohodu o vypořádání společného jmění manželů, doručuje insolvenční soud účastníkům dohody a věřitelskému výboru, a to každému zvlášť. Proti rozhodnutí o schválení dohody o vypořádání společného jmění manželů není odvolání přípustné. Proti rozhodnutí, kterým insolvenční soud tuto dohodu neschválí, se mohou odvolat jen účastníci dohody (§ 272 IZ).

V případě, že se jedná o tzv. nepatrný konkurz, není k účinnosti dohody o vypořádání SJM třeba schválení soudem ani souhlasu věřitelského výboru. (§ 315/1/b IZ). O nepatrný konkurz se jedná, je-li dlužníkem fyzická osoba, která není podnikatelem, nebo pokud celkový obrat dlužníka podle zvláštního právního předpisu za poslední účetní období předcházející prohlášení konkurzu nepřesahuje 2 miliony korun a dlužník nemá více než 50 věřitelů (§ 314/1 IZ). Není-li SJM vypořádané dohodou, podá správce návrh na jeho vypořádání soudu. Jde o tzv. incidenční spor (§ 159/1/c IZ), vyvolaný insolvenčním řízením a příslušným je insolvenční soud.

VI.1.3 Nemožnost uzavření soudního smíru o vypořádání SJM před obecným soudem

Pokud již řízení o vypořádání společného jmění manželů probíhá, stává se insolvenční správce prohlášením konkurzu účastníkem tohoto řízení místo dlužníka a příslušným je okresní soud, který rozhodoval o rozvodu manželů.(§ 88/b OSŘ). Trvají-li účinky rozhodnutí o úpadku, nelze toto řízení skončit soudním smírem. Bylo-li podáno odvolání proti rozhodnutí, jímž insolvenční soud neschválil dohodu o vypořádání společného jmění manželů, soud řízení o vypořádání společného jmění manželů přeruší až do rozhodnutí odvolacího soudu (§ 273 IZ). Pro insolvenčního správce je podstatné, že v takovém řízení nemůže ukončit řízení soudním smírem. Uvedená teze vychází ze skutečnosti, že soudním smírem by byla obcházena role věřitelského výboru, který vyslovuje souhlas s postupem insolvenčního správce při uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů dlužníka postupem dle ustanovení § 271 odst. 2, přičemž soudní smír není nic jiného než forma dohody sporných stran.[142]

[142] viz ASPI-Insolvenční zákon-komentář § 273, 2008, ASPI ID : LIT30958CZ

O shora uvedeném zákazu pro insolvenčního správce uzavřít před obecným soudem smír lze však pochybovat, neboť soud by smír, který by byl v rozporu s právními předpisy, neschválil, tedy i v případě, kdy by měl být pro majetkovou podstaty zjevně nevýhodný a ve svých důsledcích by zkracoval konkurzní věřitele (§ 99 odst.2 o.s.ř.).

Nedošlo-li do tří let od zániku společného jmění manželů k jeho vypořádání dohodou, nebo nebyl-li do tří let od jeho zániku podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí podle § 150 odst.4 ObčZ ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich věci ze společného jmění manželů pro potřebu svou, své rodiny a domácnosti výlučně jako vlastník užívá. O ostatních movitých věcech a o nemovitých věcech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví a že podíly obou spoluvlastníků jsou stejné; totéž platí přiměřeně o ostatních majetkových právech, pohledávkách a závazcích manželům společných. V této souvislosti se hovoří o vypořádání SJM právní domněnkou.

Pokud nedošlo k vypořádání SJM právní domněnkou uplynutím lhůty podle § 150 odst.4 ObčZ ještě před zahájením insolvenčního řízení, přičemž tato lhůta před prohlášením konkurzu již uplynula, aniž došlo k uzavření platné dohody o vypořádání SJM, nebo má skončit nejpozději do šesti měsíců od prohlášení konkurzu, IZ v prvním případě stanoví, že účinky jejího uplynutí nastanou až po šesti měsících od prohlášení konkurzu (§ 268/3 IZ), ve druhém se tato lhůta staví.(§ 269/2 IZ) Je tak vytvořen dostatečný časový prostor šesti měsíců pro IS, aby SJM manželů vypořádal dohodou nebo podal návrh na soudní vypořádání.

VI.1.4 Vypořádání SJM právní domněnkou

Není však ani teoreticky vyloučeno, že IS tento časový prostor k uzavření dohody o vypořádání SJM či podání návrhu na soudní vypořádání nevyužije a vypořádání SJM nastane fikcí uplynutím lhůty dle § 150 odst.4 ObčZ. Jednalo by se o velmi specifické případy, kdy by se z nějakých důvodů toto vypořádání jevilo z hlediska společného zájmu věřitelů jako účelné. Pokud jde o stavení lhůty dle ust.§ 268 odst.2 IZ v případě, že má lhůta pro vypořádání SJM skončit nejpozději do šesti měsíců po prohlášení konkurzu, není zcela jasné k jakému okamžiku bude její běh obnoven. Podle některých názorů tato lhůta po dobu konkurzu neběží a pokud by nedošlo k vypořádání majetku, její zbytek by doběhl po ukončení konkurzu.[143]

[143] J. Kotoučová a kolektiv : Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení, komentář, C.H.Beck, 2008.

Lze se však vyslovit závěr, že stavení a běh této lhůty je nutné vykládat i v kontextu ust.§ 269 odst.3 IZ, kde se stanoví, že pokud lhůta k vypořádání v době prohlášení konkurzu již uplynula, nastanou účinky jejího uplynutí po šesti měsících od prohlášení konkurzu. Smyslem této konstrukce je poskytnout správci dostatek času k vypořádání SJM. Obdobně by mělo platit i pro obnovení běhu zastavené lhůty dle § 268 odst.2 IZ, běh této lhůty by se měl obnovit po uplynutí šesti měsíců od prohlášení konkurzu, k tomu okamžiku by běh této lhůty zároveň i skončil. V obou případech bude mít správce šest měsíců na vypořádání SJM. Výklad, že by byl běh této stavené lhůty obnoven až po skončení konkurzu, kdy by doběhl její zbytek, nemá logiku a koncipoval by dvojí režim vypořádání, jednou podle § 268, podruhé podle § 269, přičemž nejde jen o různou délku doby poskytnuté správci k vypořádání SJM, ale i o to, že v případě stanovení předmětné lhůty po celou dobu konkurzu, by v konkurzu nepřicházelo v úvahu vypořádání SJM fikcí dle ust.§ 150 odst.4 ObčZ, což koncipování lhůty pro vypořádání dle § 269 odst.3 IZ umožňuje, byť by šlo o jen zcela výjimečný případ.

Nejednoznačný je počátek běhu lhůty k vypořádání SJM ve smyslu § 150 odst.4 ObčZ, která již uplynula v době prohlášení konkurzu a jejíž účinky podle ust. § 269 odst.2 IZ nastanou až po šesti měsících od prohlášení konkurzu. Může se předmětné ustanovení vztahovat i na případy, kdy uvedená lhůta uplynula ještě před zahájením insolvenčního řízení případně před podáním insolvenčního návrhu dlužníka?

Na jedné straně ust.§ 269 odst.2 IZ posunutí účinků uplynutí lhůty pro vypořádání SJM dle § 150 odst.4 ObčZ o 6 měsíců spojuje pouze se skutečností, že mezi manželi nebyla uzavřena dohoda o vypořádání – v tom případě by se mohlo jednat i o situaci, kdy lhůta pro vypořádání uplynula i kdykoliv před insolvenčním řízení, IZ by tak neumožňoval vypořádání SJM fikcí uplynutím lhůty před insolvenčním řízením, což je závěr těžko přijatelný, neboť v jiných případech IZ takovéto vypořádání připouští (viz výše).

Na druhé straně se v citovaném ust. hovoří o „nové dohodě o vypořádání SJM," kterou může insolvenční správce po dobu šesti měsíců uzavřít. Jde o jednoznačnou návaznost na odst.1 cit.ust., jež zneplatňuje smlouvy mezi manželi o SJM znevýhodňující věřitele, které byly uzavřeny po podání insolvenčního návrhu dlužníka nebo po účincích zahájeného insolvenčního řízení, jde-li o insolvenční návrh věřitele. S ohledem na to lze dovodit, že rámec sledovaný zákonodárcem pro faktické prodloužení lhůty k vypořádání SJM fikcí o šesti měsíců po prohlášení konkurz, je spojen s zahájením insolvenčního řízení, případně s podáním insolvenčního návrhu dlužníka, a nepojímá

případy, kdy k vypořádání SJM fikcí dle § 150 odst.4 ObčZ došlo před podáním insolvenčního návrhu dlužníka nebo před účinky zahájeného insolvenčního řízení, jde-li o insolvenční návrh věřitele.

Dlužno dodat, že k uvedenému problému zatím neexistuje ustálená judikatura, neboť předchozí ZKV podobnou úpravu neobsahoval, ale zabývá se jím právní věda.[144]

VI.1.5 Účinky insolvenčního návrhu dlužníka na SJM

Jak vyplývá z výše uvedeného, při koncipování účinků insolvenčního řízení na režim majetku v SJM insolvenční zákon mj. rozlišuje mezi podáním insolvenčního návrhu dlužníka a zahájením insolvenčního řízení na návrh věřitele. Jde o to, že mezi podáním návrhu na zahájení insolvenčního řízení a účinky zahájeného insolvenčního řízení může být časová prodleva, mj. v případě, že k návrhu nejsou připojeny zákonem stanovené přílohy. Tehdy insolvenční soud stanoví lhůtu nikoliv delší než 7 dní pro doplnění návrhu věřitele, přičemž v případě návrhu dlužníka toto omezení neplatí a tato lhůta bude zpravidla delší, neboť zpracování příloh předepsaných § 104 IZ je podstatně náročnější než u návrhu věřitele (§ 128 IZ). Insolvenční soud může před rozhodnutím o insolvenčním návrhu rovněž uložit navrhovateli složení zálohy ve stanovené lhůtě na náklady insolvenčního řízení, pokud by nebyla uhrazena, může řízení zastavit (§ 108 IZ).

Poté, co je návrh perfektní, případně zaplacena záloha, insolvenční soud oznámí v insolvenčním rejstříku zahájení insolvenčního řízení a teprve tímto okamžikem nastávají jeho účinky dle §§ 109-111 IZ. Pokud však podal návrh dlužník, který si je vědom svého úpadku nebo hrozícího úpadku, není namístě vůči jeho osobě odkládat účinky zahájeného insolvenčního řízení až do okamžiku jeho zveřejnění v insolvenčním rejstříku, ty vůči dlužníku nastanou už okamžikem, kdy podal – byť nikoliv perfektní, ale později zhojený – návrh na zahájení insolvenčního řízení.

VI.1.6 IS správcem nevypořádaného SJM

Kromě vypořádání SJM je insolvenční správce povolán i ke správě vypořádávaného majetku. V konkurzních poměrech totiž obecně platí, že dokud není společné jmění úpadce a jeho manžela vypořádáno, je správce konkurzní podstaty (insolvenční správce) omezen v nakládání s tímto majetkem ve stejném rozsahu, v jakém by se takové omezení týkalo (kdyby konkurzu nebylo) úpadce.[145]

[144] Srovnej např. ASPI-Insolvenční zákon-komentář § 269, 2008, ASPI ID : LIT30958CZ
[145] Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 3. 2006 sp. zn. 29 Odo 1302/2004, Soudní judikatura - rozhodnutí soudů ČR, 2006, č. 6, s. 485 a násl.

Vzhledem k tomu, že vypořádání SJM je prostředkem (pokud ovšem nedojde k soupisu celého SJM do konkurzní podstaty) k poměrnému uspokojení věřitelů zpeněžením dlužníkova majetku, vybavil IZ insolvenčního správce významnými instrumenty, které mu umožňují jednak a) revidovat ujednání mezi manželi ohledně SJM, která ve svých důsledcích zkracují nebo mohou zkracovat právo věřitelů na uspokojení z majetku dlužníka a ke kterým došlo v období mezi zahájením insolvenčního řízení případně podáním insolvenčního návrhu dlužníka, a prohlášením konkurzu, jednak b) pro konkurzní podstatu uchránit majetek, který byl manželi převeden na třetí osoby, a to jak po zahájení insolvenčního řízení, tak za specifických podmínek i před jeho zahájením.

VI.1.7 Revize smluv mezi manželi ohledně SJM

Revizi smluv mezi manželi ohledně SJM umožňuje ust.§ 269 odst.1 IZ, ve kterém se uvádí, že smlouvy mezi manželi, které byly uzavřeny po podání insolvenčního návrhu dlužníkem a jde-li o insolvenční návrh věřitele poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, se stávají prohlášením konkurzu neplatnými, jde-li o a) smlouvy o zúžení rozsahu společného jmění manželů, b) smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů, jestliže se na jejich základě stal součástí společného jmění manželů majetek do té doby náležející jen dlužníku, c) smlouvy o rozšíření rozsahu společného jmění manželů, jestliže se na jejich základě staly součástí společného jmění manželů závazky náležející do té doby jen manželu dlužníka, d) dohody o vypořádání společného jmění manželů včetně soudem schváleného smíru.

Zajímavé je, že zatímco u smluv modifikujících rozsah SJM je podmínkou jejich neplanosti nevýhodnost pro majetkovou podstatu, u dohody o vypořádání SJM včetně schváleného smíru tato podmínka chybí. Jde o zřejmě stejné důvody, pro které IS nemůže v řízení o vypořádání SJM u obecného soudu, do kterého po prohlášení konkurzu vstoupil, uzavřít soudní smír (§273/1 IZ) tj., že by tato dohoda včetně soudem schváleného smíru mohla obcházet roli věřitelského výboru, který vyslovuje souhlas s postupem insolvenčního správce při uzavření dohody o vypořádání společného jmění manželů dlužníka (viz výše).

VI.1.8 Ochrana SJM před zašantročením po zahájení insolvenčního řízení do prohlášení úpadku

Od zahájení insolvenčního řízení až do prohlášení úpadku zůstává dlužník, nerozhodne-li soud jinak, osobou oprávněnou nakládat s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, avšak nemůže jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení tohoto majetku, anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení, jinak jsou právní úkony, které dlužník učinil v rozporu s omezeními

stanovenými v důsledku účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení, vůči věřitelům neúčinné. (§ 111 IZ). Tím, že IZ v ust.§ 205 odst.3 do majetkové podstaty výslovně zařazuje i majetek ve společném jmění manželů, znemožňuje, aby s tímto majetkem bylo nakládáno mimo běžné hospodaření se sankcí neúčinnosti tohoto nakládání.

Existují zde však určité nejasnosti. Zatímco § 111 obecně zamezuje nakládat s majetkem v majetkové podstatě mimo běžné hospodaření s účinky zahájení insolvenčního řízení, v případě insolvenčního návrhu věřitele však ust. § 205 odst.2 IZ konstituuje majetkovou podstaty až s nařízením předběžného opatření omezující dlužníka s nakládáním majetku (§§ 112, 113 IZ), přičemž toto předběžné opatření bývá nařízeno zpravidla až v průběhu insolvenčního řízení, případně nemusí být nařízeno vůbec.

V případě dlužníkova návrhu počíná tato ochranná doba, od kdy jsou úkony dlužníka, respektive manželů, zkracující majetek v SJM neúčinné, běžet v souladu s ust. § 111 IZ, a to okamžikem zahájení insolvenčního řízení, ale může to být i dříve. V případě moratoria na majetek dlužníka před zahájením insolvenčního řízení dle § 125 IZ počíná toto ochranná doba běžet okamžikem vyhlášení moratoria, tedy i několik měsíců před zahájením insolvenčního řízení, neboť IZ v ust. § 126 odst.2 spojuje s vyhlášením tohoto moratoria účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Pokud někdo nabyl majetek ze SJM dlužníka po zahájení insolvenčního řízení, respektive po nařízení předběžného opatření, může se jeho vyřazení z majetkové podstaty domáhat pouze vylučovací žalobou, kdy by musel prokázat, že tento majetek nenabyl na základě neúčinného právního úkonu ve smyslu § 111 odst.3 IZ.

VI.1.9 Ochrana SJM před zašantročením před zahájením insolvenčního řízení

IZ brání i tomu, aby ze SJM dlužníka byl vyveden majetek ještě před zahájením insolvenčního řízení případně před vyhlášením moratoria (§§ 125, 126 IZ), a to v době úpadku dlužníka, pokud by se jednalo ze strany dlužníka a jeho manžela o úkony bez přiměřeného plnění případně o úkony, které by některého věřitele zvýhodňovaly (§§ 240-242 IZ). Takto převedený majetek se však do soupisu majetkové podstaty nezapisuje, jako v případech převodu majetku po zahájení insolvenčního řízení případně moratoria nebo po nařízení předběžného opatření, ale insolvenční správce musí podat u insolvenčního soudu tzv. odpůrčí žalobu proti osobám, který majetek nabyly. (§§ 239-243 IZ) Jde o incidenční spor dle § 159 odst.2 písm.d) IZ.

VI.1.10 Definice rozsahu majetku v SJM v insolvenčním řízení

Rozsah SJM, který je předmětem vypořádání, vyplývá z rozsahu majetkové podstaty, jíž je SJM součástí a jejíž rozsah je definován v § 205 IZ. Analogicky lze tedy konstatovat, že jestliže insolvenční návrh podal dlužník, náleží do SJM majetek, který do SJM patřil ke dni zahájení insolvenčního řízení, jakož i majetek, který manželé nabyli v průběhu insolvenčního řízení.

V případě moratoria na majetek dlužníka před zahájením insolvenčního řízení dle § 125 IZ patří do SJM majetek, který do SJM patřil v době vyhlášení moratoria.

Podal-li insolvenční návrh věřitel, náleží do SJM majetek, který do SJM patřil v době, kdy insolvenční soud nařídil předběžné opatření, kterým zcela nebo zčásti omezil právo dlužníka nakládat s jeho majetkem, majetek, který do SJM patřil v době, kdy insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku dlužníka, a majetek, který manželé nabyli v průběhu insolvenčního řízení po vydání těchto rozhodnutí.

Majetek jiných osob náleží do SJM respektive do majetkové podstaty, stanoví-li to zákon, zejména jde-li o plnění z neúčinných právních úkonů. Pro účely vypořádání se na takový majetek pohlíží jako na SJM respektive na majetek v majetkové podstatě a třetí osoby mohou vůči němu uplatňovat nárok jen prostřednictví vylučovací žaloby.

Zde je třeba znovu poukázat na určitý rozpor ust.§ 205, který neúčinnost právních úkonů s časového hlediska rozlišuje u návrhu podaného dlužníkem a návrhu věřitele (viz výše), zatímco § 111 spojuje tuto neúčinnost úkonů dlužníka se zahájením insolvenčního řízení jako takovým, aniž by rozlišoval, zda bylo zahájeno na návrh dlužníka nebo věřitele.

Předmětem vypořádání SJM bude i majetek, který se stal součástí SJM na základě úspěšných odpůrčích žalob insolvenčního správce. Proti takto zaspanému majetku do SJM respektive majetkové podstaty dlužníka je vylučovací žaloba nepřípustná.(§ 239/4 IZ).

Lze si představit, že otázku neúčinných právních úkonů, řešených na základě vylučovací žaloby třetí osoby, nebo odporovatelných právních úkonů, řešených odpůrčí žalobou správce, může jako předběžnou otázku řešit insolvenční soud v řízení o vypořádání SJM na návrh insolvenčního správce. Ve všech případech je dána věcná příslušnost insolvenčního soudu a jde o incidenční spory.

VI.1.11 Případ nemožnosti vypořádání SJM

Vypořádání SJM nelze provést v případě, že závazky dlužníka, které z něj mohou být uspokojeny, jsou vyšší než majetek, který náleží do společného jmění manželů. Celý majetek náležející do společného jmění manželů se proto zahrne do majetkové podstaty. (§ 274 IZ) Může jít o případy, kdy se manžel dlužníka zaručil majetkem v SJM za závazky dlužníka, nebo vyslovil souhlas s použitím majetku ve společném jmění manželů pro podnikání např. při reorganizaci dlužníka, která neúspěšně skončila konkurzem. (§ 342/c IZ), obdobně i v případě souhlasu manželova dlužníka s oddlužením, má-li být oddlužením dotčeno SJM. (392/3 IZ).

Část společného jmění manželů, kterou dlužník použil se souhlasem manžela k podnikání, spadá při vypořádání společného jmění manželů vždy do majetkové podstaty. (270/2 IZ). Pohledávka manžela dlužníka vzniklá po prohlášení konkurzu vypořádáním společného jmění manželů se považuje za přihlášenou pohledávku a uspokojí se poměrně stejně jako tyto pohledávky. (§ 275 IZ).

Nauka poukazuje na to, že na rozdíl od § 275 IZ, který po vypořádání SJM v insolvenčním řízení poskytuje pohledávce manžela dlužníka statut přihlášené pohledávky, v případě ust. § 274 IZ, kdy se SJM nevypořádává, zákon výslovně neupravuje postavení druhého manžela a to, jakým způsobem a zda vůbec může ochránit svůj majetek, který by na něj jinak připadl jako vypořádací podíl. Někteří autoři docházejí k dvěma možným řešením, pokud celé SJM připadne bez vypořádání do majetkové podstaty, lze manželu dlužníka přiznat pohledávku ve výši poloviny hodnoty SJM, která se považuje za přihlášenou pohledávku a uspokojí se jako ostatní pohledávky věřitelů, tzn. poměrně. Další možností je, že by manžel dlužníka v takovém případě podal vylučovací žalobu do výše jeho podílu, který by na něj jinak připadl jako vypořádací podíl.

Lze se domnívat, že v kontextu § 274 a 275 IZ je třeba považovat v obou případech nárok manžela dlužníka na podíl, který by byl jinak vypořádacím podílem (§ 274), případně na vypořádací podíl při vypořádání SJM (§ 275 IZ), za pohledávku přihlašovanou do insolvenčního řízení a poměrně uspokojovanou. Vylučovací žaloba není v tomto případě na místě. Část podílu manžela dlužníka v SJM (§ 274 IZ) nebo celý podíl manžela dlužníka v SJM (§ 275 IZ) připadne do majetkové podstaty pouze v případě, že manžel dlužníka buď souhlasil s užitím majetku v SJM pro podnikání, nebo tímto majetkem poskytoval zajištění závazků svého dlužného manžela. Je tedy vyloučeno, aby v této souvislosti vylučovací žalobou uplatňoval nárok na vynětí poloviny SJM z majetkové podstaty respektive by tato žaloba byla zamítnuta.

V případě, že manžel dlužníka žádný souhlas s užitím SJM k podnikání nedal a závazky dlužného manžela nezajišťoval, nenastane situace podle § 274 IZ nebo § 275 IZ a insolvenční správce příslušný podíl po vypořádání SJM sám vyloučí z majetkové podstaty k dispozici manželu dlužníka.

Podle § 276 odst.1 IZ nemůže po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu vzniknout nové společné jmění manželů; uzavře-li dlužník nové manželství, odkládá se vznik společného jmění manželů ke dni zániku těchto účinků. Smlouvy o rozšíření společného jmění manželů, které by odporovaly nebo obcházely odst.1, jsou neplatné. Zde je nasnadě otázka, jaké smlouvy o rozšíření SJM měl zákonodárce na mysl, když po dobu účinků prohlášení konkurzu žádné nové SJM nemůže vzniknout. *„Logické by se ustanovení jevilo pouze tehdy, pokud bychom ho vztáhli k úkonům dlužníka před insolvenčním řízením, toto by však bylo nutno dovodit, výslovně to patrno není. Jinak by bylo ustanovení možno chápat jako zdůraznění zákazu provádět jakékoliv úkony, v rámci dispozice se společným jměním manželů, v neprospěch majetkové podstaty,“* uvádí se v této souvislosti v komentáři IZ.[146]

Závěrem lze konstatovat, že zatímco samotný zánik SJM po dobu manželství je v souvislosti s trestem propadnutí majetku odsouzeného manžela státu a prohlášením konkurzu jasně definován a nepanují zde žádné nejasnosti, v případě vypořádání takto zaniklého SJM je situace poněkud odlišná. Důvodem je určitá kusost zákonné úpravy pro proces vypořádání SJM v souvislosti s trestem propadnutí majetku a naopak někdy až přílišná a ne vždy srozumitelná podrobnost v případě úpravy v IZ. Zlepšení může přinést až ustálená judikatura.

VI.2 Vypořádání majetkových režimů manželů v souvislosti se zahájením insolvenčního řízení podle německého práva

Ustanovení § 35 InsO definuje pojem insolvenční podstaty, dle kterého do podstaty spadá veškerý majetek dlužníka, který dlužník do zahájení insolvenčního řízení vlastní a který nabude během insolvenčního řízení. Rozsah insolvenční podstaty je obsažen v ustanovení § 36 InsO, který v odstavci prvém stanoví, že do konkurzní podstaty nepatří majetek, jehož se nemůže týkat výkon rozhodnutí jakož i věci, které tvoří obvyklé vybavení domácnosti dlužníka pokud je zjevné, že jejich zpeněžením by bylo dosaženo zjevně malého zisku v poměru k jejich hodnotě.

Ustanovení § 11 odst. 2 InsO stanoví zvláštní případy majetku ohledně kterého může být zahájeno insolvenční řízení. Těmito jsou a) dědictví, b) společné jmění fortgesetzte Gütergemeinschaft, c)

[146] ASPI-Insolvenční zákon-komentář § 276, 2008, ASPI ID : LIT30965CZ

společné jmění majetkového režimu Gütergemeinschaft, v případě že je spravováno oběma manžely.

VI.2.1 Majetkový režim Gütergemeinschaft a insolvenční řízení

Majetkový režim Gütergemeinschaft je jedním ze dvou tzv. smluvních majetkových režimů, který si manželé mohou manželé sjednat v manželské smlouvě (§ 1415 BGB) a v zásadě je možné ho zrušit také jen manželskou smlouvou (§§ 1408, 1414 věta 2.BGB). V určitých případech je možné podat žalobu na zrušení tohoto majetkového režimu, o které pak rozhoduje soud (§§ 1469, 1470 BGB). Pokud si manželé dohodnou, že Gesamtgut bude spravovat pouze jeden z manželů, ručí tento za závazky Gesamtgut také svým osobním majetkem (§ 1437 odst. 2 BGB). V případě, že společný majetek spravují oba manželé, ručí za závazky solidárně (§ 1459 odst. 2 BGB). To jakým způsobem manželé spravují společný majetek (Gesamtgut), má význam také v případě, že s jedním z nich bude zahájeno insolvenční řízení. Pokud se insolvence týká manžela, který sám spravuje společný majetek, pak tento náleží do insolvenční masy (§ 37 Odst. 1 věta 1. InsO). V tomto případě pak nedochází k vypořádání společného majetku (§ 37 odst. 1 InsO). Naopak společný majetek do insolvenční masy nespadá, pokud se insolvence týká manžela, který společný majetek nespravuje (§ 37 odst. 1věta 3 InsO). V případě, že je společný majetek spravován oběma manžely a oba manželé se dostanou do insolvence, zahajuje se ohledně společného majetku zvláštní insolvenční řízení (§§ 11 odst. 2 č. 2, §§ 333 a násl. InsO.). Manžel, který spravuje společné jmění ho může z insolvenční podstaty vyloučit (§ 47 InsO).

VI.2.2 Zvláštní insolvenční řízení

Druhy zvláštních insolvenčních řízení (**Sonderinsolvenzverfahren**) jsou upraveny v ustanoveních §§ 315-334 InsO. Patří sem insolvenční řízení ohledně dědictví, insolvenční řízení ohledně společného jmění majetkového režimu tzv. fortgesetzten Gütergemeinschaft a insolvenční řízení ohledně společného jmění, pokud je spravováno oběma manželi.

Pokud manželé žijí v majetkovém režimu Gütergemeinschaft a v manželské smlouvě si dohodnou, že v případě smrti jednoho z manželů bude tento majetkový režim pokračovat se společnými potomky jako **tzv. fortgesetzte Gütergemeinschaft** (§ 1483 odst. 1 BGB) a pozůstalý manžel nevyužije svého práva pokračování Gütergemeinschaft odmítnout, může být zahájeno zvláštní insolvenční řízení na společné jmění.[147]

[147] S.Smid: Praxishanbuch Insolvenzrecht, 4. vydání, Gruyter Rechtswissenschaften Verlag GmbH, str. 540

V případě fortgesetzte Gütergemeinschaft vznikají čtyři majetkové masy:

- společné jmění (Gesamtgut) fortgesetzten Gütergemeinschaft
- vyhrazený majetek (Vorbehaltsgut) pozůstalého manžela
- výlučný majetek (Sondergut) pozůstalého manžela
- majetek společných potomků

V insolvenčním řízení, které se týká společného jmění, se úpadcem stává pouze pozůstalý manžel, a nikoliv společní potomci, přestože vznikem fortgesetzte Gütergemeinschaft jim vznikají práva a povinnosti ke společnému jmění (§ 1489 odst. 3 BGB). Insolvenční podstatu zde tvoří majetek spadající do společného jmění k okamžku vzniku fortgesetzte Gütergemeinschaft, a ne až k okamžiku zahájení insolvenčního řízení.

Dle ustanovení § 332 InsO se na insolvenčního řízení ohledně společného jmění v majetkovém režimu fortgesetzte Gütergemeinschaft uplatní speciální právní úprava insolvenčního řízení ohledně dědictví.

Posledním z trojice zvláštních insolvenčních řízení je řízení ohledně ohledně **společného jmění spravovaného oběma manželi**. Toto je upraveno v ustanoveních §§ 333- 334 InsO. Pokud je společné jmění spravováno oběma manželi společně, platí, že návrh na insolvenční řízení ohledně společného jmění může podat každý věřitel, který může požadovat uspokojení své pohledávky ze společného jmění, a každý z manželů. Podají-li návrh na insolvenční řízení oba manželé společně, je to praktičtější, protože tím odpadá povinnost dokazovat platební neschopnost společného jmění tak, jak je tomu v případě, kdy návrh podá jen jeden z manželů.[148] Dále pokud podají návrh na insolvenční řízení oba manželé společně stačí jako důvod pro prohlášení insolvenčního řízení hrozící platební neschopnost.

Dle ustanovení § 334 odst. 1 InsO mohou být dluhy, jejichž plnění může být požadováno ze společného jmění, vymáhány během insolvenčního řízení pouze prostřednictvím insolvenčního správce (nikoli tedy prostřednictvím jednotlivých věřitelů).

[148] H:Hess: Insolvenzrecht, 4. vydání, C.F.Müller, 2007, str. 39

VI.2.3 Majetkové režimy Gütertrennung a Zugewinngemeinschaft a insolvenční řízení

U majetkového režimu oddělení majetků (Gütertrennung) a přírůstku majetku (Zugewinngemeinschaft) platí, že majetky obou manželů zůstávají odděleny, každý z manželů disponuje a spravuje svůj majetek sám a ručí za své závazky. V případě, že je ohledně majetku jednoho z manželů zahájeno insolvenční řízení, majetek druhého zůstává nedotčen. Výjimkou je majetek ve spoluvlastnictví obou manželů ohledně kterého platí, že podíl manžela na jehož majetek bylo prohlášeno insolvenční řízení spadá do insolvenční podstaty a bude zpeněženo podle všeobecných pravidel (§ 84 InsO).[149]

Jisté komplikace při vyloučení majetku druhého manžela z insolvenční podstaty představuje zákonná domněnka, dle které movité věci v držení jednoho či obou manželů patří dlužníkovi. Tato domněnka neplatí, pokud manželé žijí odděleně a movité věci se nachází v držení manžela, který není dlužníkem, resp. na jehož majetek nebylo vyhlášeno insolvenční řízení (§ 1362 odst. 1 BGB). Manžel, který chce tyto věci vyloučit z insolvenční podstaty, nese důkazní břemeno ohledně vlastnictví (§ 739 ZPO). Co se týče věcí osobní potřeby platí zde zákonná domněnka, dle které tyto patří tomu z manželů, k jehož osobní potřebě jsou určeny (§ 1362 odst.2 BGB). V tomto případě nese důkazní břemeno ohledně vlastnictví věcí sloužících osobní potřebě jednoho z manželů insolvenční správce, který chce tyto věci zařadit do insolvenční podstaty.[150]

Jednou z možností, jak uchránit majetek před insolvenčním řízením, je převést ho na třetí osoby. Pokud dojde k takovým bezúplatným dispozicím s majetkem (nejčastěji darování v rámci rodiny) méně než čtyři roky před prohlášením insolvenčního řízení, může insolvenční správce takovýto převod majetku napadnout (§ 134 odst. 1 InsO). Pokud ale při převodu majetku měl dlužník (potencionální úpadce) úmysl zkrátit své věřitele, prodlužuje se doba, kdy insolvenční správce může napadnout takovouto dispozici s majetkem na 10 let.[151] Výše uvedené se nevztahuje na přiměřeně cenné dary k obvyklým příležitostem (§ 134 odst. 2 InsO).

V případě majetkového režimu Zugewinngemeinschaft platí, že nárok na vypořádací podíl (Zugewinnausgleich) vzniká až se zánikem Zugewinngemeinschaft (§ 1363 BGB), který ale prohlášením insolvenčního řízení na majetek jednoho z manželů nezaniká.

[149] R.Bork: Einführung in das Insolvenzrecht, 4. vydání, 2005, str. 223
[150] W.Henckel, W.Gerhardt:Insolvenzordnung, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2004, str. 1183
[151] R.Vielhaber:Infrastruktur-in die Zukunft investieren, nakladaelství Fuchsbriefe, 2006, str. 304

VII Dohoda mezi Německem a Francií o společném majetkovém režimu

Mezi spolkovou republikou Německo a Francií byla dne 4. 2. 2010 uzavřena v Paříži dohoda o vytvoření společného majetkového režimu „Zugewinngemeinschaft“. Hlavním důvodem uzavření této dohody byla skutečnost, že v případě binacionálních manželství dochází často k problémům ohledně společného majetku, neboť v různých zemích jsou majetkové poměry mezi manžely upraveny rozdílně. Jenom v samotném Německu bylo v roce 2009 uzavřeno cca. 13 % manželství, kdy jeden z manželů byl jiné národnosti než německé. Možnost zvolit si tento nový společný majetkový režim budou mít nejen manželské páry, kdy alespoň jeden z manželů je německé či francouzské národnosti, ale v zásadě všichni manželé, na jejichž majetkové poměry by se dle principů mezinárodního práva soukromého aplikovalo německé či francouzské manželské majetkové právo.

V Německu platí jako zákonný manželský majetkový režim přírůstku Zugewinngemeinschaft. Majetek manželů zůstává během manželství oddělen a k vypořádání majetkového přírůstku (Zugewinnausgleich) dochází až po zániku majetkového režimu. Ve Francii naproti tomu platí jako zákonný majetkový režim la Communauté légale (čl. 1400 a násl. Code Civil, dále jen CC). Jeho podstata tkví v tom, že na rozdíl od německého Zugewinngemeinschaftu existuje během manželství společný majetek manželů.

Německá spolková vláda předložila dne 4. 2. 2011 Spolkovému sněmu k ratifikaci návrh zákona, který vychází z dohody uzavřené dne 4.2.2010 mezi Německem a Francií o vytvoření společného manželského majetkového režimu Zugewinngemeinschaft. Nově vytvořený společný majetkový režim v podstatě odpovídá zákonnému německému majetkovému režimu přírůstku a francouzskému smluvnímu majetkovému režimu (le régime de participation aux acquêts, čl. 1569 a násl. CC). Cílem společného majetkového režimu přírůstku je především zajištění majetkové nezávislosti manželů. To znamená, že majetky manželů zůstávají během manželství oddělené, každý z manželů spravuje a disponuje se svým majetkem sám a také sám ručí za své závazky.

Tento princip oddělených majetků manželů je v Německu upraven v ustanovení § 1364 BGB a ve Francii v ustanovení čl. 1569 CC. Jak již bylo výše řečeno společný majetkový režim Zugewinngemeinschaft odpovídá ve svých principech německému zákonnému majetkovému režimu Zugewinngemeinschaft a francouzskému smluvnímu majetkovému režimu le régime de

participation aux acquêts, čl. 1569 a násl. CC. Německá i francouzská právní úprava majetkového režimu Zugewinngemeinschaft se samozřejmě i v mnohých právních institutech odlišují.

Aby bylo dosaženo jednotné právní úpravy, muselo dojít i k určitým kompromisům na obou stranách. Zde by autorka práce jako příklad uvedla majetkové vypořádání v případě smrti jednoho z manželů, kde vzorem pro právní úpravu společného majetkového režimu byla francouzská právní úprava. Na rozdíl od německého zákonného majetkového režimu Zugewinngemeinschaft v případě nově upraveného společného smluvního majetkového režimu Zugewinngemeinschaft již neplatí provázanost mezi dědickým a manželským majetkovým právem, která je v samotném Německu tak často kritizována. V případě smrti jednoho z manželů již nedojde k navýšení dědického podílu pozůstalého manžela o ¼, ale dojde nejprve k majetkovému vypořádání přírůstku a teprve poté k dědickému řízení. A naopak byla do nově upraveného společného majetkového režimu přírůstku převzata z německé právní úpravy ochrana společného vybavení domácnosti (Hausrat), která podle francouzského práva neposkytuje manželům tak silnou ochranu.

Nově upravenému společnému majetkovému režimu Zugewinngemeinschaft mohou své majetkové vztahy podřídit i tzv. registrovaná partnerství.

Samotný návrh zákona obsahuje 23 článků, jejichž součástí jsou i ustanovení o jeho implementaci do německého právního řádu. Článek 21 umožňuje členským státům Evropské Unie přistoupení k dohodě o společném manželském majetkovém režimu.[152]

[152] http://www.bundesrat.de/cln_228/nn_1934482/SharedDocs/Drucksachen/2011/0001-0100/67-11,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/67-11.pdf

Závěr

Obecně lze konstatovat, že v právních úpravách evropských zemí obsahuje zákonné manželské majetkové právo principy tzv. participačního či tzv. společného majetkového systému. Participační majetkový systém se vyznačuje především oddělenými majetky obou manželů během manželství, k jejichž vzájemnému vypořádání dochází až po zániku majetkového režimu. Výše podílu jednoho z manželů na přírůstku majetku druhého manžela závisí na právní úpravě platné v jednotlivých zemí. Oproti tomu tzv. společný majetkový systém je založen na principu společného majetku manželů, který vzniká již za trvání manželství a k jehož vypořádání dochází až po zániku majetkového režimu.

Oběma majetkovým systémům je společný princip, dle kterého přísluší každému z manželů nárok na určitou část majetku druhého manžela nabytého za trvání manželství. V tzv. společném majetkovém systému se po zániku majetkového režimu společný majetek manželů v zásadě dělí rovným dílem a v tzv. participačním systému má každý z manželů nárok na polovinu majetkového přírůstku druhého manžela. Vzhledem k tomu, že v tzv. participačním majetkovém systému zůstávají během manželství majetky obou manželů odděleny, je tento systém výhodnější pro ekonomicky silnějšího manžela, který tak může během manželství se svým majetkem nakládat sám a spravovat ho. Takzvaný společný majetkový systém naproti tomu poskytuje ekonomicky slabšímu manželovi jistou výhodu, když mu umožňuje podílet se již během manželství na zákonem stanovené části majetku druhého manžela.

Zajímavé je zjištění, že česká a švýcarská právní úprava zákonného manželského majetkového režimu obsahuje principy tzv. společného majetkového systému, zatímco německá právní úprava zákonného majetkového režimu manželů je založena na tzv. participačním systému. Přitom historický, politický, ekonomický i právní vývoj ve Švýcarsku a Německu mají k sobě zajisté blíže než k vývoji v České republice.

Česká republika patří k státům, jejichž zákonný manželský majetkový režim lze přiřadit k tzv. společnému majetkovému systému. Uzavřením manželství vzniká společné jmění manželů, pokud si manželé smlouvou nedohodli něco jiného . Institut společného jmění manželů převzal i nový občanský zákoník, který má nabýt účinnosti dnem 1. 1. 2014. Dle důvodové zprávy byly inspirací k novému občanskému zákoníku, kromě vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 i zahraniční právní úpravy, především německá, rakouská, švýcarská a italská.

Jako příklad, kdy se tvůrci nového občanského zákoníku zákoníku nechali inspirovat německou či švýcarskou právní, by autorka práce mimo jiné uvedla právní institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti. Úprava tohoto právního institutu se nachází v §§ 698 a 699 nového občanského zákoníku. Podobný institut zná i německá či švýcarská právní úprava. Dle § 1568b BGB může každý z manželů požadovat převedení do svého výlučného vlastnictví těch předmětů z obvyklého vybavení domácnosti (Haushaltsgegenstände), na jejichž užívání je více odkázán než druhý z manželů. Hlavním kritériem jsou zde především zájmy nezletilých dětí. K takovému převodu vlastnického práva na jednoho z manželů může dojít pouze u věcí, které jsou ve spoluvlastnictví obou manželů, a to za odpovídající náhradu.

Švýcarský občanský zákoník upravuje obvyklé vybavení společné domácnosti (Hausrat) především v souvislosti s majetkovým vypořádáním manželů v případě zániku majetkového režimu z důvodu smrti jednoho z manželů. Potom má pozůstalý manžel dle čl.. 219 odst. 2 ZGB nárok na převedení do vlastnictví těch věcí z obvyklého vybavení rodinné domácnosti (Hausrat), které jsou nutné k zachování jeho dosavadní životní úrovně.

Nový občanský zákoník v ustanovení § 721 již počítá s možností zapisovat manželské smlouvy do veřejného seznamu a stanoví, že veřejný seznam bude upraven zvláštním zákonem. Zapsání manželské smlouvy do tohoto seznamu bude záležet pouze na vůli obou manželů § 721. Pokud smlouva o manželském majetkovém režimu nebude do veřejného seznamu zapsána, budou se manželé moci jejího obsahu vůči třetí osobě dovolat, jen byla-li se smlouvou seznámena. Podobnou úpravy ochrany třetích osob obsahuje i německý občanský zákoník. Oproti dřívější judikatuře německého Spolkového soudního dvora (Bundesgerichtshof) se do manželského registru nezapisují pouze skutečnosti vyplývající z manželského majetkového práva, které by mohly být k tíži třetích osob, ale všechny skutečnosti, které by postavení třetích osob mohly ovlivnit. Ve Švýcarsku byly manželské majetkové registry vedeny u registr úřadů až do 31.12.1987. Upraveny byly ve švýcarském občanském zákoníku (Zivilgesetzbuch ZGB). Reformou manželského práva byly zrušeny s účinností od 1.ledna 1988.

Mezi další změny patří i úprava režimu oddělených jmění (§ 729 nového občanského zákoníku). Stejný právní institut zná i německý či švýcarský právní systém, jimž byla v práci věnována jedna celá kapitola.

Budoucnost spatřuje autorka práce v postupném sjednocování právní úpravy v rámci Evropské unie. Příkladem ostatním zemím tak může být německo-francouzská dohoda o vytvoření společného majetkového režimu „Zugewinngemeinschaft“, uzavřená v Paříži dne 4. 2. 2010. Poté, co tato dohoda projde ratifikačním procesem v obou státech, budou si moci manželé, na něž by se podle principů mezinárodního práva soukromého vztahovalo buď německé, nebo francouzské právo, v manželské smlouvě upravit tzv. společný majetkový režim Zugewinngemeinschaft. Tento nový společný majetkový režim v zásadě odpovídá německému zákonnému majetkovému režimu přírůstku. Jeho podstata spočívá v tom, že majetky manželů zůstávají během manželství odděleny a až po zániku majetkového režimu má každý z manželů nárok na polovinu majetkového přírůstku druhého manžela. Tento systém bude samozřejmě více vyhovovat ekonomicky silnějšímu z manželů, který bude moci během manželství se svým majetkem disponovat sám bez toho, aniž by v tom byl omezován druhým z manželů.

Autorka práce se domnívá, že je nutno se zamyslet nad faktem, proč je nový společný majetkový režim založen právě na principu oddělených majetků manželů, a nikoliv na principu společného majetku, tak jak je tomu v případě francouzské úpravy zákonného majetkového režimu? Odpověď nejspíš je třeba hledat v době, ve které žije nynější společnost. Zdá se, že je stále větší důraz kladen na individualitu jedince, na jeho odpovědnost za sebe sama, na tendenci vlastní soběstačnosti. To má ovšem za následek postupné vytrácení pocitu solidarity a v neposlední řadě to poněkud odporuje i manželskému slibu, dle kterého spolu manželé budou v časech dobrých i zlých a budou se navzájem podporovat.

Summary

My work gives a comparison of pecuniary circumstances of spouses and their settlement under Czech, German and Swiss law.

The regulation of the statutory matrimonial property regime has, on the contrary to the Czech Republic, in Germany and in Switzerland several similar legal institutions although their formation in all the three countries was influenced by the same ideas. In the sixties of the 20th Century, the patriarchal marriage, which was based on the principle that the common property of spouses is usually managed by the husband, was gradually replaced in the Czech Republic and in Germany by the equal marriage (rights and obligations of both spouses are equal). In Switzerland, this only happened in the nineties of the 20th Century.

Under Czech legislation, the principle of equality between women and men was introduced by the act Nr.265/1949 Sb. On the contrary to German legislation, this act set joint ownership of property as statutory matrimonial property regime between spouses. As per 23 ZoR, each spouse could exercise usual management of the joint property. Other matters required consent of both spouses. The same holds true for statutory matrimonial property regime under the current Czech regulation.
Through the act Gleichberg as of 1957, joint ownership of property acquired (during marriage) was introduced in Germany as statutory matrimonial property regime. This is based on the principle that both spouses own equal shares of increases in the property that take place in course of the marriage[153]. According to 1363 Section 2 BGB, the spouses acquire no joint property, and in accordance with 1364 BGB, each spouse manages his/her property independently. Presumption of the legislator was that time namely a traditional role allocation by which, in the case of joint property, it would have been predominantly the husband managing the property.

Until December 31st, 1987, the effective statutory matrimonial property regime in Switzerland was joint administration of property that defaulted the husband as administrator and beneficiary of the property. As of January 1st, 1988 this has been replaced by joint ownership of property acquired (during marriage).

The assumption according to the Czech regulation of statutory joint ownership of property during a settlement is that the share of both spouses in the joint property is equal. However, the principles of settlement under § 149 ObčZ are to be considered. According to one of these principles, it has to be

[153] Rauscher T. : Familienrecht (ein Lehr- und Handbuch), Müller 2001, S.222

considered to what extent each spouse has provided for the family and contributed to the acquisition and preservation of the joint property.
The joint ownership of property acquired under German law is more promoting the sole breadwinner model. This is particularly evident in the scheme of consequences in case of divorce. Gain equalization enables that spouse to take share in the property acquired (i.e. gain) in the course of the marriage who for reasons of homemaking forwent taking part in property acquisition.

The statutory matrimonial property regime according to Swiss law is the joint ownership of property acquired which includes both the gain during marriage and the personal property of each spouse. According to Article 205 ZGB, in case of liquidation of the matrimonial property regime, each spouse takes back his/her property that are in the possession of the other spouse. Thereafter, property of each spouse is divided into personal property and in property acquired (gain). The settlement proposal is then the net of gains and debts. Each spouse is entitled to one half of the proposal of the other spouse according to Article 215 Paragraph 1 ZGB.

In contrast to the settlement of joint ownership of property, the implementation of the gain equalization and the settlement proposal is regulated very much in detail which I find particularly advantageous. Although courts must certainly take into account the principles laid down in 149 ObčZ in the course of the implementation of the settlement according to Czech law, yet unfortunately it often happens in practice that courts do not apply these principles in similar cases in an equal manner.

In all three countries, however, the legislation provides that the settlement of statutory matrimonial property regime should be carried out primarily by agreement between the spouses.

In the Czech Republic and the Federal Republic of Germany, there is the possibility of settling the statutory matrimonial property regime under certain conditions still in the course of the marriage. This legal institution (under German law called premature gain equalization) should protect the spouses if the other spouse squanders the property (property of the one spouse in case of joint ownership of property acquired, or the joint property in case of joint ownership of property) gives it away or compromises the marital circumstances in another way. Under German law, with effectiveness of ruling for premature gain equalization, the matrimonial property regime becomes terminated and the regime of separate property commences. In contrast to the German legislation, matrimonial property regime of separate property is not permitted under Czech law. The court may limit at the request of either of the spouses the joint ownership of property to goods and chattels

connected merely to the ordinary furnishing of common household.

Nonetheless, separate property has a long tradition in Czech legislation. It was the statutory matrimonial property regime from 1811 until 1950. Until 1992, the pecuniary circumstances between spouses were regulated by binding legal standards without the ability to contractually modify these. This was caused by the political ideology at the time (restriction of freedom of contract and emphasis of the leading role of the state). The amendment by Act No. 509/1991 Sb with effect from January 1st, 1992 has reintroduced the possibility to modify both scale and management of joint property. Although spouses may indeed limit joint ownership of property only to goods and chattels connected to the ordinary furnishing of common household by agreement, eliminating it completely is not permitted. As of January 1st, 2014 the new Czech Civil book will come into force. According to this law, spouses will also have the opportunity to agree on complete separation of property.

Seznam zkratek

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BSM	Bezpodílové spoluvlastnictví manželů
CC	Code Civil
HausratsVO	Verordnung über die Behandlung der Ehewohnung und des Hausrats
InsO	Insolvenzordnung
IZ	Insolvenční zákon
LpartG	Lebenspartnerschaftsgesetz
NS	Nejvyšší soud
ObčZ	Občanský zákoník
ObchZ	Obchodní zákoník
o.s.ř.	Občanský soudní řád
SJM	Společné jmění manželů
TrZ	Trestní zákon
TŘ	Trestní řád
ÚZSVM	Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových,
ZGB	Zivilgesetzbuch
ZoR	Zákon o rodině
ZKV	Zákon o konkursu a vyrovnání

Seznam použité literatury a zdrojů

České právní předpisy
Zákon č.182/2006, insolvenční zákon, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Zahraniční právní předpisy
Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 10. Mai 2012 (BGBl. I S. 1084) geändert worden ist

Insolvenzordnung vom 5. Oktober 1994 (BGBl. I S. 2866), die zuletzt durch Artikel 19 des Gesetzes vom 20. Dezember 2011 (BGBl. I S. 2854) geändert worden ist

Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907 (Stand am 1. Januar 2012)

Verordnung über die Behandlung der Ehewohnung und des Hausrats vom 21.10.44 (RGBl_I_44,256) zuletzt geändert durch Art.12 des Gesetzes vom 11.12.01 (BGBl_I_01,3513)

České komentáře
ASPI-Insolvenční zákon-komentář § 276, 2008, ASPI ID : LIT30965CZ

J. Kotoučová a kolektiv : Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení, komentář, C.H.Beck, 2008

Zahraniční komentáře
Beck'scher Online-Kommentar BGB,Hrsg: Bamberger/Roth, Stand: 01.02.2012

M. Amstutz, P. Breitschmid, A. Furrer, D. Girsberger, C: Huguenin, M. Müller-Chen, V. Roberto, A. Rumo-Jungo, A. K. Schnyder: Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Auszug aus dem Alexandra Zeiter Art. 159 – 169 ZGB Art. 270 ZGB PauRG Art. 33 – 65d IPRG (mit Jürg Koller), Schulthess Juristische Medien AG, 2007

Münchener Kommentar zum BGB, 5. Auflage 2010

Schulze, Döner und Kolegen: Bürgerliches Gesetzbuch-Handkommentar, 4. Auflage, Nomos

České monografie
J. Dvořák, J. Spáčil: Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře, 3. Auflage, Wolters Kluwer ČR, 2010

ELIÁŠ, K., POKORNÁ, J., DVOŘÁK: Kurs obchodního práva. Obchodní společnosti a družstva. 6. vyd. Praha :
C. H. Beck, 2010

Zahraniční monografie
Bork R: Einführung in das Insolvenzrecht, 4. Auflage, 2005

Gehrig L., Hirt T: Rechtskunde,Grundlagen mit Beispielen und Repetitionsfragen mit Antworten, 5. neubear. Auflage, Edubook A. G., 2011

Haußleiter A /Schulz: Vermögensauseinandersetzung bei Trennung und Scheidung, 4. Auflage C.H.Beck, 2004

Henckel W., Gerhardt W.:Insolvenzordnung, De Gruyter Rechtswissenschaften Verlags-GmbH, 2004

Hess H.: Insolvenzrecht, 4. Auflage, C.F.Müller, 2007

Hoppenz a jiní: Familiensachen, 9. neubear. Auflage, , C.F.Müller, 2009

Klein M:Reform der Zugewinngemeinschaft 2009, Deutscher Anwalt Verlag, 2010

Möller G.: Die Gütergemeinschaft im Wandel der Gesellschaft, Peter Lang, 2010

Rauscher T.:Familienrecht (ein Lehr- und Handbuch), C.F.Müller, 2001

Rauscher T.: Familienrecht, 2. Auflage, C. F. .Müller, 2008

Shellhammer K.: Familienrecht nach Anschpruchsgrundlagen samt Verfahren in Familien-, Kindschafts und Betreuungssachen , 4. neubear. Auflage, C.F.Müller, 2006

Schlüter W.: BGB-Familienrecht, 11. Auflage, C. F. Müller, 2005

Schlüter W.:BGB-Familienrecht, 13 Auflage , C.F.Müller 2009

Scholz/Kleffmann/Motzer: Praxishandbuch Familienrecht, 22.Auflage, C.H.Beck München, 2012

Schwab D.: Familienrecht, 19.Auflage, C.H. Beck München 2011

Schwab D., Görtz-Leible M.: Meine Rechte bei Trennung und Scheidung (Unterhalt, Ehewohnung, Sorge, Zugewinn und Versorgungsausgleich), 7. neubear. Auflage,Deutscher Taschenbuch Verlag, 2011

Smid S: Praxishanbuch Insolvenzrecht, 4. Auflage, Gruyter Rechtswissenschaften Verlag GmbH

Tschernitschek, Horst:Familienrecht, 3.,völlig neubear. Auflage, Oldenburg, 2000,

Tschernitschek H., S.,Chr.Saar: Familienrecht, 4. neubear. Auflage, Erich Smidt Verlag, 2008

Völzmann-Stickelbrock B.: Güterrecht, 2. neubear. Auflage, BWV BERLINER WISSENSCHAFTS -VERLAG,2010

Wittich T.: Die Gütergemeinschaft und ihre Auseinandersetzung, Hermann Luchterhand Verlag GmbH, 2000

Ziegler E., Mäurerle K.H.: Familienrecht, 2. Auflage, Nomos Verlagsgesellschaft, 2000, Fuchsbriefe, 2006

Judikatura českých soudů

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. ledna. 2010, sp. zn. 22 Cdo 2614/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. prosince 2009, sp. zn. 30 Cdo 3745/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8.ledna 2008 ... 29 Odo 834/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, , ze dne 18. prosince 2008, sp.zn. 21 Cdo 4994/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 25. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19 března 2007, sp. zn. 22 Cdo 2921/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 2006, sp. zn. 29 Odo 824/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.listopadu 2004, sp.zn. 22 Cdo 900/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. listopadu 2003, sp. zn. 26 Cdo 1313/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25 července.2003, sp.zn.26 Cdo 4/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. února 2001, sp.zn. 22 Cdo 2244/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 26 Cdo 1313/2002

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 3. 1975, sp.zn.5 Cz 26/75

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 3. 2006 sp. zn. 29 Odo 1302/2004, Soudní judikatura – rozhodnutí soudů ČR, 2006, č. 6, s. 485 a násl.

Usnesení NS ze dne 6. září. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2221/2006

Judikatura zahraničních soudů

Rozhodnutí Bundesgerichtshof ze dne 2.července 2004 Az:III ZR 213/03

Rozhodnutí Oberlandesgericht (OLG) Rostock ze dne 08. 03. 1993 (Fundstelle: DRsp-ROM Nr. 1993/4163 = DRsp I (166) 246 b = FamRZ 1993, 808 = NJW-RR 1994, 266 = RAnB 1993, 190).

Rozhodnutí Oberlandesgericht (OLG) Bremen ze dne 26.09.95 (Fundstelle:DRsp-ROM Nr. 1996/22892 = FamRZ 1996, 489)

Rozhodnutí Bundesgerichtshof (BGH) · ze dne 2. Juli 2004 · Az. V ZR 213/03

Rozhodnutí Bundesgerichtshof (BGH) · ze dne 19. April 2000 – XII ZR 62/98 – FamRZ 2000, 948, 950

Rozhodnutí Oberlandesgericht (OLG) Celle, ze dne 27. Juni 2001-10 UF 278/00 -, FamRZ 2002, 340

Rozhodnutí Oberlandesgericht (OLG) Karlsruhe, rozhodnutí ze dne 12. Dezember 1997 – 2 UF 52/97 -, NJW 1998, 2148

Rozsudek Bundesgerichtshofs ze dne 30. 6. 1999 – XII ZR 230/06,

České právní časopisy a články
Dvořák T.: Stanovisko, Právní Fórum (Wolters Kluwer ČR a.s.), ASPI ID LIT36958CZ

Spáčil J. : Společné jmění manželů v nejnovější judikatuře; PrFo, 2010/5, str.219, ASPI ID : LIT36019CZ

Zahraniční právní časopisy
Der Familien Rechtsberater 4/05, W.Schulz:Ausgleichsansprüche für die Mitarbeit eines Ehegatten – Ehegatteninnengesellschaft und Familienrechtlicher Kooperationsvertrag, str. 113

Mitteilungen zum Familienrecht, Ausgabe Nr. 6 / November 2004, Kantonsgericht St. Gallen, II. Zivilkammer, Klosterhof 1 9001 St. Gallen, str.55

Internetové stránky
http://www.bundesrat.de/cln_228/nn_1934482/SharedDocs/Drucksachen/2011/0001-0100/67-11,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/67-11.pdf

http://www.rwi.uzh.ch/lehreforschung/alphabetisch/breitschmid/LehrveranstaltungenHS11/Scriptzusammengefuegt.pdf

http://www.justiz.bayern.de/imperia/md/content/stmj_internet/gerichte/amtsgerichte/muenchen/familienverfahren/bayerischefamilienrechtstag/r_ckgew_hr_von_zuwendungen.pdf

http://www.ag-warendorf.nrw.de/aufgaben/aufgaben_a_-_z/g__terrechtsregister/index.php

Abstract

The assumption according to the Czech regulation of statutory joint ownership of property during a settlement is that the share of both spouses in the joint property is equal. However, the principles of settlement under § 149 ObčZ are to be considered. According to one of these principles, it has to be considered to what extent each spouse has provided for the family and contributed to the acquisition and preservation of the joint property.

The joint ownership of property acquired under German law is more promoting the sole breadwinner model. This is particularly evident in the scheme of consequences in case of divorce. Gain equalization enables that spouse to take share in the property acquired (i.e. gain) in the course of the marriage who for reasons of homemaking forwent taking part in property acquisition. The statutory matrimonial property regime according to Swiss law is the joint ownership of property acquired which includes both the gain during marriage and the personal property of each spouse. According to Article 205 ZGB, in case of liquidation of the matrimonial property regime, each spouse takes back his/her property that are in the possession of the other spouse. Thereafter, property of each spouse is divided into personal property and in property acquired (gain). The settlement proposal is then the net of gains and debts. Each spouse is entitled to one half of the proposal of the other spouse according to Article 215 Paragraph 1 ZGB.

Podle české právní úpravy vypořádání společného jmění manželů vychází z principu, že oba podíly manželů na společném jmění jsou stejné. Přitom se zohledňují zásady uvedené v ustanovení § 149 ObčZ, a to zejména jak se každý z manželů zasadil o nabytí společného jmění, jakým způsobem se staral o rodinu.

Podle německé právní úpravy je zákonným majetkovým režimem mezi manželi režim tzv. přírůstků, který vyhovuje především modelu, kdy je výdělečně činným pouze jeden z manželů. Na jeho vypořádání se tak podílí i ten z manželů, který v důsledku péče o rodinu neměl během manželství vlastní příjem.

Podle švýcarské právní úpravy je zákonným majetkovým režimem mezi manželi tzv. Errungenschaftsbeteiligung, které zahrnuje jak Errungenschaft, tak Eigengut (vlastní majetek) každého z manželů. Při vypořádání si dle ustanovení článku 205 ZGB vezme každý z manželů zpět své majetkové hodnoty nacházející se v držbě druhého manžela. Poté se majetek každého z manželů rozdělí na Errungenschaft a Eigengut. Majetek, který zůstane po odečtení všech závazků z Errungenschaft, tvoří tzv. přírůstek . Dle článku 215 odst. 1 ZGB náleží každému z manželů polovina přírůstku toho druhého manžela.

společné jmění manželů, společenství přírůstku
community property of spouses, community of accrued gain